



ธรรมศึกษาชั้นโท



สำนักคิเลสและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ธรรมศึกษา “ชั้นโท”

ผู้จัดพิมพ์ สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๖๔

จำนวนพิมพ์ ๑๐๐ เล่ม

ISBN -

ที่ปรึกษา พระธรรมเสนาบดี รองเจ้าคณะภาค ๗ วัดพระธาตุดอยสุเทพราชวรวิหาร
 พระเทพสิงหราชจารย์ รองเจ้าคณะจังหวัดเชียงใหม่ วัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร
 พระครูธีรสุตพจน์,ดร. เจ้าอาวาสวัดผาลาด (สภากาชาด)
 รศ.ดร.ชาตรี มณีโกศล อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
 ผศ.พรพิมล วงศ์สุข รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

กองบรรณาธิการ พระครูโสภณปริยัติ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร
 พระมหาศตวรรษ คมภิระธมฺโม ปธ.๓/ วัดบันเล้า
 พระมหาเดชชต สิริญาณเมธี ปธ.๓/ วัดเชียงใหม่(เจดีย์ปล่อง)
 พระนันท์นันทน์ กิตติโสภโณ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร

คณะทำงาน ดร.ธรรต ศิริรัตนบัลล์ ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 อาจารย์สิริพร คีนมาเมือง รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 ผศ.ดร.นิโลบล วิมลสิทธิชัย รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 อาจารย์วุฒิชัย สืบสอน รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 นางประไพ ปรีชา หัวหน้าสำนักงานสำนักศิลปะและวัฒนธรรม
 น.ส.ปนัดดา โตคำนุช นายจักรภาณุ ไตรยสุทธิ์
 น.ส.วรารณ โยธาราชกูร์ น.ส.ศุภรักษ์ นัฏฐแก้ว
 นางกัลยาณี อินต๊ะราชา นายภาวัต ณ สิงห์ทร
 ดร.ดิเรก อินจันทร์ นายวรวิทย์ ผัดเป้า

รวบรวมโดย นายโสภณ พรหมจิตต์ นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

ภาพปก จิตรกรรมสีน้ำ วาดโดยอาจารย์สิริพร คีนมาเมือง

ออกแบบปก นายวีรพิชญ์ หิมารัตน์

พิมพ์ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำนำ

ด้วยสังคมไทยในปัจจุบันมีความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยีทำให้สังคมไทยเน้นการพัฒนาทางวัตถุมากกว่าจิตใจ ส่งผลให้เยาวชนซึ่งวันไหนไปตามกระแส ทำให้มีการรับและเอาอย่างวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสม อันก่อให้เกิดเป็นปัญหาของสังคมดังเห็นได้ในทุกวันนี้ ในฐานะที่ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธมีคำสอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึงทางใจ ประกอบกับรัฐบาลและมหาวิทยาลัย มีนโยบายในการส่งเสริมและทำนุบำรุงพุทธศาสนา มุ่งส่งเสริมบทบาทของสถาบันศาสนากับสถาบันการศึกษาตลอดถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ช่วยกันปลูกฝังค่านิยม จิตสำนึกที่ดีให้แก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา เพื่อนำหลักธรรมพุทธศาสนามาใช้ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนนำมาใช้ในการดำรงชีวิต เพื่อความสงบสุขในสังคม

สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ได้ดำเนิน “โครงการธรรมศึกษา” ซึ่งเป็นการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ปลูกฝังเยาวชนทางด้านจิตใจ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนนักศึกษา ได้มีโอกาสเรียนรู้หลักพระพุทธศาสนาและสามารถใช้หลักพุทธธรรมนำชีวิตได้อย่างถูกต้อง อันจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา โดยมีการจัดการอบรมธรรมศึกษา ใน ๓ ระดับชั้น คือ ชั้นตรี โท และเอกและการสอบวัดผลพร้อมกันทั่วประเทศ พร้อมกันนี้ยังเป็นการส่งเสริมให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัย คือ “คนดีของท้องถิ่น”

อาจารย์ ดร.ธรรศ ศิริรัตนบัลล์

ผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม

คำนิยม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นสถาบันการศึกษาเพื่อท้องถิ่น มุ่งผลิตบัณฑิตให้มีพร้อมด้วย ปัญญาและคุณธรรม ด้วยเห็นว่าสังคมไทยในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้เนื่อง ด้วยการพัฒนามุ่งด้านวัตถุมากกว่าด้านจิตใจ จึงทำให้เกิดปัญหาทางด้านสังคมต่างๆ โดยเฉพาะกับ เยาวชน ซึ่งจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ ประกอบกับประเทศไทยเป็นเมืองพุทธ อันมีคำ สอนขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นที่พึ่งทางใจ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่จึงจัดทำโครงการธรรม ศึกษา ในการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรมของเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ให้มีความสุขบนพื้นฐานของการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไป ประยุกต์ใช้ในการเรียนและชีวิตประจำวัน อีกทั้งยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันการศึกษา และวัดในการร่วมกันจัดการเรียนการสอนธรรมะในสถานศึกษา ทั้งนี้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถศึกษา หาความรู้จากหนังสือธรรมศึกษาชั้นโท ตามแนวหลักสูตรการเรียนการสอนของคณะสงฆ์ โดยมุ่งหวัง ให้บุคลากร และนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ มีความพร้อมด้วยวิชาการและคุณธรรม สมดัง คำขวัญของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ “คนดีสร้างชาติไทย ราชภัฏเชียงใหม่สร้างคนดี”

รองศาสตราจารย์ ดร.ชาตรี มณีโกศล

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

คำปรารภ

การจัดการโครงการธรรมศึกษาในสถานศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษา หรือแม้แต่สำหรับประชาชนทั่วไปนั้น เป็นสิ่งที่ต้อง ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ทุกเพศทุกวัย ทุกศาสนาได้มีโอกาสได้ศึกษาเรียนรู้พระธรรมคำสอน ข้อปฏิบัติและงานด้านศาสนพิธีในทางพระพุทธศาสนา สำหรับมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่เอง เริ่มโครงการนี้ขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๕๔ เป็นต้นมา ถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกในเขตภาคเหนือที่ได้นำโครงการนี้มาจัดในสถานศึกษา โดยตั้งขึ้นเป็นศูนย์อบรมและสอบธรรมศึกษา ณ อาคารเทพรัตนราชสุตา แบ่งเป็น ๓ ระดับ คือตรี โท เอก เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน นักศึกษา บุคลากร ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และประชาชนทั่วไปที่สนใจ โดยมหาวิทยาลัยมอบหมายให้ “สำนักศิลปะและวัฒนธรรม” เป็นหน่วยงานรับผิดชอบ

ดังนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ในการจัดการดำเนินโครงการธรรมศึกษานี้ และเป็นแนวทางสำหรับสถาบันการศึกษาอื่น ๆ ที่ต้องการดำเนินโครงการนี้ไปจัดในสถานศึกษาของตน ตลอดจนให้ผู้เรียนได้มีพุทธปัญญาที่ถูกต้อง ตรงตามพระธรรมวินัย และครบถ้วน จึงได้จัดทำ “คู่มือการจัดการโครงการธรรมศึกษา” ขึ้นโดยได้รวบรวมแนวทาง วิธีการ ขั้นตอนต่างๆ ขอบข่ายในการเรียนการสอน พร้อมได้ปรับปรุงเนื้อหาให้ครอบคลุมกระทั่วรัดและเข้ากับยุคสมัย ให้ผู้เรียนได้อ่านเข้าใจง่ายและสอดคล้องกับวัฒนธรรมประเพณีของไทย ซึ่งได้ดำเนินการสำเร็จจนเป็นคู่มือฉบับนี้

คู่มือเล่มนี้จะเกิดประโยชน์สมบูรณ์ได้ ก็ต่อเมื่อผู้ใช้ได้นำขั้นตอนวิธีการต่างๆ ไปประยุกต์ใช้ในการจัดอบรมและจัดสอบในสถานศึกษาของตน หรือไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในชั้นเรียน และผู้เรียนได้ศึกษาเรียนรู้ เข้าใจในหลักธรรม จะทำให้นักเรียน นักศึกษาเกิดพุทธปัญญา สามารถนำความรู้ไปเป็นคติธรรมนำใจในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์สุข ตรงตามพุทธธรรม และวัฒนธรรมประเพณีไทยอย่างแท้จริง

ขอขอบพระคุณผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของอันมิมมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่และ สำนักแม่กองธรรมสนามหลวง วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร ที่ทำให้เกิดโครงการนี้ขึ้นมา

นายโสภณ พรหมจิตต์

นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ

สารบัญ (โท)

เรื่อง	หน้า
วิธีการอ่านภาษาบาลี	๓
วิชาเรียงความกระตุ้มธรรม	๙
วิชาธรรมวิภาค	๑๓
วิชาอนุพุทธประวัติ	๓๕
วิชาศาสนพิธี	๖๕

วิธีการอ่านภาษาบาลี

๑) พยัญชนะที่มีสระกำกับอยู่ ให้อ่านออกเสียงตามสระนั้นๆ เช่น

ปริมานิ	อ่านว่า	ปุ-ริ-มา-นิ
ตีณิ	อ่านว่า	ตี-ณิ

๒) พยัญชนะที่ไม่มีสระใดๆ กำกับอยู่เลย ให้อ่านออกเสียงสระ อะ ทุกแห่ง เช่น

นวิริ	อ่านว่า	นะ-วะ-วิ-ธัง
ปน	อ่านว่า	ปะ-นะ

๓) พยัญชนะที่มี **พินทุ** (.) อยู่ข้างล่าง แสดงว่าพยัญชนะตัวนั้นเป็นตัวสะกด ให้อ่านออกเสียงรวมกับสระของพยัญชนะที่อยู่ข้างหน้า เช่น

ภิกขุ (ภิ+ก=ภิก)	อ่านว่า	ภิก-ขุ
โหนติ (โห+น=โหน)	อ่านว่า	โหน-ติ

* ถ้าพยัญชนะที่อยู่ข้างหน้าไม่มีสระใดๆ กำกับอยู่เลย **พินทุ** (.) นั้นจะเท่ากับไม้หันอากาศ เช่น

ตตถ (ตะ+ต=ตต)	อ่านว่า	ตต-ถะ
อญฐ (อะ+ญ=อญ)	อ่านว่า	อญ-ฐะ

๔) พยัญชนะที่มี **นิคหิต** (°) อยู่ข้างบนและมีสระกำกับอยู่ด้วย ให้อ่านออกเสียงมี ง เป็นตัวสะกด เช่น

กิ (กิ+ง=กิง)	อ่านว่า	กิง
กาฏ (คะ+ง=คัง)	อ่านว่า	กา-คัง

* ถ้าพยัญชนะที่มี **นิคหิต** (°) อยู่ข้างบน แต่ไม่มีสระใดๆ กำกับอยู่เลย **นิคหิต** (°) นั้นจะเท่ากับ **อัง** เช่น

วตุ ตั (ตะ+ง=ตัง)	อ่านว่า	วัต-ตัง
อัย (ยะ+ง=ยั้ง)	อ่านว่า	อะ-ยั้ง

๕) พยัญชนะตัวหน้าที่มี **พินทุ** (.) อยู่ข้างล่าง ให้อ่านออกเสียงสระ อะ กึ่งเสียง เช่น

เทว	อ่านว่า	ท-เว
พยุตุ ตั	อ่านว่า	พ-ยัต-ตัง

๖) ถ้ามี **ร** อยู่หลังพยัญชนะที่มี **พินทุ** (.) อยู่ข้างล่าง ให้อ่านออกเสียงควบกล้ำกัน เช่น

ตต ร	อ่านว่า	ตต-ตระ
พฺรหมจริยา	อ่านว่า	พรม-มะ-จะ-วิ-ยา

๓) ส ที่มี พินทุ (.) อยู่ข้างล่างให้อ่านออกเสียงเป็นตัวสะกดของพยัญชนะที่อยู่ข้างหน้า
และออกเสียง ส นั้นอีกทั้งเสียง เช่น

อิมสมี อ่านว่า อี-มัส-ส์-หมีง

ตสฺมา อ่านว่า ตัส-ส์-หมา

๔) คำที่ลงท้ายด้วย ตฺวา ตฺวาน ให้อ่านออกเสียง ต เป็นตัวสะกดของพยัญชนะที่อยู่ข้างหน้า
และออกเสียง ต นั้นอีกทั้งเสียง เช่น

กตฺวา อ่านว่า กัต-ต์-วา

คเหตฺุวา อ่านว่า คะ-เหต-ต์-วา

๕) ท ให้อ่านออกเสียงเป็นตัว ด ทั้งหมด เช่น

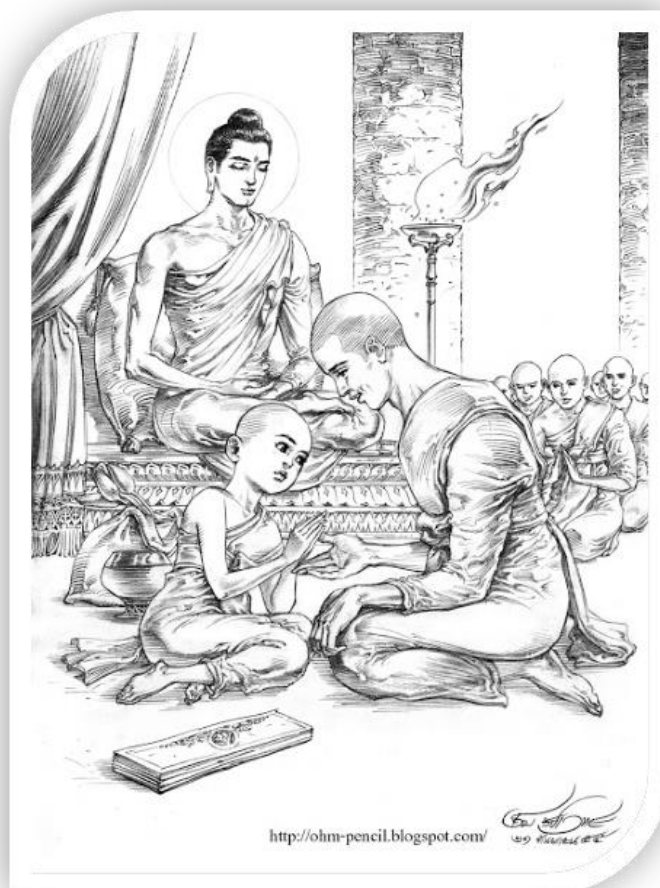
ปิณฑปาตํ อ่านว่า ปิณ-ตะ-ปา-ดั่ง

ปิณฑาย อ่านว่า ปิณ-ดา-ยะ

๖) ห ที่มีสระ อี อยู่ด้วย ให้อ่านออกเสียงเป็น ฮี เช่น

ตฺฤณี อ่านว่า ตฺฤน-ณ-ฮี

อจุฉาทเหตีติ อ่านว่า อัจ-ฉา-เท-ฮี-ติ



วิชา เรียงความแก้กระทู้ธรรม ชั้นโท

วิชา การแต่งกระทู้นี้ ก็คือการแต่งเรียงความธรรมนั่นเอง โดยอธิบายหัวข้อธรรม(สุภาษิต) ที่กำหนดให้ และหาสุภาษิตอื่นมารับรองกับเนื้อความที่ตนได้อธิบายมานั้น ให้สัมพันธ์กัน โดยในชั้นนี้ กำหนดให้หาสุภาษิตอื่นมาเชื่อม ๒ สุภาษิต และให้แต่งตั้งแต่ ๔ หน้ากระดาษ (เว้นบรรทัด)ขึ้นไป

ในการแต่งกระทู้นั้น ให้นักเรียนตีความหมายของสุภาษิตเสียก่อน ว่าหมายถึงอะไร สรุปใจความโดยย่อว่าอย่างไร ต่อมาให้วางแนวทางว่าจะอธิบายไปในทำนองใด จะสามารถเชื่อมกับสุภาษิตที่เตรียมไว้ได้หรือไม่ และคำสรุปลงท้ายจะเน้นตรงจุดไหน เมื่อหาข้อสรุปได้ดังนี้แล้ว จึงค่อยลงมือแต่ง การแต่งนั้นควรบรรยายในทำนองที่จะทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังมองเห็นภาพพจน์และเชื่อมตามนั้น โดยการเอาสุภาษิตมารับรองคำพูดที่ได้อธิบายมานั้น ให้มีหลักฐานน่าเชื่อถือยิ่งขึ้น และอย่าลืมใส่ที่มาของสุภาษิตนั้นด้วย

การแต่งที่ถูกต้องตามลักษณะนั้น สนามหลวงได้กำหนดไว้ในระเบียบการตรวจมี ๗ ลักษณะด้วยกัน นักเรียนจะต้องแต่งให้ถูกต้องตามข้อระเบียบนี้มากที่สุด คือ

๑. แต่งให้ได้ตามกำหนด (๔ หน้ากระดาษ(เว้นบรรทัด)ขึ้นไป)
๒. อ้างสุภาษิตได้ตามกฎ (คือ นำมาเชื่อม ๒ สุภาษิตขึ้นไป) และบอกที่มาได้ถูกต้อง
๓. เชื่อมกระทู้ได้ดี
๔. อธิบายความสมกับกระทู้ที่ได้ตั้งเอาไว้
๕. ใช้สำนวนเรียบง่าย ภาษาสละสลวย
๖. ใช้ตัวสะกดการันต์ได้ถูกต้องเป็นส่วนมาก
๗. สะอาด ไม่เปื้อน

เมื่อจะลงมือแต่งนั้น ให้เตรียมสุภาษิตที่จะเชื่อมไว้ก่อน ครั้นอธิบายไปได้พอสมควรแล้ว จึงอธิบายโน้มน้าวเข้าหาสุภาษิตที่จะเชื่อม เมื่อทำได้เช่นนี้จะทำให้การเชื่อมกระทู้สัมพันธ์กันได้ดี เพื่อให้ดูสวยงามและอ่านง่าย การแต่งให้ถูกต้องตามลักษณะย่อหน้าวรรคตอนนั้น ขอให้ดูโครงสร้างรูปแบบการแต่งดังต่อไปนี้

รูปแบบการเขียนเรียงความกระทู้ธรรมศึกษา ชั้นโท

(๑).....สุภาษิตบทตั้ง.....

.....คำแปล.....

(๒) **ณ บัดนี้จะได้บรรยายขยายความพุทธสุภาษิตที่ได้ลิขิตไว้เบื้องต้น พอเป็นแนวทาง
แห่งการศึกษาและปฏิบัติสืบต่อไป**

(๓) อธิบายเนื้อความสุภาษิตบทตั้ง (ประมาณ 8-10บรรทัด) คำว่า.....

.....**สมดังสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า**

(๔) สุภาษิตเชื่อม

... ..คำแปล.....

(๕) อธิบายเนื้อความสุภาษิตบทเชื่อม (ประมาณ ๘-10บรรทัด) คำว่า.....

.....**สมดังสุภาษิตที่มาใน ขุททกนิกาย ธรรมบท ว่า**

(๖) สุภาษิตเชื่อม

... ..คำแปล.....

(๗) อธิบายเนื้อความสุภาษิตบทเชื่อม (ประมาณ 8-10 บรรทัด) คำว่า.....

(๘) สรุปความ (ประมาณ 5 บรรทัด).....

.....**สมดังพุทธศาสนสุภาษิตที่
ยกขึ้นเบื้องต้นว่า**

(๙) สุภาษิตบทตั้ง.....

.....คำแปล.....

ดั่งนัยพรรณนามาด้วยประการฉะนี้ ฯ



ตัวอย่าง

เลขที่.....

ประโยคธรรมศึกษาชั้น.....โท.....

วิชา.....เรียงความแก้กระทู้ธรรม.....

สอบในสนามหลวง

1

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.

อปปมตฺโรโต ปมตฺเตสฺสุ สุตฺเตสฺสุ พหุสฺสาชโร	กระทู้ตั้ง
ฮพสสฺสว สิมฺสฺสว หิตฺวา ยาติ สฺเมชฺสว	
คนมีปัญญาดี ไม่ประมาทในเมื่อผู้อื่นประมาท ดินอยู่ใตมือผู้อื่นหลับ ย่อมละ (คนใจ) ไป เหมือน	
ม้าดีเข้าเร็ว สวมไม่มีการส่งไป หนึ่ง ๔	
บัดนี้ ขักได้บรรยายขยายความ ตามกระทู้ธรรมมาฉด ที่ได้ลิขิตไว้ในเบื้องต้น เพื่อเป็นแนวทาง	
แห่งการศึกษา และ ปฏิบัติธรรมสืบต่อไป	
อธิบายความว่า คนมีปัญญาดีนั้น ได้แก่ คนที่ถึงพร้อมด้วยปัญญา รู้จักจิตใจของตัวเองดีเป็นความดี	
สิ่งใดเป็นความชั่ว คนมีปัญญาดีจะไม่เลือกทำแต่เฉพาะความดีเท่านั้น เพราะได้ใช้ปัญญาพิจารณาแล้วเห็นว่า ความดี	
นั้นนำมาซึ่งความสุขความเจริญให้กับชีวิต ทั้งกับตนเอง และ สังคม เป็นเหตุไม่ประมาทในทางขวนขวายศึกษาเล่า	
เรียนเพียรหาความรู้ใส่ตัว ก็ยิ่งจะมีความรู้ความสามารถเพิ่มมากยิ่งขึ้น ก็จะเปรียบเหมือนคนที่เดินขึ้นมาจากงานใน	
ขณะที่คนอื่นกำลังนอนหลับ คนที่ตื่นอยู่ที่ย่อมจะได้สัจๆ ได้ทำประโยชน์อะไรมากมาย ส่วนคนหลับไม่ได้สัจๆ	
อะไรเลย คนมีปัญญาดีก็จะมีความรู้ความสามารถ มากกว่าคนใจ ที่กำลังนอนหลับหลับอยู่ คนมีปัญญาดีนั้น	
ย่อมเจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว แตกต่างจากคนเกียจคร้าน ที่มีแต่พัวพันประกำจนอยู่ จึงทำให้เสียผลประโยชน์	



สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ในรัชสมัย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงค์ บวร	
ขุนทดโก เมตตวาท ลาวี	ยสสุลี สุขสิริวงษา
สุภาวดีรับ ๒	
ปิโย เทวมนุสสรณ์	มณเฑียร โหติ ขนุดิโก.
ผู้มีชันติ นับว่ามีเมตตา มีสมาธิ มีศีล และมีสุขเสมอ ผู้มีชันติเป็นที่ยึดถือของชาวเขาและชนเผ่า	
ทั้งหมด	
อธิบายความว่า ผู้มีชันติ คือ ความอดทนนั้น ถือว่าเป็นผู้มีคุณธรรมสูงส่ง น่ายกย่อง ความอดทน	
นั้น คือต้องอดทนต่อสิ่งต่างๆ ที่มากระทบทั้งทางร่างกาย และกระทบด้านจิตใจ เช่น อดทนต่อความหนาว ความ	
ร้อน ความหิว ความกระหาย ความเจ็บไข้ได้ป่วย ไม่บ่นเพื่อขำขัน ไม่แสดงอาการหงุดหงิดออกมาให้เห็น	
ผู้ซึ่งมีใจอดทน มีความสงบเย็นอยู่ได้ นอกจากนั้นอีก คือ อดทนต่อสิ่งที่มากระทบด้านจิตใจ เช่น คำตำหนิ	
เลียดสี คำดูถูกดูหมิ่น เป็นต้น ไม่แสดงอาการโกรธเคืองหรือให้ปฏิกิริยา ไม่หวนหวนเสาะเบาแค้นกับใคร เมื่อเกิด	
ความไม่พอใจขึ้นมา ก็รับฟังเสียด้วยสติ และอดทนอยู่ได้ ผู้มีชันตินับได้ว่ามีเมตตาต่อคนอื่น เพราะไม่ยอมให้	
คนอื่นต้องเดือดร้อนเพราะถ้อยคำของตน หรือเพราะการกระทำของตน จึงยอมเป็นฝ่ายนิ่งสงบเสียเอง ทำให้ผู้	
มีชันติความอดทนนั้น เป็นที่ยึดถือของชาวเขา และชนเผ่าทั้งหลาย ใครๆ ก็อยากให้เป็นเพราะความเคารพนับถือ	
ไว้วางใจ และบังเกิดสหายดี ความสุขความสวัสดีจึงตามมามากมาย ดังนั้นมนุษย์ทุกคนจึงควรมีคุณธรรมประการ	
สำคัญนี้ไว้ในตนอยู่เสมอ ก็จะทำให้สังคมของมนุษย์เรามีความสงบร่มเย็น ไม่มีการทะเลาะเบาะแว้งซึ่งกันและกัน	
เมื่อมีการกระทบกระทั่งกันบ้าง ก็รู้จักให้อภัย ไม่ถือโทษโกรธเคืองกัน สันติภาพและสันติสุขก็จะบังเกิดขึ้นได้	



สรุปลักษณะ

4

สรุปความว่า ผู้รับปัญหา ไม่ปะทะกันในขณะที่คนอื่นกำลังปะทะ เขาอยู่สมมติอยู่ด้านหลังกว่าคน

ที่กำลังเกียชคช้านอยู่ จะทำให้เขามีความรู้ความสามารถวิชาตัวง้อตได้ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งแตกต่างจากคน

เก็บข้อมูลด้านจิตเวชอย่างสม่ำเสมอและสม่ำเสมอแล้วจึงจะยอมทำการศึกษา ทำให้พบสาเหตุที่ขาดการสนับสนุนของสังคมที่ช่วยให้เขาสามารถที่จะได้พบ ต้องได้พบ

ความเลื่อมใสในที่สุด คนหาจึงศรัทธาในจิต ความอดทนในมหาทุกข์ความดี เพชระชะงักให้เขยิบมุดตัวลงสาธ ๒๗ ความสุข

คนที่ลื้มไปเบญญาอิงไม่สมควรจะมาหาในการสร้างศรัทธาต่ออยู่เสมอ สมดังธรรมภาษิตที่กล่าวไว้ในเบื้องต้นนั้นว่า

စာပဒေသာ ပဒေသာ သုတေသာ ဘုရားရှင်

กระทู้ตั้ง

ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଶୁଭାଶୀର୍ବାଦ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

คนมีปัญญาดี ไม่ประมาณไหนเมื่อผู้อื่นประมาณ ที่น้อยยิ่งเมื่อผู้อื่นหลับ ย่อมละ (คนเง) ไป

เหมือนน้ำพิเทาเหือด สดน้ำไม่มีการลงไป อยู่นั่น.

๓๒๖
ตั้งที่ใต้ปฐพีขยายความ มาด้วยประการดังนี้ ฯ

(ข้อความที่เป็นตัวหนาทั้งหมด คือข้อความจำเป็น ที่เราจะต้องเขียนตามแบบด้วย)

พุทธศาสนสุภาษิต

๑. ชีวเตวาปี สปปญโญ อปี วิตุตปริกขย
 ปญญาย จ อลาเภณ วิตุตาปี น วีวติ

ถึงสิ้นทรัพย์ ผู้มีปัญญาก็เป็นอยู่ได้ แต่อับปัญญา แม้มีทรัพย์ก็เป็นอยู่ไม่ได้.

ที่มา: (มหากัปปินเถรคาถา) ชุททกนิกาย เถรคาถา

๒. ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺส หเรยฺย ปาณินา วิสํ
 นาพฺพณํ วิสมนฺเวติ นตฺถิ ปาปํ อกฺขพฺพโต

ถ้าฝ่ามือไม่มีแผล ก็พึงนำยาพิษไป ด้วยฝ่ามือที่ยาพิษซึมเข้าไปไม่ได้ ฉันใด บาปย่อมไม่ทำ แก่คนผู้ไม่ทำ ฉันนั้น.

ที่มา: (พุทธภาษิต) ชุททกนิกาย ธรรมบทคาถา

๓. น หิ ปาปํ กตํ กมฺมํ สชฺชชฺธีรํ มุจฺจติ
 ทหนฺตํ พาลมฺนฺเวติ ภสฺมาจฺจนฺโนว ปาวโก

บาปกรรมที่ทำแล้วย่อมไม่เปลี่ยนแปลง เหมือนนมสดที่รีดในวันนั้น บาปย่อมตามเผาเผาเหมือนไฟที่เถ้ากลบไว้.

ที่มา: (พุทธภาษิต) ชุททกนิกาย ธรรมบทคาถา

๔. เอวํ กิจฺจฺภกฺโต โปโส ปิตุ อปริจารโก
 ปิตริ มิจฺฉา จริตฺวาน นิรยํ โส อฺุปปชฺชติ

ผู้ที่มารดา บิดา เลี้ยงมาโดยยากอย่างนี้ ไม่บำรุงมารดา บิดาประพฤติดิในมารดา บิดา ย่อมเข้าถึงนรก.

ที่มา: (โสณโพธิสัตว์ภาษิต) ชุททกนิกาย ชาดก สัตตตินิบาต

๕. พุทฺธฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพวาจริยาติ วุจฺจเร
 อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา

มารดา บิดา ท่านว่าเป็นพรหม เป็นบุรพจารย์ เป็นที่นับถือของบุตรและเป็นผู้อนุเคราะห์ บุตร.

ที่มา: (โสณโพธิสัตว์ภาษิต) ชุททกนิกาย ชาดก สัตตตินิบาต

๖. สเจ ภาเยถ ทฺวักขสฺส สเจ โว ทฺวักขมปฺปิยํ
 มากตฺถ ปาปกํ กมฺมํ อาวํ วา ยทิวา รโห

ถ้าท่านกลัวทุกข์ ถ้าท่านไม่รักทุกข์ ก็อย่าทำบาปทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ.

ที่มา: (พุทธภาษิต) ชุททกนิกาย อุทาน

๓. อุทพินทุนิปาเตน อุทกมุโกปิ ปุรติ

อาปุรติ พาโล ปาปสฺส โลกํ โถปิ อาจัน

แม้หม่อน้ำย่อมเต็มด้วยหยาดน้ำ คนเขลาล้างสมบาปแม้ทีละน้อยๆ ก็ย่อมเต็มด้วยบาป ฉะนั้น

ที่มา: (พุทธภาษิต) ขุททกนิกาย ธรรมปทคาถา

๔. กลฺยาณเมว มุญฺเจยฺย น हि มุญฺเจยฺย ปาปิ

โมกฺโข กลฺยาณิยา สาธุ มุตฺวา ตปฺปติ ปาปิกํ

พึงเปล่งวาจางามเท่านั้น ไม่พึงเปล่งวาจาชั่วเลย การเปล่งวาจา งามยังประโยชน์สำเร็จ คนเปล่ง วาจาชั่วย่อมเดือดร้อน.

ที่มา: (พุทธภาษิต) ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต

๕. อปฺปเกนปิ ปาภฺเณน วิจฺจุชฺโณ

สมฺมจฺฐาเปติ อุตฺตารํ อณฺเฏ อคฺคิวั สนฺธมํ

ผู้มีปัญญาเฉลียวฉลาด ย่อมตั้งตนได้ด้วยทุนเล็กน้อย เหมือนคน ก่อไฟกองน้อยขึ้น ฉะนั้น

ที่มา: (พุทธภาษิต) ขุททกนิกาย ชาดก เอกนิบาต

๑๐. อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อปฺเปน พหุเกน วา

ยํ ยํ วิวหเต รตฺติ ตพฺพนนฺตสฺส ชีวิตํ

ควรทำวันคืนไม่ให้เปล่าจากประโยชน์น้อยหรือมาก เพราะวันคืน ผ่านบุคคลใดไป ชีวิตของบุคคลนั้น ย่อมพร่องจากประโยชน์.

ที่มา: (สิริมณฑลเถรภาษิต) ขุททกนิกาย เถรคาถา

๑๑. ยสฺส รุกฺขสฺส ฉายาย นิสฺสึเทยฺย สเยยฺย วา

น ตสฺส สขํ ญญฺเชยฺย มิตฺตทพฺโง हि ปาปโก

บุคคลนั่งหรือนอนที่ร่มเงาต้นไม้ใด ไม่ควรหักกิ่งไม้นั้น เพราะผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนเลวทราม.

ที่มา: (โพธิสัตว์ภาษิต) ขุททกนิกาย ชาดก มหานิบาต

๑๒. ปุตฺติมจฺฉํ กุสฺสุเคน โย นโร อุปนยฺหติ

กุสาปิ ปุติ วายนฺติ เอวํ พาลูปเสวนา

คนห่อปลาเน่าด้วยใบหญ้าคน แม้หญ้าคาก็พลอยเหม็นเน่าไปด้วย ฉนใด การคบคนพาลก็ฉนนั้น.

ที่มา: (ราชสีดาภาษิต) ขุททกนิกาย ชาดก มหานิบาต

ธรรมวิภาค ๒ ชั้นโท

ทุกะ หมวด ๒

อริยบุคคล ๒ (บุคคลที่บรรลุธรรมพิเศษ)

๑. พระเสขะ พระผู้ยังต้องศึกษา ได้แก่พระอริยบุคคลที่ยังไม่ได้บรรลุอรหัตตผลมี ๗ จำพวก คือ

พระโสดาปัตติมรรค	—————>	โสดาปัตติผล
พระสกทาคามีมรรค	—————>	สกทาคามีผล
พระอนาคามีมรรค	—————>	อนาคามีผล
พระอหัตตมรรค		

ท่านเหล่านี้ที่ได้ชื่อว่า “เสขะ” เพราะยังต้องปฏิบัติให้บรรลุมรรคผลเบื้องสูงขึ้นไป คือศึกษาใน อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขาและอธิปัญญาสิกขาต่อไป เพื่อให้บรรลุมรรคผลเบื้องสูงขึ้นไปจนถึงอรหัตตผล อันเป็นภูมิ ธรรมของพระอเสขะ

๒. พระอเสขะ พระผู้ไม่ต้องศึกษา คือ ท่านได้บรรลุอรหัตตผลแล้วไม่ต้องศึกษาต่ออีกเพราะ ได้ศึกษาเสร็จสิ้นพร้อมทั้งละสังโยชน์ ๑๐ ได้ด้วย ดังนั้นจึงได้นามว่า อเสขะ

กัมมัญฐาน ๒

กัมมัญฐาน แปลว่า อารมณ์เป็นที่ตั้งแห่งการทำงานของใจ เป็นการควบคุมกระแสจิตให้สงบนิ่ง และมั่นคง เพื่อเป็นพื้นฐานแห่งการบรรลุสัจธรรมตั้งแต่ระดับเบื้องต้นถึงระดับสูง กัมมัญฐาน ๒ นี้ บางครั้งก็เรียกว่า ภาวนา ๒

๑. สมถกัมมัญฐาน กรรมฐานเป็นอุบายสงบใจ เป็นการบำเพ็ญเพียรทางจิตโดยการบริกรรม กำหนดอารมณ์ของสมณะข้อใดข้อหนึ่ง จนจิตแน่วแน่ปลอดจากนิวรณ์ ๕ เพราะเน้นเรื่องการบำเพ็ญเพียรทางจิต ท่านจึงเคราะห้เข้าในอธิจิตตสิกขา

๒. วิปัสสนากัมมัญฐาน กรรมฐานเป็นอุบายเรื่องปัญญา เป็นการใช้ปัญญาพิจารณากำหนดรูป - นาม จนสภาวะธรรมปรากฏชัด เพราะเน้นเรื่องการเจริญปัญญา จึงสงเคราะห้เข้าในอธิปัญญาสิกขา

กาม ๒

กาม หมายถึง อารมณ์รักใคร่ ความใคร่ ความอยาก และมีจิตผันแปรเป็นความหึงหวงในสิ่งที่น่าปรารถนา น่าพอใจ

๑. กิเลสกาม กิเลสเป็นเหตุใคร่ เป็นความใคร่ที่แอบแฝงอยู่ในใจ เช่น ราคะ (ความกำหนัด) โภคะ (ความโลภ) อิจฉา (ความอยากได้) อิสสา (ความริษยา) รติ (ความยินดี) อรติ (ความไม่ยินดี) อสันตุภฺธิ (ความไม่สันโดษ) เป็นต้น

๒. วัตถุกาม วัตถุอันน่าใคร่ หรือวัตถุอันเป็นที่ตั้งแห่งความใคร่ ได้แก่ กามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส

บูชา ๒

บูชา หมายถึง การแสดงความนอบน้อมเคารพนับถือ เชื้อฟุ้งและพร้อมจะปฏิบัติตาม ด้วยดวงจิตที่เหตุนคุณไว้อย่างสูงสุด

๑. อามิสบูชา บูชาด้วยอามิส คือการแสดงความยอมรับ และนับถือด้วยการนำสิ่งของ เช่น ข้าว น้ำ เครื่องอุปโภค-บริโภคต่าง ๆ รวมถึงดอกไม้และรูปเทียน เป็นต้น มามอบให้ด้วยความเคารพ

๒. ปฏิบัติบูชา บูชาด้วยการปฏิบัติตาม คือการแสดงความยอมรับนับถือด้วยการเชื้อฟุ้งและพร้อมที่จะปฏิบัติตาม เช่น

การทำความดีเพื่อความปลาบปลื้มของมารดาบิดาหรือการปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เป็นต้น

บูชาทั้ง ๒ ประการนี้พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญปฏิบัติบูชาว่าเป็นเลิศกว่าการบูชาอย่างอื่นเพราะสามารถยังประโยชน์สูงสุดให้เกิดแก่ผู้บูชาได้อีกทั้งเป็นการดำรงพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป

ปฏิสันถาร ๒

ปฏิสันถาร หมายถึง การต้อนรับแขกผู้มาเยือน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี และก่อให้เกิดความรู้สึกซาบซึ้งดีในอัธยาศัยไมตรี ยากที่จะลืมเลือน

๑. อามิสปฏิสันถาร การต้อนรับด้วยอามิส คือ การต้อนรับ หรือ รับรองแขกผู้มาเยือนด้วยเครื่องบริโภคอย่างใดอย่างหนึ่งเช่น ข้าว น้ำ และของขจัญเป็นต้น

๒. ธัมมปฏิสันถาร การต้อนรับด้วยธรรม คือ การต้อนรับ และสนทนาพอเหมาะแก่สภาพของผู้มาเยือน เช่น การเชื้อเชิญหรือต้อนรับแขกด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ

สุข ๒

สุข หมายถึง ความรู้สึกสบาย ปลอดโปร่ง ทั้งกายและใจ

๑. กายิกสุข สุขทางกาย คือ ร่างกายสดชื่นสมบูรณ์กิริยาท่าทีแจ่มใสปราศจากโรคภัยเบียดเบียน

๒. เจตสิกสุข สุขทางใจ คือ นึกคิดปลอดโปร่ง อารมณ์เบิกบาน

ติกะ คือ หมวด ๓

อกุศลวิตก ๓

อกุศลวิตก หมายถึง ความครุ่นคิดฟุ้งซ่าน ตริตรองหาเล่ห์หรืออุบายในการทำ ความชั่ว

๑. **กามวิตก** ความตริตรองครุ่นคิดถึงวัตถุที่น่าใคร่ น่าพอใจด้วยความกำหนัดยินดี

๒. **พยาบาทวิตก** ความตริตรองมุ่งร้าย ด้วยความอาฆาตพยาบาทเพื่อล้างผลาญสมบัติหรือทำลายชีวิตของผู้อื่นด้วยความแค้น

๓. **วิหิงสาวิตก** ความตริตรองมัวเมา ครุ่นคิดแต่จะเบียดเบียนทำร้ายหรือก่อความรำคาญให้ผู้อื่นต้องลำบากเดือดร้อน

กุศลวิตก ๓

กุศลวิตก หมายถึง ความดำริตริตรองฝึกฝนในด้านสร้างสรรค์ เป็นความนึกคิดที่ดีงาม มุ่งหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตนและส่วนรวม

๑. **เนกขัมมวิตก** ดำริตัดใจมิให้ตกเป็นทาสกามารมณ์มุ่งหมายปลีกตนจากความใคร่เล่นหา และเพื่อหลีกเลี่ยงการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน

๒. **อพยาบาทวิตก** ดำริตรองใจเปี่ยมด้วยเมตตา แผ่ความปรารถนาดีด้วย ความบริสุทธิ์ใจต่อผู้อื่น

๓. **อวิหิงสาวิตก** ดำริใส่ใจด้วยพลังแห่งความกรุณาปราณีบรรเทาทุกข์แก่ผู้ประสบเคราะห์ร้าย

อัคคิ (ไฟ) ๓

“**อัคคิ**” หมายถึง ความเร่าร้อนแห่งเพลิงกิเลสที่เผาผลาญจิตสันดาน

๑. **ราคะอัคคิ** ไฟ คือ ราคะ เร่าร้อนด้วยเพลิงใคร่ ใจใฝ่ในรสรัก และเสพกามสุข

๒. **โทสะอัคคิ** ไฟ คือ โทสะ เร่าร้อนใจ เดือดดาลพลุ่งพล่านจิต ด้วยอำนาจแห่งความโกรธ

๓. **โมหะอัคคิ** ไฟ คือ โมหะ คุกรุ่นครุ่นคิดด้วย อำนาจแห่งจิตเขลาทั้งใจก็ขุ่นมัวเมา เพราะไม่รู้จริง

อธิปเตยยะ ๓

“**อธิปเตยยะ**” แปลว่า ความเป็นใหญ่ หมายถึง การกระทำความนึกคิดหรือการตัดสินใจในเรื่องใดก็ตามมักถือเอาตามสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสำคัญ

๑. **อัตตอธิปเตยยะ** ความมีตนเป็นใหญ่ คือ ทำสิ่งใดก็ตามมุ่งเพื่อตนเองเป็นที่ตั้งโดยไม่สนใจต่อผู้อื่นหรือสิ่งอื่นปรารถนาผลเพื่อตนเองเป็นหลัก

๒. **โลกาอธิปเตยยะ** ความมีโลกเป็นใหญ่ คือ คล้อยตามความนิยมของคนส่วนใหญ่หรือทำเพื่อมุ่งหวังความพอใจของคนส่วนใหญ่เป็นการกระทำโดยปรารถนาสังคมเป็นสำคัญ

๓. **ธัมมาอธิปเตยยะ** ความมีธรรมเป็นใหญ่คือ ยึดถือความถูกต้องเป็นที่ตั้งเป็นการทำดีเพื่อความดี โดยหวังผลคือความถูกต้องชอบธรรม

ญาณ ๓

ญาณ หมายถึง ปรีชาหยั่งรู้ในสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง ซึ่งเกิดขึ้นในจิตของผู้มีศีล สมาธิ และปัญญา เต็มเปี่ยมสมบูรณ์

๑. สัจญาณ ปรีชาหยั่งรู้ริยสัจ คือรู้ว่าทุกข์เป็นธรรมชาติทนได้ยากรู้ว่าสมุทัย คือ ต้นหา เป็นสาเหตุให้เกิดทุกข์ รู้ว่านิโรธ คือ ความดับทุกข์ได้สิ้นเชิง รู้ว่ามรรคเป็นข้อปฏิบัติเพื่อความดับทุกข์

๒. กิจญาณ ปรีชาหยั่งรู้กิจอันควรทำในอริยสัจ ๔ แต่ละอย่าง คือ ทุกข์ ควรกำหนดรู้ ทุกข์ สมุทัย ควรละเสีย เป็นต้น

๓. กตญาณ ปรีชาหยั่งรู้กิจอันได้กระทำแล้ว คือ รู้ว่า กิจอันจะต้องทำในอริยสัจ ๔ แต่ละอย่างนั้นได้ทำเสร็จแล้ว

ตัณหา ๓

ตัณหา หมายถึง ความทะยานอยาก ความดิ้นรน ความแสวงหา หรือความต้องการอย่างรุนแรง

๑. กามตัณหา ความทะยานอยากในกาม คือ ความดิ้นรนไขว่คว้าอยากมีอยากได้วัตถุกาม เมื่อได้สมปรารถนาแล้วก็หมกมุ่น ลุ่มหลงในวัตถุกามนั้น

๒. ภวตัณหา ความทะยานอยากในภพ คือ ความอยากเป็นนั่นเป็นนี่ หรือปรารถนาในสิ่งที่กำลังเป็นอยู่อย่างถาวร ต้องการให้เป็นอยู่อย่างนั้นตลอดไป

๓. วิภวตัณหา ความทะยานอยากในวิภพคือ ความไม่อยากเป็นนั่นเป็นนี่ไม่พอใจในสิ่งที่กำลังเป็นอยู่เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายต้องการผลักให้พ้นไปจากตน

ปาฏิหาริย์ ๓

ปาฏิหาริย์ หมายถึง การกระทำที่เกินวิสัยมนุษย์ธรรมดาจะกระทำได้ เพราะปาฏิหาริย์เป็นผลอันเกิดจากจิตที่ได้รับการพัฒนาจนถึงจุดที่เป็นอภิญญาวิชา ญาณ เป็นต้น ดังนั้นหากผู้ใดสามารถปฏิบัติได้จนถึงจุดนั้น ปาฏิหาริย์ย่อมเกิดแก่ผู้นั้นได้

๑. อิทธิปาฏิหาริย์ ทรงแสดงฤทธิ์เป็นอัศจรรย์ คือแสดงฤทธิ์อันเกินวิสัยสามัญชน เช่น เหาะไปในอากาศ ดำลงไปใต้น้ำหรือเดินบนผิวน้ำ

๒. อาเทศนาปาฏิหาริย์ ทรงดักใจหรือทลายใจคนได้เป็นอัศจรรย์ คือ ทราบความนึกคิดของคนอื่นรวมถึงอุปนิสัยและบารมีธรรม เป็นต้น

๓. อนุสาสนีปาฏิหาริย์ คำสอนเป็นอัศจรรย์ คือ คำสอนของพระพุทธเจ้ามีความอัศจรรย์ในตัว คำสอนผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัตินั้นเป็นอัศจรรย์

ปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่าเป็นยอดเพราะสามารถช่วยให้บุคคลได้รับประโยชน์จากพระศาสนาอย่างแท้จริง

ปิฎก ๓

ปิฎก แปลว่ากระຈาดหรือตะกร้าในที่นี้หมายถึงการรวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้ามาใส่ไว้ในกระຈาดหรือตะกร้าโดยมีชื่อเรียกเฉพาะว่า “พระไตรปิฎก” ซึ่งคำ ๆ นี้ ปรากฏในคราวสังคายนาครั้งที่ ๓ เป็นครั้งแรก

๑. พระวินัยปิฎก หมวดพระวินัย ได้แก่ระเบียบที่ทรงวางไว้เป็นพุทธอาณา คือ ลิกขาบทอันมาในพระปาติโมกข์และอภิธมาจารย์ทั้งหมด ๒๑,๐๐๐พระธรรมชั้น

๒. พระสุตตันตปิฎก หมวดพระสุต ได้แก่พระธรรมเทศนาที่แสดงโดยบุคคลลาธิฐาน เช่น ชาตกต่างๆ มีมหาเวสสันดรชาตก เป็นต้นมีทั้งหมด ๒๑,๐๐๐ พระธรรมชั้น

๓.พระอภิธรรมปิฎก หมวดพระอภิธรรมได้แก่หลักธรรมและคำอธิบายที่เป็นหลักวิชาการล้วนๆเป็นคำสอนที่ลึกซึ้งยากต่อการเข้าใจมี ทั้งหมด ๔๒,๐๐๐ พระธรรมชั้น

พุทธจริยา ๓

พุทธจริยา หมายถึง พระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้าหรือการบำเพ็ญประโยชน์ของพระพุทธเจ้า

๑. โลกัตถจริยา ทรงประพฤติเป็นประโยชน์แกโลกคือพระองค์ทรงแผ่พระญาณตรวจดูสัตว์โลกทุกเข้าคำผู้ใดปรากฏในข่ายพระญาณก็เสด็จไปโปรดผู้นั้นโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ นับว่าเป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์ต่อเวไนยสัตว์ในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

๒. ญัตตถจริยา ทรงประพฤติเป็นประโยชน์ แก่พระประยูรญาติคือพระองค์ ทรงอนุเคราะห์เหล่าพระประยูรญาติ เช่น ทรงอนุญาตให้พระประยูรญาติที่เคยเป็นเดียรถียบวชในพระพุทธศาสนาได้โดยไม่ต้องอยู่ติตถยปริวาสเป็นเวลา ๔ เดือนเป็นต้น

๓. พุทธัตถจริยา ทรงประพฤติเป็นประโยชน์ในฐานะเป็นพระพุทธเจ้าเช่นทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อกำราบภิกษุหน้าด่านบ้างเพื่อวาระเบียบและหลักแห่งความประพฤติสำหรับภิกษุผู้รักดีรักงามบ้าง เป็นต้น

วัฏฏะ ๓

วัฏฏะ แปลว่า วน หรือเวียน เป็นการวนหรือหมุนเวียนไปดูล้อจรด ซึ่งหมุนเวียนไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุดจนกว่าอรหัตมรรคจะมาตัดวงล้อเมื่อนั้นการหมุนเวียนก็ย่อมยุติลง

๑. กิเลสวัฏฏะ วนคือกิเลส หมายถึง กิเลสอันประกอบด้วยอวิชชา ตัณหาและอุปาทาน อันเป็นสาเหตุให้หมู่สัตว์ต้องวนเวียนอยู่ในภพ ๓ ต้องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ไม่รู้จักหมดสิ้น

๒. กัมมวัฏฏะ วนคือกรรมหมายถึง บุคคลเมื่อมีกิเลสย่อมเป็นเหตุให้สร้างกรรม กิเลสมากย่อมทำกรรมชั่วมาก กิเลสน้อยก็ทำความชั่วน้อย ดังนั้น กรรมจึงเกิดขึ้นเพราะแรงผลักดันของกิเลส

๓. วิบากวัฏฏะ วนคือวิบาก หมายถึง การให้ผลของกรรมเมื่อทำกรรมก็ต้องรับผลของกรรมเหล่านั้นตามสมควรแก่กรรมที่ตนได้กระทำไว้

สิกขา ๓

สิกขา หมายถึง ปฏิปทาที่ตั้งไว้เพื่อศึกษา เป็นเครื่องมือในการฝึกหัดกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อยดีงาม

๑. อธิศีลสิกขา สิกขาคือศีลยิ่ง คือ การรักษามารยาททางกาย วาจา ให้เรียบร้อยปราศจากโทษ

๒. อธิจิตตสิกขา สิกขาคือจิตยิ่ง คือ การรักษาจิตให้อยู่ในอำนาจ

๓. อธิปัญญาสิกขา สิกขาคือปัญญายิ่งคือ การใช้ปัญญาพิจารณาให้รอบรู้ในสภาวธรรม

จตุกกะ คือ หมวด ๔

อปัสเสนธรรม ๔

อปัสเสนธรรม แปลว่า ธรรมดูจนกว่าจะพินิจ, ธรรมเป็นที่พึงพำนักเป็นปฏิบัติเพื่อความเจริญเป็นเหตุให้อกุศลที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปกุศลที่ยังไม่เกิดย่อมเกิดขึ้นที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้นไปจะเรียกว่า อุปนิสัย ธรรม ก็ได้

๑. พิจารณาแล้วเสพของอย่างหนึ่ง หมายถึง ก่อนใช้สอยหรือบริโภคปัจจัย ๔ ควรต้องพิจารณาเสียก่อน เพื่อไม่ให้หลงหรือมัวเมาในปัจจัย ๔

๒. พิจารณาแล้วอดกลั้นของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อประสบสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา เช่น หนาว ร้อน หิว ค่ำด่า หรือถ้อยคำเสียดแทง เป็นต้น ต้องรู้จักข่มหรืออดกลั้นไว้

๓. พิจารณาแล้วเว้นของอย่างหนึ่ง หมายถึง เว้นจากการบริโภคหรือใช้สอยปัจจัย ๔ ที่ไม่ชอบธรรม

๔. พิจารณาแล้วบรรเทาของอย่างหนึ่ง หมายถึง เมื่อเห็นโทษของกามวิตก พยาบาทวิตก และวิหิงสาวิตก แล้วบรรเทาเสียด้วยกุศลธรรม

อัปมัญญา ๔

อัปมัญญา แปลว่า ธรรมที่แผ่ไปโดยไม่มีประมาณ แผ่ไปโดยไม่จำกัดขอบเขต

๑. เมตตา ความรักใคร่ หมายถึง ความรัก ปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุขกาย สบายจิต

๒. กรุณา ความสงสาร หมายถึง ความห่วงใย เมื่อเห็นผู้อื่นได้รับความทุกข์เดือดร้อน ปรารถนาเพื่อจะปลดเปลื้องให้พ้นจากความทุกข์เพราะความสงสาร

๓. มุทิตา ความพลอยยินดีหมายถึง เมื่อผู้อื่นได้ดีมีสุข ย่อมมีความชื่นบานและพลอยยินดีในความดีของผู้อื่นด้วย

๔. อุเบกขา ความวางเฉย หมายถึง การรู้จักวางใจเป็นกลางมีจิตเที่ยงตรงและยุติธรรมไม่เอียงไปทางใดทางหนึ่ง

พระอริยบุคคล ๔

พระอริยบุคคล หมายถึง บุคคลผู้ประเสริฐสูงสุด เพราะได้บรรลุอริยผล จำแนกตามระดับของการละกิเลส ดัง

๑. พระโสดาบัน แปลว่า ผู้ถึงกระแสแห่ง พระนิพพาน มี ๓ จำพวก คือเอกพีธี โกลังโกละ และสัตตักขัตตปุรมะพระโสดาบันจะสังโยชน์ได้ ๓ คือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสัสลัปปตปราคาส ยังเป็น พระเสขะอยู่

๒. พระสกทาคามี แปลว่า ผู้จะเกิดอีกครั้งหนึ่ง คือ พระสกทาคามีนั้น เมื่อตายจะไปเกิดในเทวโลก และกลับมาเกิดในมนุษย์โลกอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงบรรลุเป็นพระอรหันต์ ท่านละสังโยชน์ ๓ ได้เหมือนพระโสดาบัน และสามารถลดความรุนแรงของโลภะ โทสะ โมหะ ให้ทุเลาเบาบางลงได้

๓. พระอนาคามี แปลว่า ผู้ไม่มาสู่โลกนี้อีก หลังจากตายแล้วจะไปเกิดในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส และจะบรรลุเป็นพระอรหันต์ในพรหมโลกนั่นเอง ท่านละสังโยชน์ได้ ๕ คือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัสลัปปตปราคาส กามราคะ และปฏิฆะ

๔. พระอรหันต์ แปลว่า ผู้ไกลจากกิเลสเป็นผู้หักงำแห่งสังสารวัฏ เป็นผู้ควรแก่การไหว้ ควรแก่การบูชาและควรแก่การเคารพสักการะของชนทั้งหลาย ท่านละสังโยชน์ได้ทั้ง ๑๐ อย่าง

โอฆะ ๔

โอฆะ หมายถึง กิเลสอันเป็นดุจกระแสห้วงน้ำที่ท่วมทับพัดพาสัตว์ให้พลัดตกลงไปในความพินาศ หรือสภาวะอันเป็นดุจกระแสน้ำท่วมใจสัตว์

๑. กาโมฆะโอฆะ คือกามได้แก่ความใคร่ที่เกิดขึ้นเพราะดำริถึงวัตถุกาม คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ

๒. ภโวฆะโอฆะ คือภพ ได้แก่ ความใคร่ในภพคือยังมีความพอใจและติดใจลุ่มหลงอยู่ในภพทั้ง ๓ คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ

๓. ทิฏฐิฆะโอฆะ คือทิฏฐิ ได้แก่มิจฉาทิฏฐิต่าง ๆ ที่เป็นตัวการสำคัญในการหน่วงเหนี่ยวสัตว์ไว้ในภพ เป็นสาเหตุให้ห้ามทั้งสวรรค์และนิพพาน

๔. อวิชโชฆะโอฆะ คืออวิชชา ได้แก่ ความไม่รู้ในอริยสัจ ๔ ไม่รู้อดีตไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตและอนาคต พร้อมทั้งไม่รู้หลักแห่งปัจจัยการ

กิจในอริยสัจ ๔

กิจในอริยสัจ หมายถึง หน้าที่อันจะพึงกระทำต่ออริยสัจ ๔ หรือข้อที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและเสร็จสิ้นในอริยสัจ

๑. **ปริยญา** กำหนดรู้ทุกขสัจ คือ ศึกษาให้รู้ ให้เข้าใจตามสภาพที่เป็นจริง
๒. **ปหานะ** ละสมุทัยสัจ คือ กำจัดตัณหา ๓ ให้หมดสิ้นไป
๓. **สัจฉิกรณะ** ทำให้แจ้งนิโรธสัจ คือ เข้าถึงหรือบรรลุสภาวะที่ปราศจากปัญหา
๔. **ภาวนา** ทำมคคสัจให้เกิด คือ การฝึกอบรม และลงมือปฏิบัติตาม

บริษัท ๔

บริษัท ในที่นี้หมายถึง พวก คณะ หรือ หมู่แห่งผู้นับถือพระพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธองค์ทรงมอบภาระในการปกป้องและดูแลพระพุทธศาสนาแก่บริษัทเหล่านี้

๑. **ภิกษุบริษัท** ได้แก่ หมู่แห่งพระภิกษุ
๓. **อุบาสกบริษัท** ได้แก่ หมู่แห่งอุบาสก(ชาย)
๒. **ภิกษุณีบริษัท** ได้แก่ หมู่แห่งภิกษุณี
๔. **อุบาสิกาบริษัท** ได้แก่ หมู่แห่งอุบาสิกา(หญิง)

บริษัท ๔ (อีกอย่างหนึ่ง)

บริษัท ในที่นี้ หมายถึง ชุมชนหรือคณะของบุคคลทั่วไป ในสมัยพุทธกาล

๑. **ขัตติยบริษัท** ได้แก่ ชุมชนแห่งกษัตริย์รวมตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์
๒. **พราหมณบริษัท** ได้แก่ ชุมชนแห่งพวกพราหมณ์
๓. **คหบดีบริษัท** ได้แก่ ชุมชนแห่งพวกคหบดี คนมีฐานะดี
๔. **สมณบริษัท** ได้แก่ ชุมชนแห่งสมณะ พวกนักบวช นักพรต

บุคคล ๔

บุคคล ในที่นี้ หมายถึง การจำแนกบุคคลออกเป็นชั้นๆตามอุปนิสัยที่สามารถรู้ธรรมได้ช้าหรือเร็ว

๑. **อุคฆฏัตถุญญ** ผู้อาจรู้ธรรมที่ท่านเพียงยกหัวข้อขึ้นแสดงเท่านั้นเปรียบเหมือนบัวที่อยู่เหนือน้ำ
๒. **วิปจิตถุญญ** ผู้อาจรู้ธรรมต่อเมื่อท่านได้อธิบายข้อความนั้นแล้วเปรียบเหมือนบัวที่อยู่เสมอน้ำ
๓. **เนยยะ** ผู้พอจะแนะนำได้พอจะชี้แจงแนะนำให้เข้าใจได้ เปรียบเหมือนบัวที่อยู่ใต้น้ำ
๔. **ปทปรมะ** ผู้มีบทเป็นอย่างยิ่งผู้อับปัญญาารู้ได้เฉพาะตัวบทคือพยัญชนะแต่ไม่เข้าใจอรรถคือ

เนื้อความเปรียบเหมือนบัวที่อยู่ในโคลนตม

มรรค ๔

มรรค หมายถึง ญาณ คือ ความรู้เป็นเหตุละสังโยชน์ตามลำดับชั้นแห่งความเป็นอริยบุคคล

๑. โสตาปัตติมรรค มรรคอันให้ถึงกระแสที่นำสู่นิพพานที่แรก เป็นเหตุให้ละสังโยชน์ได้ ๓ คือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสัสสปตปราคาส

๒. สกทาคามิมรรค มรรคอันให้ถึงความเป็นพระสกทาคามี สามารถละสังโยชน์ได้ ๓ อย่าง และ บรรเทาโรคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลงได้

๓. อนาคามิมรรค มรรคอันให้ถึงความเป็น พระอนาคามี สามารถละสังโยชน์ได้ ๕ อย่างคือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัสสปตปราคาส กามโรคะและปฏิฆะ

๔. อรหัตมรรค มรรคอันให้ถึงความเป็นพระอรหันต์ สามารถละสังโยชน์ได้ ๑๐ คือ ลักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัสสปตปราคาส กามโรคะ ปฏิฆะ รูปโรคะ อรูปโรคะ มานะ อุทธัจจะ และ อวิชชา

ผล ๔

ผล หมายถึง ผลที่สืบเนื่องจากการละกิเลสได้ด้วยมรรค มรรคและผลนั้นใกล้เคียงกันเพียงชั่วขณะจิตเดียวเท่านั้น คือ เมื่อพ้นจากมรรคจิตก็เป็นผล

๑. โสตาปัตติผล ผลอันพระโสตาบันพึงเสวย

๓. อนาคามิผล ผลอันพระอนาคามีพึงเสวย

๒. สกทาคามิผล ผลอันพระสกทาคามีพึงเสวย

๔. อรหัตผล ผลอันพระอรหันต์พึงเสวย

ปัญจกะ คือ หมวด ๕

อนุப்புพิกถา ๕

อนุப்புพิกถา หมายถึง เทศนาที่แสดงไปโดยลำดับ เพื่อพอกอภัยาศัยของเวไนยสัตว์ให้หมดจดเป็นขั้น ๆ เมื่อผู้ฟังมีอภัยาศัยหมดจดดีแล้ว พร้อมทั้งจะบรรลุคุณธรรมพิเศษ พระพุทธองค์จะทรงแสดง อริยสัจ ๔ ด้วยเสมอ

๑. ทานกถา กล่าวถึงทาน แสดงให้เห็นประโยชน์ของการให้เพื่อละความเห็นแก่ตัวและความตระหนี่ รู้จักมีความเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น

๒. สีลกถา กล่าวถึงศีลทรงแสดงประโยชน์แห่งศีล คือ ความประพฤติเรียบร้อยทางกาย ทางวาจา และงดเว้นจากการเบียดเบียนผู้อื่น

๓. สัตตกถา กล่าวถึงสวรรค์ ทรงแสดงความดีงามอันผู้ให้ทานและผู้มีศีลจะพึงได้รับในมนุษย์โลก รวมถึงการเสวยความสุขในเทวโลก

๔. กามาทีนวกถา กล่าวถึงโทษแห่งกาม ทรงแสดงโทษของกามว่าแม้จะมีความสุขก็เป็นความสุขเพียงเล็กน้อย แต่มีความทุกข์มาก ทุกข์สิ้นกาลนาน ไม่ควรเพลิดเพลินหลงใหล

๕. เนกขัมมานิสังกถา กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการออกจากกาม คือ ไม่หมกมุ่นในกามคุณ

มัจฉริยะ ๕

มัจฉริยะ หมายถึง ความหวง ความตระหนี่ความคิดกีดกันไม่ให้ผู้อื่นได้ดี

๑. อาวาสมัจฉริยะ ตระหนี่ที่อยู่ หมายถึง ความหวงถิ่นที่อยู่ ไม่พอใจให้คนต่างชาติต่างนิกายเข้ามาอยู่อาศัยด้วย

๒. กุลมัจฉริยะ ตระหนี่สกุล หมายถึง ความหวงสกุลโดยไม่ยอมให้สกุลอื่นเข้ามาเกี่ยวดองด้วย หรือความหวงสกุลอุปฐากของภิกษุ ไม่พอใจให้บารุงภิกษุอื่น คอยเกียดกันเสีย

๓. ลาภมัจฉริยะ ตระหนี่ลาภ หมายถึง หวงผลประโยชน์ หาทางกีดกันไม่ให้ลาภหรือผลประโยชน์เกิดขึ้นแก่บุคคลอื่น

๔. วัณณมัจฉริยะ ตระหนี่วรรณะ หมายถึง ความหวงคุณงามความดีไม่ต้องการให้ผู้อื่นมีความดีว่าตน หรือหวงความงามของร่างกายไม่ยอมให้ผู้อื่นมีความงามทางร่างกาย เป็นต้น

๕. ธัมมมัจฉริยะ ตระหนี่ธรรม หมายถึง หวงวิชาความรู้ และคุณพิเศษที่ได้บรรลุไม่ยอมสอนไม่ยอมบอกผู้อื่นเพราะกลัวเขาจะรู้เท่าเทียมตนหรือรู้กว่าตน

มาร ๕

มาร หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวการ หรือขัดขวางไม่ให้บรรลุความดี

๑. ขันธมาร มารคือปัญจขันธ์ เบญจขันธ์ได้ชื่อว่าเป็นมาร เพราะเป็นไปเพื่อทุกข์ เช่น ป่วย เป็นไข้หรือประสบกับอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา

๒. กิเลสมาร มารคือกิเลส ได้แก่กิเลสต่าง ๆ ที่คอยกำจัดขัดขวางความดีงาม ทำให้สัตว์ ประสบกับความพินาศ ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

๓. อภิสังขารมาร มารคืออภิสังขาร ได้แก่ความคิดปรุงแต่งต่าง ๆ

๔. มัจจุมาร มารคือมรณะ ความตายได้ชื่อว่าเป็นมาร เพราะความตายทำลายชีวิต เป็นการ ตัดโอกาสการทำคุณประโยชน์ของบุคคล

๕. เทวปุตตมาร มารคือเทวบุตร เทวบุตรผู้มุ่งร้ายที่ได้ชื่อว่าเป็นมาร เพราะมุ่งล้างผลาญคุณงาม ความดีของผู้อื่น อันเกิดจากความริษยา

เวทนา ๕

เวทนา หมายถึง ความเสวยอารมณ์ เป็นสุขบ้างทุกข์บ้าง หรือเฉย ๆ

๑. สุข หมายถึงความสบายกายเพราะได้กระทบกับอารมณ์ที่ดี

๒. ทุกข์ หมายถึง ความไม่สบายกาย เพราะได้กระทบกับอารมณ์ที่ไม่ดี

๓. โสมนัส หมายถึง ความสบายใจ เพราะได้กระทบกับอารมณ์ที่ดี

๔. โทมนัส หมายถึง ความไม่สบายใจ เพราะได้กระทบกับอารมณ์ที่ไม่ดี

๕. อุเบกขา หมายถึง ความรู้สึกเฉย ๆ ไม่สุขไม่ทุกข์

ฉีกะ คือ หมวด ๖

จริต (จริยา) ๖

จริต หมายถึง ความประพฤติ หรือพื้นเพแห่งจิตของคนทั้งหลายที่หนักไปด้านใดด้านหนึ่ง

๑. **ราคจริต** มีราคะเป็นปกติคือมีปกติรักสวรั้งงามต้องแก้ด้วยการกายคตาสติ หรืออสุภกัมมัฏฐาน

๒. **โทสจริต** มีโทสะเป็นปกติคือมีปกติหงุดหงิดโกรธง่ายต้องแก้ด้วยการเจริญเมตตา

๓. **โมหจริต** มีโมหะเป็นปกติ คือ มีปกติหลง 망าย ต้องแก้ด้วยการเรียน พังธรรม หรือ สันทนาธรรม

๔. **สัทธาจริต** มีศรัทธาเป็นปกติ คือมีปกติเชื่อง่ายต้องแก้ด้วยการชักนำไปในทางใช้เหตุผล

๕. **พุทธิจริต** มีความรู้เป็นปกติคือมีปกติใช้ความคิด พึงนำไปด้วยแนะนำให้คิดในทางที่ชอบเช่น พิจารณาไตรลักษณ์

๖. **วิตกจริต** มีวิตกเป็นปกติ คือ มีปกติวิตกกังวลต้องแก้ด้วยการเพ่งกลิ่นหรือเจริญอานาปานสติ กัมมัฏฐาน

ธรรมคุณ ๖

ธรรมคุณ แปลว่า คุณของพระธรรม เป็นการบอกให้ทราบถึงลักษณะของธรรมแต่ละอย่างว่าเป็นอย่างไร

๑. **สวากขาโต ภคฺวตา ธัมโม** พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดีแล้ว เป็นคำสอนที่มีความงามในเบื้องต้นท่ามกลางและที่สุดสมบูรณ์ด้วยอรรถและพยัญชนะ

๒. **สันทิฏฐิโก** อันผู้ได้บรรลุจะพึงเห็นเอง คือ ย่อมรู้เองเห็นเอง โดยไม่ต้องเชื่อตามคำของผู้อื่น

๓. **อกาลิโก** ไม่ประกอบด้วยกาล คือ เมื่อผู้ใดปฏิบัติได้อย่างสมบูรณ์แล้ว ย่อมให้ผลตามสมควรแก่การปฏิบัตินั้น ๆ โดยไม่เลือกกาลและโอกาส

๔. **เอหิภัสสิโก** ควรเรียกให้มาดูได้ คือ เป็นสิ่งอัศจรรย์ที่ควรปาวร้องให้มาดู มาชม หรือมา พิสูจน์

๕. **โอปนยิโก** ควรน้อมเข้ามาในตน คือ น้อมใจตนเข้าไปหา

๖. **ปัจจุตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ** อันวิญญูพึงรู้เฉพาะตน คือ ผู้ปฏิบัติต้องรู้เองจะรู้แทนกัน หรือ ปฏิบัติแทนกันไม่ได้

สัตตกะ คือ หมวด ๗

วิสุทธิ ๗

วิสุทธิ แปลว่า ความบริสุทธิ์หมดจด หมายถึง การชำระจิตให้บริสุทธิ์ด้วยการบำเพ็ญไตรสิกขาให้บริบูรณ์ ไปโดยลำดับ จนบรรลุจุดหมาย คือ พระนิพพาน

๑. สีลวิสุทธิ ความหมดจดแห่งศีล คือ รักษาศีล ตามภูมิของตนให้บริสุทธิ์ ไม่ให้ศีลขาดหรือต่างพร้อย

๒. จิตตวิสุทธิ ความหมดจดแห่งจิต คือการอบรมจิตจนเกิดสมาธิพอเป็นปทัฏฐานแห่งวิปัสสนา

๓. ญาณวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณคือการพิจารณาเห็นนามรูป แล้วยกขึ้นสู่ไตรลักษณ์

๔. กังขาวิตรณวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องข้ามพ้นความสงสัยคือพิจารณาความเกิดดับของนามรูปจนสิ้นความสงสัย

๕. มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องเห็นว่าทางหรือไม่ใช้ทางคือญาณอันรู้จักหยั่งลงว่านี่ทางนี้มีใช้ทางแห่งธรรม

๖. ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องเห็นทางปฏิบัติคือวิปัสสนาญาณ ๙

๗. ญาณทัสสนวิสุทธิ ความหมดจดแห่งญาณเป็นเครื่องเห็นแจ้ง คือ อรหัตมรรค อันเป็นการทำความเพียรในขั้นที่จะบรรลุอรหัตผลวิสุทธิ ๗ นี้ ท่านเปรียบด้วยรถ ๗ ผลัด ที่ส่งต่อกันให้บุคคลถึงที่หมาย คือ อรหัตผลได้

อัญญกะ คือ หมวด ๘

อวิชา ๘

อวิชา คือ ความไม่รู้ ได้แก่ ไม่รู้ในสิ่งที่ควรรู้ หรือรู้ในสิ่งที่ไม่ควรรู้ ๘ ประการ คือ

๑. **ทุกเข อัญญาณัง** ไม่รู้ในทุกข์ คือ ไม่รู้ว่าเกิด แก่ เจ็บ ตายเป็นทุกข์
๒. **ทุกขสมุทเย อัญญาณัง** ไม่รู้ในเหตุแห่งทุกข์ คือ ไม่เข้าใจเหตุที่ทำให้ทุกข์เกิด ได้แก่ ตัณหา ๓ คือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา
๓. **ทุกขนิโรธ อัญญาณัง** ไม่รู้ในความดับทุกข์ คือ เมื่อเหตุแห่งทุกข์คือตัณหาดับไป ความทุกข์ย่อมดับ
๔. **ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา อัญญาณัง** ไม่รู้ในทางแห่งความดับทุกข์ คือ ไม่รู้ว่าจะดับทุกข์ด้วยวิธีไหน เพราะไม่เข้าใจมรรคมรรค ๘
๕. **ปุพพันเต อัญญาณัง** ไม่รู้ในส่วนอดีต คือ ไม่รู้จักสาเหตุในอดีต เมื่อพบผลในปัจจุบัน
๖. **อปันเต อัญญาณัง** ไม่รู้ในส่วนที่เป็นอนาคต คือ ไม่รู้จักคาดถึงผลข้างหน้าอันเกิดจากเหตุที่กระทำอยู่ในปัจจุบัน
๗. **ปุพพันตาปันเต อัญญาณัง** ไม่รู้ทั้งอดีตทั้งอนาคต คือ ไม่รู้จักโยงเหตุในอดีตกับสาเหตุในอนาคตให้มาเชื่อมติดต่อกัน
๘. **อิทัปปัจจยตาปฏิจจสมุปันเนสุธัมเมสุ อัญญาณัง** ไม่รู้จักปฏิจจสมุปบาท คือ ไม่รู้จักสภาพนั้นๆ โดยความเป็นเหตุเป็นผลแห่งกันและกัน เกี่ยวเนื่องกันไปดุจโซ่ที่คล้องกันเป็นวงกลม

นวกะ คือ หมวด ๙

พุทธคุณ ๙

พุทฺธคุณ คือ พระคุณแห่งพระพุทธเจ้ามี ๙ ประการ คือ

๑. อรหัง เป็นพระอรหันต์ คือเป็นผู้อยู่ไกลจากกิเลส
๒. สัมมาสัมพุทโธ เป็นผู้ตรัสรู้ชอบเองคือตรัสรู้อริยสัจ ๔ ได้ด้วยพระองค์เอง ไม่มีใครเป็นครูในการตรัสรู้
๓. วิชชาจรณสัมปันโน เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชาและจรณะ
๔. สุคโต เป็นผู้เสด็จไปดีแล้ว คือเสด็จไปที่ใดยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นที่นั้น
๕. โลกวิทู เป็นผู้รู้แจ้งโลกคือรู้สภาพอันเป็นธรรมดาของโลก
๖. อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ เป็นสารถิแห่งบุรุษพึงฝึกได้ไม่มีบุรุษอื่นยิ่งกว่า
๗. สัตถา เทวมนุสสานัง เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย
๘. พุทโธ เป็นผู้ตื่นแล้ว เป็นผู้เบิกบานแล้ว
๙. ภควา เป็นผู้มีโชค

สังฆคุณ ๙

สังฆคุณ คือ คุณของพระสงฆ์ ซึ่งหมายถึงพระสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ได้บรรลุลุทธิธรรมวิเศษ

๑. สุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติดีแล้วคือปฏิบัติเป็นไปตามหลักแห่งมัชฌิมาปฏิปทาไม่หย่อนนัก ไม่ตึงนัก
๒. อชุปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติตรงแล้ว คือไม่ปฏิบัติลวงโลกไม่มีมายาสาโดยประพฤติดังตรงไม่มีความงอ
๓. ญายปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติเป็นธรรมคือปฏิบัติเพื่อการออกจากทุกข์เพื่อเอญยธรรม ธรรมที่ควรรู้ได้แก่นิพพาน
๔. สามิจิปฏิปันโน เป็นผู้ปฏิบัติสมควร คือ ปฏิบัติชอบน่านับถือ และสมควรได้รับสามิจิกรรม
๕. อาหุเนยโย เป็นผู้ควรคำนับคือเป็นผู้สมควรจะได้รับสักการะต่าง ๆ ที่เขานำมาถวาย
๖. ปาหุเนยโย เป็นผู้ควรของต้อนรับ คือ เมื่อท่านไปสู่ที่แห่งใด เจ้าของถิ่นย่อมไม่ละเลยการต้อนรับ
๗. ทักขิเนยโย เป็นผู้ควรของทำบุญ คือ ทำตนเป็นปฏิคาหกผู้สมควรรับไทยทาน คือปัจจัย ๔
๘. อัญชลิกรณีโย เป็นผู้ควรทำอัญชลีคือท่านเป็นผู้มีคุณงามความดี ควรที่สาธุชนพึงเคารพ กราบไหว้
๙. อนุตตรัง ปุญญกเขตตัง โลกัสสะ เป็นเนืองนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า

ทศกะ คือ หมวด ๑๐

บารมี ๑๐

บารมี คือ คุณความดีที่บำเพ็ญอย่างยิ่งยวด เพื่อการบรรลุจุดหมายอันสูงสุดมี ๑๐ คือ

๑. ทานบารมี การให้ การเสียสละ

๒. สีลบารมี การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย

๓. เนกขัมมบารมี การออกบวชหรือการหลีกตนออกจากกาม

๔. ปัญญาบารมี ความรอบรู้ ความหยั่งรู้เหตุการณ์เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง

๕. วิริยบารมี ความเพียร ความแก่งัดกล้า ไม่เกรงกลัวอุปสรรค ก้าวหน้าเรื่อยไปไม่ทอดธุระ

๖. ขันติบารมี ความอดทนอดกลั้นสามารถใช้สติปัญญาควบคุมตนให้อยู่ในอำนาจเหตุผลไม่ลุอำนาจกิเลส

๗. สัจจบารมี ความจริง คือ พูดจริง ทำจริง และจริงใจ

๘. อธิษฐานบารมี ความตั้งใจมั่น วางจุดหมายไว้แน่นอน แล้วทำไปตามนั้นอย่างแน่วแน่

๙. เมตตาบารมี ความรักใคร่ปรารถนาดี มีจิตเกื้อกูลต่อสัตว์อื่น อยากให้มีความสุขทุกทั่วหน้า

๑๐. อุเบกขาบารมี ความไม่ยินดียินร้าย วางใจเป็นกลางเที่ยงธรรมไม่เอนเอียงไปด้วยความรัก

และความซังบารมี แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ

คือ ๑. บารมี

๒. อุปบารมี

๓. ปรมัตถบารมี

ทวาทสกะ คือ หมวด ๑๒

กรรม ๑๒

“กรรม” ได้แก่ การกระทำด้วยกาย วาจาและใจเป็นได้ทั้งฝ่ายกุศลและอกุศลท่านจัดไว้เป็นหมวด ๆ มี ๓ หมวด หมวดละ ๔ ข้อ โดยให้ผลต่างๆ ดังนี้

หมวดที่ ๑ กรรมให้ผลตามกาล

๑. ทิฏฐธรรมเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในปัจจุบัน
๒. อุปปัชชเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในชาติต่อไปถัดจากชาติปัจจุบัน
๓. อปรปรเวทนิยกรรม กรรมที่ให้ผลในภพต่อ ๆ ไป คือให้ผลเรื่อยไปสบโอกาสเมื่อใดให้ผลเมื่อนั้น

๔. อโหสิกรรม กรรมที่ไม่ให้ผลคือ เลิกแล้วต่อกัน

หมวดที่ ๒ กรรมให้ผลตามหน้าที่

๕. ชนกกรรม กรรมที่ก่อให้เกิดหรือส่งผลให้เกิดในกำเนิดต่าง ๆ เปรียบเสมือนมารดาของทารก
๖. อุปัตถัมภกกรรม กรรมอุปถัมภ์ เป็นเสมือนพี่เลี้ยงนางนม มีทั้งฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว
๗. อุปปีฬกกรรม กรรมบีบคั้นมีหน้าที่บีบคั้นกรรมดีหรือชั่วให้เพลาลง
๘. อุปฆาตกรรม กรรมตัดรอนมีหน้าที่ตัดรอนกรรม ทั้งฝ่ายกุศลและอกุศล

หมวดที่ ๓ กรรมให้ผลตามแรงหนักเบา

๙. ครุกรรมกรรมหนัก ฝ่ายดี หมายถึงมรรค ผลวิปัสสนาญาณเป็นต้นฝ่ายชั่วหมายถึงอนันตริยกรรม ๕ เป็นต้น

๑๐. พหุลกรรม กรรมที่ทำจนเคยชิน หรือทำมาก ทำสม่ำเสมอ
๑๑. อาสันนกรรม กรรมที่บุคคลทำเมื่อจวนจะสิ้นชีวิตซึ่งมีอำนาจนำบุคคลไปสู่สุคติหรือทุคติได้
๑๒. กัตตตากรรม กรรมสักแต่ว่าทำคือทำโดยไม่มีเจตนา

วิชาอนุพุทธประวัติ ธรรมศึกษา ชั้นโท

พระอัญญาโกณฑัญญเถระ *เอตทัคคะ : รัตตัญญู* คือ **ผู้รู้ราตรีนาน**

ชีวประวัติ และการศึกษา

เมื่อเจ้าชายสิทธัตถะประสูติได้ ๕ วัน โภณฑัญญะพราหมณ์ซึ่งหนุ่มที่สุดในบรรดาพราหมณ์ ๑๐๘ คนได้ทำนายลักษณะพระราชกุมารเป็นทางเดียวว่า “จะเสด็จออกบวชได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในโลกอย่างแน่นอน” ท่านเองก็มีความเลื่อมใสศรัทธาจะออกบวชตาม

เมื่อทราบข่าวการออกบวชของเจ้าชายสิทธัตถะราชกุมารจึงได้ชักชวนพราหมณ์อีก ๔ ท่าน คือ วัปปะ ภัททิยะ มหานามะ และอัสสชิ ทั้งหมดรวมเรียกว่า **ปัญจวัคคีย์** แปลว่า กลุ่มคน ๕ คน”ท่านได้เป็นหัวหน้าปัญจวัคคีย์อุปฐากพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งทรงบำเพ็ญทุกรกิริยาอยู่ ๖ ปี แต่ไม่ทรงตรัสรู้ จึงทรงเลิกแล้วกลับมาบำเพ็ญเพียรทางจิต

หลังจากที่ท่านได้ฟังพระธรรมเทศนาครั้งแรกชื่อว่า **“ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร”** จบโภณฑัญญะพราหมณ์ ก็เกิดดวงตาเห็นธรรม คือ **บรรลุพระโสดาบัน**ว่า “สิ่งใดสิ่งหนึ่งมีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นทั้งหมดมีความดับไปเป็นธรรมดา” ด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงเปล่งพระอุทานว่า “โภณฑัญญะรู้แล้วหนอ” จากนั้นท่านจึงได้ชื่อใหม่ว่า **“อัญญาโกณฑัญญะ”** เพราะเหตุที่ท่านได้บรรลุธรรมก่อนใครทั้งหมดนั่นเอง

ท่านได้ขออุปสมบท และพระพุทธองค์ทรงอนุญาต และตรัสว่า **“เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอันเรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด”** การอุปสมบทอย่างนี้ เรียกว่า **“เอหิภิกขุอุปสัมปทา”** และท่านได้เป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา หรือปฐมสาวกนั่นเอง

ท่านบวชไม่นานก็บรรลุเป็นพระอรหันต์ เพราะพระธรรมเทศนาชื่อว่า **“อนัตตลักขณสูตร”** ได้แก่วรรณที่กล่าวด้วยรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณไม่ใช่ตัวตน และได้รับยกย่องว่า **เป็นเลิศในทางผู้รู้ราตรี (รัตตัญญู)** คือรู้ธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสสอนก่อนใครทั้งหมด

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นหนึ่งในปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ และเป็นหัวหน้า
๒. ท่านเป็นผู้เลิศด้านรัตตัญญู คือผู้รู้ราตรีนาน เพราะบวชก่อนใครทั้งหมด
๓. ท่านได้หลานชาย (ลูกน้องสาว) คือพระปุณณมณีนันทนินบุตรเป็นลูกศิษย์ และได้มีกุลบุตรบวชในสำนักของท่านเป็นจำนวนมาก
๔. ท่านเป็นปฐมสาวก (พระสงฆ์รูปแรก) ในพระพุทธศาสนา

พระอุรุเวลกัสสปเถระ เอตทัคคะ : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีบิรवारมาก

ชีวประวัติและการศึกษา

ชื่อเดิมคือ “กัสสปะ” เกิดในตระกูลพราหมณ์ ที่เมืองพาราณสี แคว้นกาสิ ตระกูลกัสสปโคตร มีพี่ร่วมท้องเดียวกัน คือ น้องชาย ๒ คน ได้แก่ นทีกัสสปะ และคยากัสสปะ ทั้ง ๓ พี่น้อง ต่างเป็นอาจารย์สอนคัมภีร์ไตรเพท แก่ศิษย์ผู้เป็นบิรवारของตนๆ รวมจำนวนถึง ๑,๐๐๐ คน

ต่อมาท่านเห็นว่าความรู้ที่มีอยู่ไม่มีสาระแก่นสาร จึงได้ชักชวนกันออกบวชเป็นฤาษีบำเพ็ญพรตด้วยการบูชาไฟ ถือว่าตนเป็นพระอรหันต์ สร้างอาศรมสั่งสอนลัทธิอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม

หลังจากที่พระพุทธองค์ทรงส่งสาวก ๖๐ องค์ไปประกาศพระศาสนา และเสด็จไปโปรดชฎิลทั้ง ๓ พี่น้อง พระองค์ทรงแสดงปาฏิหาริย์ต่างๆ จนทำให้ชฎิลทั้ง ๓ พี่น้องละพยศลดทิฐิमानะกลับมาเลื่อมใส และยอมรับนับถือพระรัตนตรัย ได้ขอบรรพชาอุปสมบท ด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา

ต่อมาพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมชื่อ “**อาทิตตปริยายสูตร**” ซึ่งมีใจความว่าตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เป็นของร้อน คือร้อนด้วยไฟ คือราคะ โทสะ และโมหะเป็นต้นเมื่อจบพระธรรมเทศนาท่านก็บรรลุเป็นพระอรหันต์

พระเจ้าพิมพิสารทราบข่าว จึงพร้อมด้วยข้าราชการบริพาร เสด็จพระราชดำเนินไปเฝ้า พระพุทธองค์ ทอดพระเนตรข้าราชการบริพารมีกิริยาอาการไม่อ่อนน้อม จึงตรัสสั่งให้พระอุรุเวลกัสสปะประกาศลัทธิของท่านว่าไม่มีแก่นสาร ท่านจึงได้ทำตามพระพุทธดำรัส คนเหล่านั้นสิ้นความสงสัย ตั้งใจฟังพระธรรมเทศนา ชื่อว่า

“อนุปพุทฺธิกา และอริยสัจ ๔”

เวลาจบเทศนา พระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วยบริวาร ๑๑ ส่วน ได้บรรลุโสดา-ปัตติผล อีก ๑ ส่วน ได้ดำรงอยู่ในไตรสรณคมน์ เป็นเหตุให้พระเจ้าพิมพิสารถวายวัดแห่งแรกแก่พระพุทธศาสนาชื่อว่า “**เวฬุวัน**”

ข้อควรจำ

๑. ท่านได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ เพราะได้ฟังธรรมเทศนาชื่อว่า “**อาทิตต-ปริยายสูตร**” คือสิ่งทั้งปวงเป็นของร้อน

๒. ท่านมีบริวาร ๕๐๐ นทีกัสสปะ ๓๐๐ คยากัสสปะ ๒๐๐ รวมเป็น ๑,๐๐๐

๓. ท่านได้เป็นอาจารย์ที่ชาวเมืองราชคฤห์นับถือมาก

๔. ท่านพร้อมทั้งน้องชาย ๒ คน บูชาไฟอยู่ที่ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ชฎิล แปลว่า ผู้มีผมเป็นมวย หรือผู้มีมวยผมนั่นเอง

๕. แคว้นมคธ มีราชคฤห์เป็นเมืองหลวง มีพระเจ้าพิมพิสารเป็นผู้ปกครอง

พระสารีบุตรเถระ **เอตทัตตะ :** เป็นเลิศในทางมีปัญญามาก และ เป็นอัครสาวกเบื้องขวา

ชีวประวัติและการศึกษา มีนามเดิมว่า “อุปติสสะ” เกิดที่หมู่บ้านอุปติสสะ เมืองนาลันทา ในตระกูลพรหมณ์มหาศาล เมื่อช่วงเป็นหนุ่มน้อย บิดาได้หาเด็กหนุ่มวัยเดียวกันเป็นบริวารถึง ๕๐๐ คน

วันหนึ่ง หลังจากได้ชมมหรสพดังเช่นทุกปีบนยอดเขาแล้ว กลับมีกิริยาอาการและความรู้สึกที่ไม่เหมือนเก่า คือถึงตอนหัวเราะก็ไม่สนุกสนาน ถึงตอนเศร้าโศกก็ไม่ได้แสดงอาการเศร้าโศก ถึงตอนจะให้รางวัลก็ไม่ให้รางวัล แต่มีความรู้สึกสังเวชสลดใจว่า “ไม่เห็นมีอะไรน่าสนใจเลย ตัวละครที่กำลังแสดงอยู่นี้ อยู่ได้ไม่ถึง ๑๐๐ ปี ก็คงตายกันหมด แล้วก็ตัวละครคนใหม่มาแสดงแทน เราเองมัวมาหลงดูอยู่ทำไม โฉนจึงไม่แสวงหาโมกขธรรม (ความหลุดพ้น) มีความเบื่อหน่ายในชีวิต ” และได้ออกบวชอยู่ในสำนักของสังยุตติปริพาชก ก็ไม่ประสบผลสำเร็จตามที่ตนต้องการ เพราะว่าไม่ใช่ทางพ้นทุกข์ได้

เช้าวันหนึ่งอุปติสสปริพาชกได้พบพระอัสสชิเถระ กำลังออกรับบิณฑบาตโปรดสัตว์ด้วยอาการอันสงบ สรรวมก็เกิดความเลื่อมใสว่า “นักบวชแบบนี้เราไม่เคยเห็นมาก่อน ท่านคงจะเป็นพระอรหันต์แน่” จึงเข้าไปถามว่า “ท่านมีอินทรีย์ผ่องใสผิวพรรณบริสุทธิ์ผุดผ่องท่านบวชเชิดชูใครใครเป็นศาสดาของท่านท่านชอบใจธรรมของใคร” จึงได้คำตอบจากพระอัสสชิอย่างถ่อมตนว่า “อาตมาเป็นพระบวชใหม่ เพิ่งมาสู่ธรรมวินัยของพระศาสดาไม่นานนัก อาตมาจึงไม่สามารถพอที่จะบอกถึงคำสอนของพระศาสดาโดยพิสดารได้” จึงขอกล่าวธรรมโดยย่อว่า

“ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้นไว้และตรัสถึงความดับ(เหตุ)ไว้ด้วย พระสมณะผู้ยิ่งใหญ่มีปรกติตรัสอย่างนี้”

พอกล่าวจบ อุปติสสปริพาชก ก็บรรลุโสดาปัตติผล แล้วจึงกลับไปบอกเพื่อนโกลิตปริพาชกให้บรรลุโสดาบันเช่นเดียวกัน และทั้งสองจึงชักชวนกันไปพบกับอาจารย์สังยุตติปริพาชก เพื่อจะไปเฝ้าพระพุทธองค์ แต่ก็ถูกอาจารย์ปฏิเสธอย่างแข็งขันว่า “ในโลกนี้คนโง่มากหรือคนฉลาดมาก” ท่านบอกว่า “คนโง่มีมากคนฉลาดมีน้อย” ถ้าอย่างนั้น “ขอให้คนฉลาดจงไปหาพระสมณโคตม ส่วนคนโง่จงมาหาฉัน”

ทั้งสองจึงอลาอาจารย์สังยุตติพร้อมด้วยบริวาร ๒๕๐ คนไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่พระเวฬุวันและขออุปสมบทด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทาจึงมีชื่อใหม่ว่า “ **สารีบุตร** ” ครั้นได้ฟังธรรมเทศนาชื่อว่า “**เวทนาปริคคหสูตร**” ซึ่งพระพุทธองค์แสดงแก่หลานชายชื่อ “**ทีฆนขปริพาชก**” ที่ถ้าสุกรขาตา เขาติชฌณู ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ สำเร็จเป็นพระอรหันต์ หลังจากบวชได้ ๑๕ วัน และได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า

ก่อนจะปรินิพพานเมื่อวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ที่บ้านของท่านเอง ด้วย **โรคปักษันทิกาพาธ** (ถ่ายจนเป็นเลือด) หลังจากท่านได้เทศนาโปรดมารดาจนได้บรรลุโสดาบันแล้ว จึงปรินิพพานในที่สุด

ข้อควรจำ ๑. ท่านเปรียบเสมือนแม่ผู้ให้กำเนิดบุตร คือผู้บวชให้พระภิกษุ

๒. ท่านได้รับนามใหม่อีกว่า “เป็นธรรมเสนาบดี”

๓. ท่านเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา

๔. ท่านเป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบในการแสดงธรรม

๕. ท่านเป็นพระอุปัชฌาย์รูปแรกในการอุปสมบทพระราธะ – ด้วยวิธีญัตติจตุตถกรรมวาจา

พระมหาโมคคัลลานเถระ

เอตทัคคะ : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในทางเป็นผู้มีฤทธิ์มาก และพระอัครสาวกเบื้องขวา

ชีวประวัติและการศึกษา

มีนามเดิมว่า “โกลิตะ” เป็นบุตรของหัวหน้าหมู่บ้านชื่อว่า “โกลิตคาม” อยู่ใกล้เมืองราชคฤห์บิดาชื่อว่า “โกลิตะ” มารดาชื่อว่า “โมคคัลลี” ฉะนั้น ท่านจึงได้ชื่อว่า “โมคคัลลานะ” มีเพื่อนสนิทชื่อว่า “อุปติสสะ หรือ พระสารีบุตร” นั้นเอง

อยู่มาวันหนึ่ง สหายทั้งสองนั้นกำลังคุมหฺรสปนยอดเขาในกรุงราชคฤห์ เห็นมหาชนมาประชุมกันเพื่อชมมหรสพ เพราะญาณของทั้งสองถึงความแก่กล้า จึงเกิดความคิดขึ้นโดยแยบคาย ได้ความสังเวชว่า คนเหล่านี้ทั้งหมดภายในร้อยปีเท่านั้น ก็จะไปสู่ปากของมัจจุราช จึงทำการตัดสินใจว่าเราทั้งหลายควรแสวงหาโมกขธรรม และเมื่อจะแสวงหา โมกขธรรมนั้น ควรได้ บรรพชาสักอย่างหนึ่ง จึงพากันไปบวชในสำนักของสัจจปริพาชก พร้อมกับมาณพ ๕๐๐ คนตั้งแต่สองสหายนั้นบวชแล้วสัจจปริพาชกได้มีลาภและยศอันเลิศ

โกลิตะพร้อมกับสหาย เรียนลัทธิของสัจจได้ทั้งหมดโดยเวลาไม่นานนักไม่เห็นสาระของลัทธินั้น รู้สึกเบื่อหน่าย จึงคิดแสวงหาโมกขธรรมต่อไป โดยทำกติกากันว่า ใครบรรลุอมตธรรมก่อนจงบอกแก่อีกคนหนึ่งอุปติสสปริพาชกได้ฟังธรรมจากพระอัสสชิเถระ ได้ดวงตาเห็นธรรม คือบรรลุโสดาปัตติผล จึงกลับมาบอกโกลิตะผู้สหาย และแสดงธรรมให้ฟัง โกลิตะได้ดวงตาเห็นธรรม คือบรรลุโสดาปัตติผลเช่นเดียวกัน จึงพากันไปลาอาจารย์สัจจเพื่อไปเฝ้าพระศาสดา

พระศาสดาทอดพระเนตรเห็นสองสหายพร้อมกับบริวารแต่ไกล ได้ตรัสว่า นี่จะเป็นคู่สาวกชั้นเลิศของเรา ทรงแสดงธรรมตามจริยาแห่งบริวารของสหายทั้งสองให้ดำรงอยู่ในพระอรหัตแล้ว ได้ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาแก่พวกเขาว่า เธอทั้งหลายจงเป็นภิกษุมารเกิด ธรรมอันเรากล่าวไว้ดีแล้ว เธอทั้งหลาย จงประพฤติพรหมจรรย์ เพื่อทำที่สุดทุกข์ โดยชอบเถิด

ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ บวชได้ ๗ วัน เข้าไปอาศัยบ้านกัลลวาลมุตตคาม ในนครรัฐขณะบำเพ็ญสมณธรรม ถูกถิ่นมิทระ คือ ความท้อแท้และความง่วงครอบงำ ไม่สามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้ พระศาสดาได้เสด็จไปโปรดตรัสบอกอุปายสำหรับระงับความง่วง ๔ ประการ คือ

๑. โมคคัลลานะ เมื่อเธอมีสัญญาอย่างใดความง่วงนั้นย่อมครอบงำได้ เธอควรทำในใจถึงสัญญานั้นให้มาก

๒. เธอควรตรึกตรองพิจารณาถึงธรรมตามที่ได้ฟังและเรียนแล้วด้วยใจของเธอเอง

๓. เธอควรสวดมนต์ตามที่ได้ฟังและเรียนแล้วโดยพิสดาร

๔. เธอควรยอน(แยง) หูทั้งสองข้างและลูบตัวด้วยฝ่ามือ

๕. เธอควรลุกขึ้นยืน ลูบนัยน์ตาด้วยน้ำ เหลียวดูทิศทั้งหลาย แหงนดูนักษัตรฤกษ์

๖. เธอควรทำในใจถึงอาโลกสัญญา คือ ความสำคัญในแสงสว่าง มีความสำคัญว่า กลางวันไว้ในใจ ให้เหมือนกันทั้งกลางวันและกลางคืน มีจิตใจแจ่มใสไม่มีอะไรท้อหุ้ม ทำจิตอันมี แสงสว่างให้เกิดขึ้น

๗. เธอควรอธิษฐานจงกรม กำหนดหมายว่า จักเดินกลับไปกลับมาสำรวจอินทรีย์ มีจิตไม่ คิดไปภายนอก

๘. เธอควรสำเร็จสี่หิไลยาสน์ คือ นอนตะแคงข้างขวา เท้าเหลื่อมเท้า มีสติสัมปชัญญะ ทำความหมาย ในอันที่จะลุกขึ้นไว้ในใจ พอตื่นขึ้นแล้วรีบลุกขึ้น

หลังจากนั้นพระพุทธองค์ตรัสสอนให้สำเหนียกในใจอีกว่า

๑. จักไม่ชูงวงถือตัวเข้าไปสู่ตระกูล

๒. จักไม่พูดคำอันเป็นเหตุให้เถียงกัน อันเป็นเหตุให้พูดมาก

๓. จงหลีกเลี่ยงเร้นอยู่ตามวิสัยของสมณะ

ท่านปริณิพพานเมื่อวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ณ ถ้ำกาฬศิลา แคว้นมคธ โดยถูกพวกโจรซึ่ง รับจ้างมาจากพวกเดียรถีย์ลอบสังหารถึง ๓ ครั้ง จนมาสำเร็จเอาในครั้งที่ ๓ โจรทำร่างกายของท่าน แผลกละเอียด และปริณิพพานหลังพระสารีบุตร ๑๕ วัน

ข้อควรจำ

๑. ท่านเปรียบเสมือนแม่ของพวกภิกษุ คือ เป็นผู้เลี้ยงดูสั่งสอนภิกษุ

๒. ท่านถูกโจรทำร้ายและนิพพาน เพราะอดีตกรรมที่เคยทำร้ายพ่อแม่

๓. พระศาสดาได้บรรจุอัฐิธาตุของท่านไว้ที่ซุ้มประตูวัดเวฬุวัน

๔. ท่านเป็นผู้ควบคุมดูแลการก่อสร้างวัดบุพพารามของนางวิสาขา

๕. ท่านพร้อมทั้งพระสารีบุตรช่วยระงับอธิกรณ์ที่เกิดขึ้นในสังฆมณฑลท่านเป็นอัครสาวกเบื้อง

ซ้าย

พระมหากัสสปเถระ เขตทัตตะ : ผู้ทรงอุดมคตคุณ

ชีวประวัติและการศึกษา

มีนามเดิมว่า “**ปิปผลิมานพ**” เกิดที่หมู่บ้านพราหมณ์ชื่อว่า “**มหาติฏฐะ**” ในแคว้นมคธ เมืองราชคฤห์ บิดาชื่อ **กปิละ** มารดาไม่ปรากฏชื่อ เป็นวรรณะพราหมณ์ตระกูลมหาศาลเชื้อสายกัสสปโคตร ต่อมาบิดาและมารดาจึงต้องการผู้สืบเชื้อสายวงศ์ตระกูล ได้จัดการให้แต่งงานกับหญิงสาวธิดาพราหมณ์มหาศาลเหมือนกัน ชื่อ**ภัททกาปิลานี** ในขณะท่านมีอายุได้ ๒๐ ปี นางภัททกาปิลานีมีอายุได้ ๑๖ ปี แต่เพราะทั้งคู่จุติมาจากพรหมโลก และบำเพ็ญเนกขัมมบารมีมา จึงไม่ยินดีเรื่องกามารมณ์ เห็นโทษของการครองเรือนว่า ต้องคอยเป็นผู้รับบาปจากการกระทำของผู้อื่น ในที่สุดทั้งสองได้ตัดสินใจออกบวชโดยยกทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดให้แก่ญาติและบริวาร พวกเขาได้ไปซื้อผ้ากาสาวพัสตร์ และบาตรดินจากตลาด ต่างฝ่ายต่างปลงผม ให้แก่กันเสร็จแล้ว ครองผ้ากาสาวพัสตร์สะพายบาตร ลงจากปราสาทไปอย่างไม่มีความอาลัย

ท่านได้ไปพบ พระพุทธรองค์ที่ต้นไทร ชื่อว่า “**พหูปัตตนิโครธ**” ระหว่างเมืองราชคฤห์กับเมืองนาลันทา พระพุทธรองค์ทรงประทานการบวชให้ท่านแบบ **โอวาท ปฏิคคหณุปสัมปทา** คือ การบวชด้วยการประทานโอวาทให้ ๓ ข้อ คือ

- ๑) ทรงสอนให้มีหิริโอตตปปะในภิกษุที่เป็นเถระ นวกะ และปานกลาง
- ๒) ทรงสอนให้ฟังธรรมทั้งหมดที่ประกอบไปด้วยกุศล ด้วยความเคารพและทรงจำไว้ให้ได้
- ๓) ทรงสอนให้เจริญกายคตาสติอย่างสม่ำเสมอ

ข้อควรจำ

๑. ท่านออกบวชอุทิศพระอรหันต์ในโลก
๒. ท่านได้รับสังฆาภิจากพุทธรองค์ ซึ่งเป็นการยกย่องอย่างยิ่ง
๓. ท่านเป็นต้นแบบของผู้นักน้อยสันโดษ คือสมาทานอุตุงค์ครบทั้ง ๑๓ ข้อ
๔. ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในการถืออุตุงค์เป็นวัตร
๕. ท่านได้เป็นประธานจัดทำสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งแรก

พระมหากัจจายนเถระ เอตทัคคะ : อธิบายความย่อให้พิสดาร

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า **กัณฺฐจมาณพ** เป็นชื่อที่มารดาตั้งให้ เพราะทารกนั้นมีผิวกาย เหมือนทองคำ แต่คนทั่วไปเรียกตามโคตรว่า **กัจจานะ** หรือ **กัจจายนะ**

บิดาชื่อ **ติริฏีวัจจะ** มารดาชื่อว่า **จันทนปทุนา** เป็นวรรณะพราหมณ์กัจจายนโคตรบิดาเป็นปุโรหิตของพระเจ้าจันทรปัชโชต ในกรุงอุชเชนี แคว้นอวันตี เรียนจบไตรเพทได้รับหน้าที่เป็นปุโรหิตแทนบิดา

พระเจ้าจันทรปัชโชต ทราบข่าวการอุบัติเกิดขึ้นของพระพุทธองค์ จึงมอบหมายให้กัจจายนะพร้อมกับผู้ติดตามอีก ๗ คนไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่วัดเชตวัน เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล เมื่อได้ฟังธรรมแล้วก็บรรลุพระอรหันต์ในขณะที่ยังเป็นฆราวาส แล้วจึงขอบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในการขยายเนื้อความย่อให้พิสดาร

พระมหากัจจายนเถระ ทำประโยชน์ของตนให้สำเร็จอย่างนี้แล้ววันหนึ่งจึงกราบทูลพระศาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าจันทรปัชโชต ประราธนาจะไหว้พระบาทและฟังธรรมของพระองค์ พระเจ้าข้า พระศาสดาตรัสว่า กัจจายนะ เธอนั้นแหละจงไปในวันนั้น เมื่อเธอไปถึงแล้ว พระราชาจักทรงเลื่อมใส พระเถระพร้อมกับภิกษุอีก ๗ รูป ได้ไปยังพระราชวังนั้นตามพระบัญชาของพระศาสดา ได้ทำให้พระราชาทรงเลื่อมใส แล้วได้ประดิษฐานพระพุทธศาสนาไว้ในวันติชนบทเรียบร้อยแล้ว จึงได้กลับมาเฝ้าพระศาสดาอีก **ปกรณัม ทั้ง ๓ คือ กัจจายนปกรณัม มหานิรุตติปกรณัมและเนตติปกรณัม** ได้ปรากฏขึ้นในท่ามกลางสงฆ์เพราะความปรารธนาในอดีตของท่าน

ขณะที่ท่านจำพรรษาอยู่ที่เมืองกุรุมระแคว้นอวันตี ภูเขาปวัตตะ เมืองกุรุมระ ซึ่งเป็นชายแดนที่มีผู้เลื่อมใสมากใคร่จะบวชศิษย์ที่ชื่อว่า **โสณกุฏิกณณะ** แต่หาพระมาให้ครบจำนวนที่จะบวชไม่ได้ จึงรออยู่ถึง ๓ ปี จึงบวชได้ เมื่อบวชแล้ว ก็อยากจะไปเฝ้าพระพุทธองค์ พระมหากัจจายนะจึงฝากความไปทูลให้พระพุทธองค์ทรงทราบ และแก้ไขพุทธบัญญัติ คือ การบวชในปัจจุบันชนบท มีพระสงฆ์ครบจำนวน ๕ รูป ก็บวชได้ และ

พระมหากัจจายนเถระ เป็นผู้ฉลาดสามารถในการอธิบายคำที่พระศาสดาตรัสไว้ โดยย่อให้พิสดาร ได้ตรงตามพุทธประสงค์ทุกประการ เช่น ครั้งหนึ่ง พระศาสดาทรงแสดงภัทเทกธตสูตรโดยย่อแล้ว เสด็จลุกจากอาสนะเข้าสู่วิหารที่ประทับ ภิกษุทั้งหลายยังไม่เข้าใจเนื้อความ จึงอาราธนาพระเถระอธิบายให้ฟัง พระเถระอธิบายขยายความแห่งพระสูตรนั้นโดยพิสดารแล้วบอกว่า ถ้ารูปใดยังไม่แน่ใจก็ขอให้ไปทูลถามพระศาสดา ภิกษุทั้งหลายไปกราบทูลถามพระศาสดาตามที่ท่านได้อธิบาย พระศาสดา

ทรงสรรเสริญท่านแล้ว ตรัสว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กัจจายนะเป็นคนมีปัญญา ถ้าพวกเธอถามเนื้อความนั้นกับเราแม้เราก็ตอบแก้เช่นนั้นเหมือนกันเนื้อความแห่งธรรมที่เรา แสดงไว้โดยย่อมีความหมายอย่างนั้นแหละเธอทั้งหลายจงทรง จำเนื้อความนั้น ไว้เถิด เพราะฉะนั้น ท่านจึงได้รับแต่งตั้งจากพระศาสดาว่า เป็นผู้เลศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้อธิบายเนื้อความย่อให้พิสดาร ด้วยพระดำรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหากัจจายนะ เป็นเลศกว่าภิกษุสาวกทั้งหลายของเรา ผู้จำแนกเนื้อความที่เรากล่าวไว้โดยย่อให้พิสดาร”

ข้อควรจำ

๑. ท่านเคยเป็นปุโรหิต เมืองอุชเชนี สมัยพระเจ้าจันทปัชชิต
๒. ท่านพร้อมด้วยบริวาร ๗ คน ถูกพระเจ้าจันทปัชชิตส่งไปเชิญเสด็จพระศาสดาที่วัดเชตวัน และขอพรขที่นั่น
๓. ท่านเป็นผู้ขอพระบรมพุทธานุญาตให้พระสงฆ์ในชนบทจำนวน ๕ รูปสามารถทำพิธีอุปสมบทได้
๔. ท่านได้รับเอตทัคคะว่าเป็นเลิศในการขยายความย่อให้พิสดาร

พระโมฬราชเถระ เอตทัคคะ : ทรงจีวรเศร้าหมอง

ชีวประวัติและการศึกษา

พระโมฬราช เป็นวรรณกะษัตริย์ บิดามารดาของท่านไม่ปรากฏชื่อ ท่านมีโรคประจำตัวที่รักษาไม่หาย และได้รับความทุกข์ทรมานมาก แม้จะเป็นคนใหญ่โตและมีทรัพย์สมบัติมากมายก็ช่วยไม่ได้ จึงได้ชื่อว่า โมฬราช ซึ่งแปลว่า ราชารู้หาความสุขไม่ได้ ท่านเป็นศิษย์คนหนึ่งในจำนวน ๑๖ คนที่พราหมณ์พาวรีส่งไปทูลถามปัญหาพระพุทธรองค์ ที่ป่าสารเจตีย์ ทูลถามปัญหาถึง ๓ ครั้งพระองค์จึงทรงตอบ เพราะต้องการทำลายทิฐิมานะของท่านที่คิดว่าตนเองมีความเฉลียวฉลาดซึ่งท่านถามว่า “ข้าพระองค์จะมองดูโลกอย่างไรดี พญามัจจุราช(ความตาย)จึงจะมองไม่เห็น” พระพุทธรองค์จึงตรัสตอบว่า “เธอจงเป็นผู้มีสติอยู่ทุกขณะพิจารณาดูโลกโดยความเป็นของว่างเปล่า ถอนความเห็นที่ยึดว่าเป็นตนเสีย แล้วจะพ้นจากความตายด้วยอาการอย่างนี้”

ข้อควรจำ

๑. ท่านเกิดในวรรณกะษัตริย์
๒. ท่านเป็นศิษย์เอกของพราหมณ์พาวรีในจำนวน ๑๖ ท่านที่ถูกส่งไปถามปัญหากับพระศาสดา แต่ก่อนท่านเป็นคนมีทิฐิมานะคิดว่าตน เฉลียวฉลาด ทูลถามคำถามเป็นคำรบที่สาม จึงทรงตรัสตอบ
๓. ท่านได้รับการยกย่องว่า **ทรงจีวรเศร้าหมอง**

พระราธเถระ เอตทัคคะ : มีปฏิภาณ(ไหวพริบดี)

ชีวประวัติและการศึกษา

ท่านเกิดในวรรณะพราหมณ์ตระกูลพราหมณ์ยากจนในเมืองราชคฤห์ มีน้องชายชื่อว่า “**ราธะ**”ชีวิตของท่านมีความลำบากมาก เพราะมีความยากจนพอแก่ตัวก็ถูกลูกเมียรังเกียจไล่ออกจากบ้านจึงมาอาศัยวัดพระเชตวันเป็นที่พักพิงโดยอุปนิสัยของท่านแล้วเป็นคนใจบุญสุนทาน มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรศาสนามาก่อน แม้จะยากจนเข็ญใจอย่างไร ท่านก็ยังทำบุญใส่บาตร แม้พระสารีบุตรก็ยังเคยรับบาตรจากท่านมาแล้ว เวลาอยู่อุบัติก็มีความขยันหมั่นเพียรรับใช้พระภิกษุสามเณรปัดกวาดเช็ดถูวัดวาอารามไม่เคยขาดตกบกพร่องก็ว่าได้จนทำให้พระเถระในวัดมีเมตตาอนุเคราะห์ท่าน ด้วยการให้อาหารการกินมีความสุขตามอัตภาพ

ข้อควรจำ

๑. ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ที่ยากจน เมืองพาราณสี เมื่อแก่ตนลง ถูกลูกๆ ไล่ออกจากบ้าน ท่านจึงไปพึ่งพิงวัดเชตวัน
๒. ท่านเป็นคนขยันขันแข็ง เป็นคนว่าง่าย เชื่อฟังคำสอน พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์บวชให้ ด้วยเหตุผลที่ พระพุทธรเจ้าทรงปรารถนาอุปการะที่ท่านเคยทำว่า ใครจำได้บ้าง พระสารีบุตรจำได้ว่า
๓. ท่านราธะเคยใส่บาตร พระศาสดาจึงทรงให้พระสารีบุตรบวชให้ด้วยวิธีอุทิศจุดตุณกรรมวาจาเป็นครั้งแรกในโลก
๔. ท่านได้รับเอตทัคคะ ว่า**มีปฏิภาณ มีญาณแจ่มแจ้งในพระธรรมเทศนา**

พระปทุมมณีนันทานีบุตรเถระ เอตทัตตะ : เป็นผู้เลิศในด้านการแสดงธรรมเทศนา(ธรรมกถึก)
ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมมีชื่อว่า “ปทุมณะ” มารดาชื่อว่า “นางมณีนันทา” เกิดในวรรณะพราหมณ์ เป็นบุตรของ
 น้องสาวของพระอัญญาโกณฑัญญะ หมู่บ้านโทณวัตถุ ซึ่งไม่ไกลจากเมืองกบิลพัสดุ์นัก

ท่านได้รับการศึกษาและออกบวชเมื่อคราวที่พระอัญญาโกณฑัญญะเดินทางกลับมาบ้านเกิด
 หลังจากการจำพรรษาแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แล้วจึงกลับไปประกาศพระศาสนาที่บ้านเกิด จึงทำ
 ให้ท่านปทุมณะมณีนันทานีบุตรสังเกตเห็นกิริยาอาการของหลวงลุงอยู่ตลอดเวลาว่ามีความเลื่อมใสศรัทธา
 มาก จึงขอบวช พระอัญญาโกณฑัญญะ(หลวงลุง)จึงได้บวชให้ตามความประสงค์ทุกประการ

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นหลานและเป็นลูกศิษย์ของพระอัญญาโกณฑัญญะ
๒. ท่านเป็นผู้กล่าวเรื่องกถาวัตถุ ๑๐ ประการ
๓. ท่านเป็นผู้กล่าวหลักธรรมเรื่องวิสุทธิ ๗ ประการ
๔. ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในการแสดงธรรม (ธรรมกถึก)

พระกาฬุทายีเถระ เอตทัตตะ : ทำสกุลที่ไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า “อุทายี” แต่เพราะท่านมีผิวดำ คนทั่วไปจึงเรียกว่า “กาฬุทายี” เป็นสหชาติและเพื่อน
 สนิทของพระพุทธเจ้า เกิดในวรรณะกษัตริย์ เป็นบุตรอำมาตย์ของพระเจ้าสุทโธทนะ และได้รับตำแหน่งเป็น
 มหาอำมาตย์ของพระพุทธเจ้าต่อจากบิดา

เมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าทรงประกาศ พระศาสนา อยู่ในกรุงราชคฤห์ พระเจ้าสุทโธทนะใคร่จะพบ
 พระพุทธองค์ จึงได้ส่งอำมาตย์หลายคนหลายคนให้มาทูลเชิญกลับเมืองกบิลพัสดุ์ แต่เมื่ออำมาตย์
 เหล่านั้น ได้ฟังพระธรรมเทศนาแล้ว ก็บรรลुเป็นพระอรหันต์กันหมด และได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุไม่ได้
 ทูลเชิญพระพุทธเจ้ากลับ

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นสหชาติของพระพุทธองค์
๒. ท่านได้พรรณนาหนทางจะเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ ๖๐ พระคาถา

พระนันทเถระ **เอตทัคคะ** : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายฝ่ายช้างสารมระวังอินทรีย์ ๖
ชีวประวัติและการศึกษา

พระนันทะ มีพระบิดานามว่า “**พระเจ้าสุทโธทนะ**” มีพระมารดานามว่า “**พระนางปชาบดีโคตมี**” เป็นพระอนุชาต่างมารดาของพระพุทธเจ้า มีน้องสาวชื่อว่า “**รูปนันทา**”

ท่านบวชในวันเดียวกับวันที่จะได้อภิเษกสมรสกับนางชนบทกัลยาณีคือหญิงงามประจำแคว้น เพราะความเกรงใจในพระทัยของพระพุทธเจ้าที่ประทานบาตรให้อุ้มตามพระพุทธองค์เสด็จไปจนถึงนิโครธาราม พระองค์ตรัสถามว่า “นันทะ เธอจะบวชหรือ” เพราะความเคารพในพระองค์ จึงรับปากว่า “จักบวชพระเจ้าข้า ”

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า
๒. ท่านได้ออกบวชเมื่อวันอภิเษกสมรส
๓. ท่านมีลักษณะคล้ายกับพระพุทธเจ้า แต่ต่ำกว่าเพียง ๔ นิ้ว
๔. ท่านออกบวชเพราะความเกรงใจ (จำใจ)

พระราหุลเถระ **เอตทัคคะ** : เป็นเอตทัคคะทางผู้ใคร่ต่อการศึกษา
ชีวประวัติและการศึกษา

บิดามีชื่อว่า “**เจ้าชายสิทธัตถะ**” มารดาชื่อว่า “**พระนางยโสธรา(พิมพา)**” เป็นพระนัดดา (หลาน) ของพระเจ้าสุทโธทนะผู้ครองนครกบิลพัสดุ์

ท่านได้ออกบวชเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา หลังจากที่พระพุทธองค์เสด็จไปถึงเมืองกบิลพัสดุ์ได้เพียง ๗ วันสาเหตุที่ท่านได้เข้าไปบวชนั้นก็เพราะว่าเข้าไปทูลขอราชสมบัติจากพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระบิดาตามคำชี้แนะของพระนางยโสธราผู้เป็นมารดา พระพุทธองค์ทรงดำริว่า “ทรัพย์สมบัติทั้งหลายที่จะมั่นคงถาวรและประเสริฐยิ่งกว่าอริยทรัพย์นั้นไม่มีควรที่เราจะให้อริยทรัพย์แก่ราหุลเถิด”

ทรงมอบหมายให้ พระสารีบุตรเถระเป็น พระอุปัชฌาย์ พระเถระรับพุทธบัญชา แต่ว่า พระกุมารนั้นยังเล็กเกินไป อายุได้ ๗ ปี ไม่ควรที่จะเป็นสงฆ์ จึงทูลถามพระพุทธองค์ถึงวิธีบรรพชา พระศาสดาตรัสให้ใช้ตาม **วิธีติสฺรณคฺมฺนุสํปทา** แปลงวาจาถึงพระรัตนตรัย ให้พระกุมารบวช วิธีนี้ได้ใช้กันสืบมาถึงทุกวันนี้ เรียกว่า **บวชเณร** ท่านมีวัตรปฏิบัติที่เลื่องลือมาอย่างน้อย ๒ ประการ ที่นอกเหนือจากการเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา คือ ๑.) ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย และ ๒.) การเป็นผู้มีความกตัญญูทวดเวทิต่อมารดา

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นสามเณรรูปแรกในพระพุทธศาสนา
๒. ท่านเป็นสามเณรด้วยวิธีไตรสรณคมน์ มีพระสารีบุตรเป็นพระอุปัชฌาย์
๓. ท่านเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง
๔. ท่านเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย
๕. ท่านมีความกตัญญูทวดเวทิต่อมารดา
๖. ท่านปรินิพพานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ก่อนพระพุทธเจ้าและพระสารีบุตร

**พระภัททิยะเถระ เขตทัตตะ : ในทางเป็นผู้เกิดในตระกูลสูง หรือสุขุมลชาติ
ชีวประวัติ และการศึกษา**

ท่านภัททิยะเป็นโอรสของพระนางกาฬโคธ เกิดในวรรณะกษัตริย์ ตระกูลศากยะ ในกรุงกบิลพัสดุ์ ท่านได้ครองราชย์สมบัติไม่นานก็สละเสีย เพราะความเบื่อหน่ายและมีความยุ่งยากลำบากในการทำไร่นา ต่อมาจึงได้พากันชักชวนกันเดินทางไปเฝ้า พระพุทธองค์เพื่อทูลขอบวช โดยมีช่างกลบคือท่าน อุบาลีติดตามไปด้วย และอนุญาตให้ท่านอุปาสีบวชก่อน โดยให้เหตุผลว่า พวกข้าพระองค์เป็นเจ้าชายเชื้อสายศากยะถือตัวจัดอุปาสีนี้ก็รับใช้พวกข้าพระองค์มานาน ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้โปรดบวชให้เขาก่อนเถิด พวกข้าพระองค์จักได้ไหว้เขาได้ ด้วยวิธีการอย่างนี้จะช่วยให้พวกข้าพระองค์ลดความถือตัวลง พระเจ้าข้า พระพุทธองค์ทรงอนุญาต และบวชให้ทุกท่านด้วยวิธีอุปสมบทแบบ “เอหิภิกขุอุปสัมปทา”

เมื่อท่านบวชแล้ว ได้ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ด้วยการปลีกตัวจากหมู่คณะเข้าไปอยู่ป่าตามลำพัง ชยันหมั่นเพียรเจริญกรรมฐานไม่นาน ก็บรรลุพระอรหันต์ตามที่ตนปรารถนา

หลังจากที่ท่านได้รับความสุขอันเกิดจากมรรคผลแล้ว ท่านมักชอบเปล่งอุทานบ่อย ๆ ว่า “สุขหนอ” เพราะท่านได้รับความสงบสุขอันเกิดจากศีล สมาธิปัญญาและความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย

ข้อควรจำ

๑. ท่านออกบวชเพราะเพื่อนขอร้อง
๒. ท่านออกบวชพร้อมกับเพื่อนอีก ๕ ท่านคือ อนรุทธะ อานนท์ กิมพิละ เทวทัต และอุบาลี
๓. ท่านบวชที่อนุปิยนคม แคว้นมัลละ
๔. ท่านได้รับยกย่องว่า เป็นผู้เกิดในตระกูลสูง

พระอุบาลีเถระ เขตทัตตะ : ผู้ทรงพระวินัย (วินัยธร)

ชีวประวัติและการศึกษา

มีชื่อว่า“อุบาลี”เป็นลูกของช่างตัดผม(ช่างกัลบก) เมื่อเติบโตขึ้นก็มีอาชีพเหมือนพ่อ มีหน้าที่แต่งพระเถสาถวายเจ้าชายภัททิยะ อนุรุธะ ภาคุ กิมพิละ อานนท์ และเทวทัต และท่านมีความจรรีกรักดีต่อเจ้าชายทุกพระองค์ ประจำสำนักของเจ้าศากยะ

พระพุทธเจ้าทรงให้ท่านอุบาลีบวชก่อนเจ้าชายศากยะทั้งหมดจุดประสงค์ก็เพื่อทำลายมานะของพวกเจ้าศากยะและเจ้าศากยะเหล่านั้นจะต้องทำความเคารพยำเกรงในท่านผู้บวชก่อนด้วยเพราะอาวุโสกว่าเพื่อน เมื่อท่านได้บวชรุ่นเดียวกันกับเจ้าชายศากยะแล้ว ก็ปฏิบัติธรรมอยู่กับพระพุทธเจ้า วันหนึ่งต้องการจะอยู่ตามลำพัง จึงได้กราบทูลลาแต่ก็ถูกปฏิเสธจากพระพุทธองค์ด้วยเหตุผลว่า “อุบาลี หากไปอยู่ตามลำพังเธอจักเจริญวิปัสสนาธุระอย่างเดียว แต่ถ้าอยู่ในสำนักของเราตถาคต เธอจักเจริญทั้งวิปัสสนาธุระ(เน้นการปฏิบัติ) และคันถธุระ(เน้นวิชาการด้วย) การที่พระพุทธองค์ตรัสอย่างนี้ก็เพราะว่าในอนาคตท่านอุบาลีจะเป็นกำลังสำคัญ ในการทำสังคายนาครั้งแรก

ข้อควรจำ ๑. ท่านถึงเป็นช่างกัลบกก็ได้บวชก่อนเจ้าชายทั้งหมดเพราะต้องการทำลายทิฐิของพวกเจ้าชายศากยะนั้นเอง ๒. ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นเลิศในด้านพระวินัย ๓. ท่านเป็นกำลังสำคัญในการทำสังคายนาครั้งแรก(ปฐมสังคายนา)

พระอนุรุธเถระ เขตทัตตะ : ในทางผู้มีทิพยจักขุ (ตาทิพย์)

ชีวประวัติและการศึกษา

ท่านเป็นเจ้าชายในตระกูลศากยวงศ์องค์หนึ่ง มีพระบิดานามว่า “อมิตทนะ” ซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะ มีพี่น้อง ๓ คน คือ มหามามะ อนุรุธะ และนางโรหิณี ชีวิตฆราวาสของท่านเต็มไปด้วยความอบอุ่น เนื่องจากการดาบหรงดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี

ท่านได้ออกบวชพร้อมกับเจ้าชายศากยวงศ์อีก ๔ องค์ คืออานนท์ ภัททิยะ ภาคุ กิมพิละ เทวทัตต์ (โกสิยวงศ์) และอุบาลี

ท่านได้มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมากโดยเฉพาะเป็นที่เคารพของเหล่าเทวดาทั้งหลายเพราะท่านได้บรรลุทิพยจักขุ (ตาทิพย์)และมีการติดต่อสื่อสารกับเทวดาอยู่เนืองๆท่านได้เป็นอาจารย์ของหมู่คณะมีลัทธิวิhariกและ อันเตวาลิกเป็นจำนวนมากเช่นเดียวกับพระมหาสาวกองค์อื่นๆและสุดท้ายปลายชีวิตท่านนิพพานที่ใต้กอไผ่ใกล้หมู่บ้านเวฬุวันวัชชีขณะนั้นท่านมีอายุใกล้เคียงกับพระอานนท์ และอ่อนกว่าเพียงเล็กน้อย

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นผู้ไปขอให้พระเจ้าภัททิยะบวชเป็นเพื่อน
๒. ท่านได้รับยกย่องว่า เป็นผู้เลิศในทางมีตาทิพย์
๓. ท่านชอบระลึกถึงมหาปฐกสูตร๓๗-๘อย่างอยู่เสมอ

พระอานนทเถระ

เอตทัคคะ : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพหูสูตร มีสติ มีคต มีอิติ และเป็นพุทธอุปัฏฐาก
ชีวิตประวัติและการศึกษา

บิดาชื่อว่า “สุกโกทนะ” มารดาชื่อว่า “กิสาคอตมิ” มีฐานะเป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้า มีพระ
สหายนิก คือ เจ้าชายภัททิยะ อนุรุธะ ภค

กิมพิละ เทวทัตแห่งเมืองเทวทหะด้วย แต่ท่านพิเศษกว่าตรงที่เป็นสหชาติ(ผู้เกิดพร้อมกัน)ของพระพุทธเจ้า

ท่านออกบวชพร้อมกับภัททิยะ อนุรุธะ ภค กิมพิละ เทวทัต และอุบาสี ที่อนุปิยัมพวัน
แคว้นมัลละ มูลเหตุที่ทำให้ท่านบวช เพราะเป็นจังหวะที่พระพุทธองค์เสด็จไปโปรดพระประยูรญาติ จึง
ปรึกษากันแล้วพร้อมใจกันบวชตามเป็นจำนวนมาก

ท่านได้บรรลุธรรมช้ากว่าเจ้าชายศากยะ เพราะว่าท่านไม่มีเวลาปฏิบัติธรรม เนื่องจากต้อง
ชวนชวายเป็นอยู่กับการอุปัฏฐากพระพุทธเจ้า ท่านได้บรรลุเป็นพระโสดาบัน เพราะได้ฟังธรรมของ
พระปทุมมมณตานีบุตร และได้บรรลุพระอรหันต์เมื่ออายุได้ ๔๐ ปี ก่อนมีการทำปฐมสังคายนา
ภายหลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานได้ ๓ เดือน รวมเวลาที่ท่านเป็นพระอริยบุคคลชั้น
โสดาบันอยู่นานถึง ๔๒ ปี

ท่านบรรลุพระอรหันต์แปลกกว่าสาวกองค์อื่นๆ คือไม่อยู่ในอิริยาบถทั้ง ๔ ได้แก่ขณะที่ท่านนั่งอยู่
บนเตียงแล้วจึงค่อยเปลี่ยนการเอนกายลงด้วยตั้งใจว่า จักนอนพักผ่อนสักครู่หนึ่ง พอยกเท้าพ้นจากพื้นแต่
ศีรษะยังไม่ทันถึงหมอน ระหว่างนี้เองจิตของท่านก็หลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลายเพราะคลายความยึดมั่นลงได้
ท่านองค์เดียวเท่านั้นที่บรรลุพระอรหันต์ที่ไม่อยู่ในอิริยาบถ ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง และนอน และหลังจากบรรลุ
พระอรหันต์แล้วไม่นานก็รุ่งเช้า เมื่อฉันภัตตาหารเสร็จ ขณะที่พระสงฆ์ ๔๙๙ องค์ ได้เข้าไปนั่งรอบท่านอยู่ใน
มณฑปที่ถ้ำสัตตบรรณ ช้างภูเข เวภาระ เมืองราชคฤห์ แคว้นมคธนั้น ท่านก็ได้แสดงฤทธิ์ให้ปรากฏเพื่อ
ประกาศให้คณะสงฆ์ได้ทราบว่าท่านได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว ด้วยการดำดินแล้วไปโผล่ขึ้นตรงอาสนะที่
จัดเตรียมไว้ให้ท่านนั่ง จากนั้นการทำสังคายนาจึงได้เริ่มขึ้น

เพราะเหตุที่พระอานนทเถระ เป็นผู้ทรงธรรมวินัยมีความรอบคอบหนักในเหตุผล มีปัญญา
แก้ปัญหาต่าง ๆ และอุปัฏฐากพระศาสดา โดยไม่หวังประโยชน์ส่วนตนหวังให้เกิดผลแก่พระพุทธศาสนา
ในอนาคตกาลภายภาคหน้าองค์สมเด็จพระบรมศาสดา จึงทรงสรรเสริญท่าน โดยยกเนกปริยายและตั้ง
ไว้ในเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้เป็นพหูสูตร มีสติมีคต มีอิติ และเป็น พุทธ
อุปัฏฐาก

บั้นปลายชีวิตท่านมีอายุถึง ๑๒๐ ปี จึงปรินิพพานในอากาศ เหนือแม่น้ำโรหิณี ซึ่งเป็นเขตแดน
ระหว่างพระญาติทั้งสองฝ่าย คือ เจ้าศากยะและเจ้าโกลิยะ

พระโสนโกพิริสเถระ

เอตทัคคะ : ในทางปรารภความเพียร

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า “โสนะ” แปลว่า ทองคำ เพราะมีผิวพรรณสวยงามมาตั้งแต่เกิด ส่วนโกพิริส เป็นชื่อโคตรบิดาชื่อว่า “อุสภเศรษฐี” เกิดในวรรณะไวศยะ (แพศย์) ตระกูลเศรษฐี ในเมืองจัมปา แคว้นอังคะ

ท่านเป็นคนสุขุมลฉลาด คือฝ่ามือฝ่าเท้าอ่อนนุ่มและมีสีแดงดังดอกชบา โดยเฉพาะที่ฝ่าเท้านั้นมีขนอ่อนสีเขียวเหมือนแก้วมณีงอกขึ้น ซึ่งมองดูแปลกกว่าคนทั่วไป นอกจากนั้น ท่านยังเป็นคนรักการเล่นดนตรี เป็นชีวิตจิตใจ และดนตรีที่ถนัดที่สุดคือการตีพิณความทราบถึงพระเจ้าพิมพิสารพระองค์จึงรับสั่งให้โสนโกพิริสเข้าเฝ้าเพื่อทอดพระเนตรฝ่าเท้าที่แปลกประหลาดของเขา

ข้อควรจำ

๑. ท่านเกิดเศรษฐี เดิมชื่อ โสนะ บวกกับชื่อโคตรว่า โกพิริส จึงชื่อว่าโสนโกพิริส
๒. ที่ฝ่ามือฝ่าเท้าของท่านมีขนอ่อนนุ่มเกิดขึ้น เพราะฝ่ามือฝ่าเท้าที่แปลกนี้เองเป็นเหตุให้ท่านได้เข้าเฝ้าพระเจ้าพิมพิสาร
๓. ก่อนออกบวช ท่านชื่นชอบและเก่งด้านดนตรี โดยเฉพาะพิณ
๔. ท่านฟังธรรมเทศนาพระศาสดา แล้วตัดสินใจออกบวชมีศรัทธาแรงกล้าบำเพ็ญสมณธรรมโดยการเดินจงกรมจนฝ่าเท้าแตก ก็ยังไม่บรรลุธรรมพระศาสดาจึงทรงตรัสสอนให้ปรับอินทรีย์ คือศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญาให้เสมอท่านปฏิบัติตามไม่นานก็บรรลุพระอรหันต์
๕. ท่านได้รับการยกย่องว่าปรารภความเพียรเป็นยอด

พระรัฐบาลเถระ

เอตทัคคะ : ในทางผู้บวชด้วยศรัทธา

ชีวประวัติและการศึกษา

ท่านชื่อว่า “รัฐบาล” แปลว่า ผู้รักษาแว่นแคว้น บิดาของท่านเป็นเศรษฐีเป็นหัวหน้าหมู่บ้าน เกิดใน
วาระวันโกศยะ(แพศย์) ในฤกษ์ฤกษ์ดิถีนิคม แคว้นกुरु

ท่านได้ฟังธรรมเทศนาในคราวที่พระพุทธองค์เสด็จไปยังฤกษ์ฤกษ์ดิถีนิคมแคว้นกुरु อันเป็นบ้าน
เกิดของท่าน เกิดความเลื่อมใสศรัทธาปรารถนาจะบวช แต่พระพุทธองค์ให้ไปขออนุญาตจากบิดา
มารดา ก่อน เมื่อท่านทั้งสองไม่อนุญาตกลัวสกุลงค์จักขาดสูญ เพราะมีลูกชายอยู่คนเดียว ท่านจึง
ทรมานตนเองด้วยการนอนอดข้าวอยู่ในห้องนอน แม้บิดามารดาให้เพื่อนๆ มาช่วยเกลี้ยกล่อมก็ไม่ยอม
สุดท้ายกลัวลูกตายจึงจำใจยอมอนุญาตให้ท่านบวชได้ อย่างน้อยก็ยังได้เห็นหน้ากันอยู่แม้จะบวชพระ
แล้วก็ตาม

ข้อควรจำ

๑. ท่านเกิดในวาระวันแพศย์ ตระกูลเศรษฐี ฟังธรรมแล้วเกิดความเลื่อมใสขอบวชแต่บิดา
มารดาไม่อนุญาตเพราะเป็นลูกคนเดียว ทำให้ท่านต้องประท้วงด้วยการอดอาหารจนร่างกายผอมแห้ง
พ่อแม่จึงอนุญาตให้บวช เพราะเกรงท่านจะเสียชีวิต

๒. หลังบวชท่านก็ยังคงมีความกังวลกับทางบ้านที่ไม่มีใครดูแลบิดามารดา จึงต้องใช้เวลา ๑๒ ปี
จึงบรรลุพระอรหัตต

๓. ท่านแสดงธรรมโปรดบิดามารดา และพระเจ้าโกวัฬยะให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสใน
พระพุทธศาสนา

๔. ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้บวชด้วยศรัทธา

พระปณิโกลการทวาชเถระ เอตทัคคะ : ในทางผู้บันลือสีหนาท

ชีวประวัติและการศึกษา

“ปณิโกลการทวาช แปลว่า การทวาชผู้แสวงหาก่อนข้าว คือ เป็นคนกินกินนั่นเอง

ท่านได้เรียนจบไตรเพท และได้เป็นอาจารย์สอนศิษย์เป็นจำนวนมาก สาเหตุที่ท่านออกบวช เพราะได้ฟังธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ แล้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาจึงขอบวช พระพุทธเจ้าทรงบวชให้ด้วย “เอหิภิกขุอุปสัมปทา” หลังจากบวชแล้ว ท่านได้เที่ยวบิณฑบาตโดยไม่รู้จักประมาณ พระพุทธเจ้าทรงทราบความจริง จึงทรงใช้อุบายให้ท่านรู้จักประมาณในการรับและการฉัน ท่านมีความเข้าใจตามคำตรัสก็เกิดความสลดใจ

ข้อควรจำ

๑. ท่านได้รับยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในทางผู้บันลือสีหนาท
๒. ท่านบวชอยู่ที่กรุงราชคฤห์
๓. ท่านเป็นผู้สมบูรณ์ด้วย สติ สมาธิ และปัญญา

พระมหาปันถกเถระ เอตทัคคะ : ในทางเจริญวิปัสสนา

ชีวประวัติและการศึกษา

มารดาเป็นธิดาของเศรษฐี มีน้องชายชื่อว่า “จุฬปันถก” เกิดในตระกูลจันทาลเนื่องจากบิดา มารดาเป็นคนต่างวรรณะกัน คือบิดาเป็นคนวรรณะศูทรส่วนมารดาเป็นคนวรรณะไวศยะ (แพศย์) ในเมืองราชคฤห์

ตั้งแต่เล็ก ๆ ท่านถูกส่งไปอยู่กับคุณตา และคุณตาก็พาหลานไปฟังธรรมที่วัดเวฬุวันบ่อย ๆ แม้คุณตาจะรังเกียจบิดาที่เป็นวรรณะศูทรก็ตาม แต่ก็รักหลานทั้ง ๒ มาก บางครั้งท่านก็มีความรู้สึกไม่สบายใจที่ถูกคนอื่นเรียกว่า “ลูกไม่มีพ่อไม่มีแม่” ต่อมาจึงขอบวช ผู้เป็นตาก็อนุญาตให้บวชเป็นสามเณรก่อนเพราะอายุยังไม่ครบ ๒๐ ปี เมื่ออายุครบจึงอุปสมบท

ข้อควรจำ

๑. ท่านถูกกล่าวว่าเป็นลูกไม่มีพ่อแม่เพราะเกิดจากพ่อแม่ต่างวรรณะกัน
๒. ท่านเป็นผู้ชำนาญในการเข้าฌานอธิยญา
๓. ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศในการเจริญวิปัสสนา

พระจุฬินกเถระ เอตทัคคะ : ในทางมโนมยิทธิ (ฤทธิ์ทางใจ)

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า **ปันถกะ** แปลว่า **ทาง** เพราะมารดาได้คลอดในระหว่างเดินทางกลับจากเมืองราชคฤห์ท่านเป็นบุตรคนที่สองจึงได้ค่านามานี้ว่า **จุฬินกเถระ** แปลว่า **ทางเล็ก** ส่วนพี่ชายของท่านมีชื่อว่า **มหาปันถกะ** แปลว่า **ทางใหญ่**

บิดาของท่านเกิดในวรรณะศูทร ไม่ปรากฏนาม ส่วนมารดาเป็นลูกสาวเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ เป็นคนวรรณะแพศย์ หรือไวศยะ ต่อมาทั้งสองได้เกิดความรักต่อกัน จึงได้หนีออกจากบ้านไปอยู่ในป่า ซึ่งไกลจากเมืองราชคฤห์ และได้กำเนิดบุตรชายสองคน คือ มหาปันถกะ และจุฬินกเถระ

บิดามารดาจึงได้นำลูกทั้งสองไปให้เศรษฐีเมืองราชคฤห์ ซึ่งเป็นตาทั้งฝ่ายเลี้ยงดูแต่ด้วยการที่ท่านเศรษฐีมีจิตเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาได้พาเด็กทั้งสองไปฟังธรรมที่วัดด้วยเป็นประจำเด็กทั้งสองจึงมีใจเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และได้ขออนุญาตจากบิดายายบรรพชา ท่านได้อนุญาตให้มหาปันถกะบวชได้ส่วนจุฬินกเถระยังไม่อนุญาตให้บวช เพราะยังเด็กจึงให้อยู่กับตายายไปก่อน หลังจากจุฬินกเถระได้บวชแล้วมหาปันถกะผู้เป็นพี่ชายได้พยายามอบรมสั่งสอนแต่ท่านมีปัญญาที่บໍ่าจําอะไรไม่ค่อยได้โดยที่ลุดพระพี่ชายให้ท่านท่องคาถา ๔ บทใช้เวลา ๔ เดือนยังท่องไม่ได้ ท่านจึงเกิดความเสียใจ คิดจะลาสิกขา จึงได้เดินร้องไห้ออกจากวัด

ในขณะนั้น พระศาสดาทรงทราบเหตุการณ์นั้นมาโดยตลอด จึงได้เสด็จไปเพื่อห้ามการลาสิกขาของพระจุฬินกเถระ แล้วได้ประทานผ้าขาวผืนหนึ่งให้ แล้วตรัสสอนให้บริกรรมว่า “**ระโชหระณัง ระโชหระณัง** (ผ้าเช็ดธุลี)” พร้อมกับลูบผ้านั้นไปด้วย ไม่นานนักผ้าขาวผืนนั้นก็ค่อย ๆ หมองคล้ำไปจนเห็นเป็นสีดำ ท่านจึงพิจารณาเห็นว่า แม้ผ้าขาวบริสุทธิ์อาศัยร่างกายของมนุษย์ ยังต้องกลายเป็นสีดำอย่างนี้ ถึงจิตของมนุษย์ เดิมที่เป็นของบริสุทธิ์ อาศัยกิเลสจรมาก็ย่อมเกิดความเศร้าหมอง เหมือนกับผ้าผืนนี้ ทุกสิ่งทุกอย่างล้วนแต่เป็นของไม่เที่ยงแท้ ท่านบริกรรมผ้านั้นไปจนจิตสงบแล้วได้บรรลุฌาน แล้วได้เจริญวิปัสสนาต่อกิจได้บรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยปฏิสัมภิทาและอภิญญา

หลังจากที่ท่านบรรลุพระอรหันต์ใหม่ ๆ นั้น ท่านได้แสดงอิทธิฤทธิ์ให้คนใช้ของหมอชีวกได้ประจักษ์ด้วยสายตาตนเอง ดังเรื่องที่ท่านเนรมิตรภิกษุเป็นพันรูป ซึ่งมีรูปร่างหน้าตาเหมือนกัน เมื่อคนใช้ที่หมอชีวกมานิมนต์ท่านแล้ว ถามว่า **พระรูปไหนชื่อจุฬินกเถระ** ทั้งพันรูปก็ตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า “อาตมาชื่อจุฬินกเถระ” ในที่สุดพระศาสดาทรงแนะนำวิธีให้ว่ารูปไหนพูดก่อนว่า “อาตมาชื่อจุฬินกเถระ” ให้จับมือภิกษุรูปนั้น คนใช้ของหมอชีวกก็ได้ทำตามนั้นด้วยเหตุนี้เองพระศาสดาจึงทรงยกย่องท่านว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายในด้านผู้เนรมิตกายอันสำเร็จด้วยฤทธิ์และผู้พลิกเพลงจิต

ข้อควรจำ

๑. หลังบวชท่านเป็นคนปัญญาที่บໍ่า ท่องคาถาเพียง ๔ บทโดยใช้เวลา ๔ เดือนก็จําไม่ได้จึงคิดว่าตนเองไม่มีวาสนาถูกพระพี่ชายต่อว่าเอาจึงหนีไปเพื่อลิด ความทราบถึงพระศาสดาจึงเสด็จไปห้าม และประทานผ้าขาวผืนหนึ่งให้ทำการบริกรรมจนผ้ากลายเป็นสีดำทำให้ท่านเกิดความสังเวชแล้วยกจิตขึ้นสู่วิปัสสนาจนบรรลุพระอรหันต์

๒. ท่านได้รับการยกย่อง (เอตทัคคะ) ว่าเป็นผู้มีมโนมยิทธิ มีฤทธิ์ทางใจ

พระโสณกุฏิกัณณเถระ

เอตทัคคะ : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้แสดงธรรมด้วยถ้อยคำอันไพเราะ

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า “โสณะ” แต่เพราะมีเครื่องประดับหูมีราคาถึงหนึ่งโกฏิ จึงมีคำต่อท้ายว่า “โสณกุฏิกัณณะ” บิดาไม่ปรากฏนาม ส่วนมารดาเป็นอุบาสิกามีนามว่า “กาฬี” เป็นพระโสดาบัน และเป็นผู้ถวายความอุปถัมภ์บำรุงพระมหากัจจายนะ ท่านเกิดในตระกูลศุภหติ เป็นวรรณะแพศย์ ในเมืองกุรุทระ แคว้นอวันตี ก่อนบวชท่านได้ประกอบอาชีพค้าขาย

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นวรรณะแพศย์ เกิดในตระกูลเศรษฐี เมืองกุรุทระ แคว้นอวันตี มีอาชีพค้าขาย
๒. ท่านเป็นบุตรอุบาสิกผู้อุปัฏฐาก พระมหากัจจายนะ มีความคุ้นเคยกับพระศาสนามาตั้งแต่เด็ก
๓. ท่านบวชเป็นสามเณรอยู่ ๓ ปี จึงสามารถบวชเป็นพระได้ เนื่องจากตอนนั้นในชนบท มีพระสงฆ์ไม่ครบจำนวน ๑๐ รูปตามพระบรมพุทธานุญาต หลังบวชท่านก็บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์
๔. เมื่อท่านมาเฝ้าพระศาสดาจึงขอทรงผ่อนผันอุปสมบทโดยใช้พระสงฆ์ ๕ รูปได้ในปัจจุบันชนบท ตามคำฝากของพระมหากัจจายนะ ผู้เป็นอุปัชฌาย์
๕. ท่านได้รับเอตทัคคะเป็นผู้เลิศในด้านแสดงธรรมด้วยวาจาที่ไพเราะ

พระลघุณภูกัทธิยเถระ

เอตทัคคะ : ในทางผู้มีเสียงไพเราะ

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมท่านชื่อว่า “ภัทธิยะ” แต่เพราะท่านมีร่างกายเตี้ยและเล็กเหมือนคนแคระ จึงเรียกว่า “ลघุณภูกัทธิยะ (ลघุณภูกะ แปลว่า เล็ก, เตี้ย)” บิดามารดาของท่านไม่ปรากฏชื่อ เป็นคนวรรณะแพศย์ มีทรัพย์มาก เป็นชาวเมืองสาวัตถี ในสมัยก่อนบวชท่านได้รับการเลี้ยงดู และการศึกษาอย่างดีตามที่หาและทำได้ในสมัยนั้น

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นวรรณะแพศย์ เกิดในตระกูลเศรษฐี
๒. ท่านฟังพระธรรมที่วัดเชตวันเกิดความเลื่อมใสจึงขออนุญาตบิดามารดาออกบวช
๓. เนื่องจากท่านเป็นคนร่างเตี้ยเหมือนสามเณร ผู้ที่ไม่รู้จักท่านจึงมักล้อเล่นว่าเป็นสามเณรน้อย
๔. ท่านได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้มืวาทะไพเราะ

พระสุภูติเถระ เอตทัคคะ : เป็นผู้มีปกติอยู่อย่างไม่มีกิเลส และเป็นทักษิโณยบุคคล
ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า “สุภูติ” เพราะมีร่างกายสดใสรุ่งเรืองอย่างยิ่ง บิดาชื่อว่า “สุมนเศรษฐี” มารดาไม่ปรากฏนาม เกิดที่เมืองสาวัตถี เป็นคนวรรณะแพศย์

พระสุภูติเถระในสมัยก่อนบวชตั้งแต่เป็นเด็กมา ได้รับการเลี้ยงดูและการศึกษาเป็นอย่างดีที่พึงหาได้ในสมัยนั้น เพราะบิดาของท่านเป็นเศรษฐีมีทรัพย์มาก

พระสุภูติเถระเมื่อสำเร็จพระอรหัตผลแล้ว ท่านมีปฏิปทาที่พิเศษกว่าผู้อื่น คือเมื่อแสดงธรรมก็จะไม่ออกไปนอกจากนิยาม(กำหนด)ที่พระศาสดาทรงแสดงไว้ ไม่พูดถึงคุณหรือโทษของใคร เวลาเที่ยวไปบิณฑบาต ก่อนจะรับอาหารบิณฑบาต ท่านจะเข้าเมตตาถามก่อน ออกจากนิยามแล้วจึงรับอาหารบิณฑบาต ทำอย่างนี้ทุก ๆ เรือน ด้วยตั้งใจว่าทำอย่างนี้ผู้ถวายอาหารบิณฑบาตจะได้ผลบุญมาก ประกอบร่างกายของท่านสง่างาม และผิวพรรณผุดผ่อง จึงนำมาซึ่งความเลื่อมใสแก่บุคคลเป็นจำนวนมาก

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นวรรณะแพศย์ เกิดในตระกูลเศรษฐี
๒. ท่านได้มีโอกาสฟังธรรมในคราวที่อนาถปิณฑิกเศรษฐีฉลองวัดเชตวันแล้วขอบวชในพระศาสนา
๓. ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีปกติอยู่อย่างไม่มีกิเลสและเป็นทักษิโณยบุคคล

พระกังขาเรวตเถระ เอตทัคคะ : เป็นเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ยินดีในการเข้าฌาน
ชีวประวัติและการศึกษา

นามเดิมชื่อว่า “เรวตะ” แต่เพราะท่านมีความสงสัยในสิ่งที่เกี่ยวกับปิยะ(สมควร)มากเป็นพิเศษ จึงได้รับขนานนามว่า “กังขาเรวตะ แปลว่า เรวตะผู้มีความสงสัย” บิดามารดาของท่านไม่ปรากฏนาม ท่านมีฐานะดี อยู่ในวรรณะแพศย์ เป็นชาวเมืองสาวัตถี เพราะฉะนั้น ท่านจึงได้รับการเลี้ยงดู และได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นวรรณะแพศย์ เกิดในตระกูลเศรษฐี
๒. ท่านฟังธรรมแล้วออกบวชเจริญกรรมฐานจนได้ฌานแล้วเอาเป็นบาทในการเจริญวิปัสสนาจนบรรลุพระอรหัต
๓. ท่านได้สร้างบุญญาบารมีมากในสมัยพระพุทธเจ้านามว่าปทุมุตตระ
๔. ท่านชอบเจริญฌาน(เข้าฌาน)ทั้งกลางวันและกลางคืนจึงได้รับการยกย่อง ว่า เป็นผู้ยินดีในฌาน

พระโกณฑธานเถระ เขตศักดิ์ : ในทางถือสลากเป็นปฐม

ชีวประวัติและการศึกษา

นามเดิมชื่อว่า“ธานะ”เพราะเหตุที่ท่านมี ภาพลวงตาเป็นสตรีติดตามท่านด้วยผลกรรมในชาติก่อนของท่าน ภิกษุและสามเณรทั้งหลายจึงตั้งชื่อเพิ่มให้ท่านว่า “โกณฑธานหรือกุนฑธาน”บิดาและมารดาของท่านไม่ปรากฏนามท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์เมืองสาวัตถี ท่านได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีและได้รับการศึกษาในเพศฆราวาสจนจบไตรเพทแต่ก็ไม่ได้ตั้งตนเป็นอาจารย์สอนใคร ๆ

พอท่านมีอายุย่างเข้าปัจฉิมวัยได้ฟังธรรมของพระศาสดาเป็นประจำจนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาจึงขออุปสมบท และได้บวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา นับตั้งแต่วันที่ท่านบวชด้วยอุทิศกรรมที่ท่านทำในอดีตชาติ เวลาที่ท่านจะยืน เดิน นั่ง หรือนอน ภายในวัดหรือนอกวัดก็ตาม โดยเฉพาะในเวลาที่ท่านเที่ยวบิณฑบาต จะมีคนเห็นภาพสตรีตนหนึ่งติดตามหลังท่านไปเสมอ แต่ตัวท่านเองไม่ทราบเลย พอคนเฝ้าบาตรก็จะบอกว่าส่วนนี้ของท่านส่วนนี้สำหรับหญิงสหายของท่าน

ในอดีตชาติ ท่านเป็นภุมมเทวดาเห็นพระเถระสองรูปรักใคร่สามัคคีกันฉันพี่น้องจึงคิดร้ายประสงค์ให้แตกสามัคคีกัน คราวหนึ่งพระรูปหนึ่งปวดท้องขอไปปลดทุกข์ อีกรูปหนึ่งคอยอยู่เมื่อสบโอกาสเช่นนี้เทวดาจึงจำแลงเป็นหญิงแก้ผ้าตรงพุ่มไม้บริเวณที่ไปปลดทุกข์รูปที่คอยอยู่เห็นดังนั้นจึงเข้าใจผิดว่า พระเพื่อนเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์แล้ว ทั้งสองเกิดเหตุทะเลาะแตกสามัคคีกัน เพราะเหตุนี้ ผลวิบากกรรมที่ท่านทำในปางก่อนนั้น ด้านหลังของท่านปรากฏว่าเป็นรูปผู้หญิงเป็นเงาเหมือนจริงติดตามตลอดเวลา รูปเงานี้คนอื่นมองเห็น แต่ตนเองมองไม่เห็น

ข้อควรจำ

๑. ท่านมีภาพเงาผู้หญิงติดตามหลังตลอด
๒. เมื่อท่านถูกคนอื่นกล่าวหาว่าท่านเป็นคนเลี้ยงหญิงมีผู้หญิงติดตามตลอด ท่านมักโกรธและด่าทออย่างแรง แต่พระศาสดาทรงห้ามปรามมิให้กระทำการด่าตอบ
๓. ท่านมีความยากลำบากเรื่องอาหารบิณฑบาตเนื่องจากคนอื่นเข้าใจท่านผิดเรื่องผู้หญิง ต่อมาพระเจ้าปเสนทิโกศลทราบความจริงจึงทรงอุปถัมภ์ท่านด้วยอาหาร ทำให้ท่านสามารถบำเพ็ญสมณธรรมได้อย่างสัปปายะจนบรรลุพระอรหันต์ แล้วภาพผู้หญิงก็หายไป
๔. เวลารับสลากกิจนิมนต์ท่านมักจับได้สลากได้ก่อนเสมอ ดังนั้น ท่านจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้จับสลากเป็นปฐม

พระวังคีสเถระ

เอตทัตตะ : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีปฏิภาณ (ในการกล่าวเป็นคำประพันธ์)

ชีวประวัติและการศึกษา

นามเดิม **วังคีสะ** เพราะเกิดในวังชนบท และเพราะเป็นใหญ่ในถ้อยคำ บิดาเป็นพราหมณ์ไม่ปรากฏนาม มารดาเป็นปริพาชิกา ไม่ปรากฏนาม ทั้ง ๒ เป็นคนวรรณะพราหมณ์ เกิดที่วังชนบท เมืองสาวัตถี

ท่านศึกษาจบไตรเพท และท่านมีความชำนาญในถ้อยคำ เป็นที่พอใจของครูอาจารย์มากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะการใช้เล็บติดกะโหลกศีรษะของผู้ที่ตายภายในเวลา ๓ ปี แล้วสามารถรู้ได้ว่า ไปเกิดที่ไหน และท่านได้ลาภเป็นอันมากเพราะการติดกะโหลกเป็นอุบายหาเลี้ยงชีพ บิดาเป็นพราหมณ์ ส่วนมารดาเป็นปริพาชก ทั้งสองเป็นพราหมณ์ในเมืองสาวัตถี

วันหนึ่งท่านได้สดับคุณของพระพุทธเจ้า เกิดความเลื่อมใสศรัทธาอยากจะไปเฝ้าให้ได้ แม้จะถูกคัดค้านจากพราหมณ์ทั้งหลายก็ตาม เพราะกลัวจะไปนับถือพระองค์นั่นเอง สุดท้ายก็ไปเฝ้าจนสำเร็จ และได้รับการปฏิสันถารจากพระพุทธองค์เป็นอย่างดี และได้ประลองวิชาติดกะโหลกกับพระพุทธองค์ว่า กะโหลกนี้ไปเกิดในนรก, สวรรค์ หรือเทวดาเป็นต้น จนได้รับสาธุการ แต่พอติดกะโหลกสุดท้าย ซึ่งเป็นพระอรหันต์ ท่านก็ไม่ทราบว่าเป็นเกิดที่ไหน นั่งเหงื่อไหล พระองค์จึงตรัสว่า ถ้าเธออยากได้มนต์นี้ ก็จงถือเพศบรรพชิตเท่านั้นจึงรู้ได้

ท่านเป็นผู้มีปฏิภาณในการกล่าวคำเป็นประพันธ์(ฉันท)สรรเสริญคุณของพระศาสดาเวลาที่ท่านเข้าไปเฝ้าได้ทุกครั้งจนได้รับการยกย่องจากพระพุทธองค์

ข้อควรจำ

๑. ท่านมีความชำนาญในการติดกะโหลกผู้ตายแล้วทราบว่าไปเกิดที่ไหน
๒. ท่านได้รับเอตทัตตะว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีปฏิภาณ

พระปิลินทวัจฉเถระ

เอตทัคคะ : ในทางเป็นที่รักใคร่ของเหล่าเทพยดา

ชีวประวัติและการศึกษา

นามเดิมชื่อว่า “**ปิลินทะ**” ส่วนคำว่าวัจฉะเป็นชื่อของโคตร ภายหลังชื่อว่า “**ปิลินทวัจฉะ**” เพราะนำเอาชื่อโคตรไปรวมด้วยเกิดในตระกูลวัจฉโคตรใน เมืองสาวัตถี ส่วนบิดาและมารดาไม่ปรากฏนามปกติท่านเป็นผู้ที่มักไปด้วยความสังเวช คือความสลดใจที่ประกอบกับโศกตปปะ ได้บวชเป็นปริพาชกสำเร็จวิชา ๓ ชื่อว่า จูฬคันธาระ เหาะเหินเดินอากาศได้และรู้ใจของผู้อื่น มีลาภยศมากโดยอาศัยอยู่ในกรุงราชคฤห์

เมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้ และประทับประกาศพระศาสนาอยู่ที่นครราชคฤห์ ทำให้วิชา และลาภยศของท่านเสื่อม ต่อมาท่านจึงเสื่อมใสและขอบวช โดยหวังว่าจะได้เรียนรู้วิชาจากพระพุทธองค์

เพราะผู้ที่ตั้งอยู่ในโอวาทของท่านสมัยเป็น พระเจ้าจักรพรรดิ ได้ไปเกิดเป็นเทวดามากมาย เทวดาเหล่านั้นอาศัยความกตัญญู มีความนับถือท่านมาก เข้าไปหาท่านทั้งเช้าเย็น แต่ท่านมักจะมีปัญหากับภิกษุและชาวบ้าน เพราะท่านชอบใช้วาจาไม่ไพเราะ ต่อมาพระศาสดาทรงแก้ไขให้ทุกคนเข้าใจ ก็ไม่มีใครถือสากลับมีศรัทธาเลื่อมใสยิ่งขึ้น

ท่านเป็นพระที่มีวาจาศักดิ์สิทธิ์ เล่ากันว่า ชายคนหนึ่งถือถาดตีปัสสีมา ท่านถามว่า “ถาดอะไร ใ้ถ้อย” ชายคนนั้นโกรธ คิดว่าพระอะไรพูดคำหยาบ จึงตอบไปว่า “ถาดขี้หนู” พอผ่านท่านไปตีปัสสีเป็นขี้หนูจริง ๆ ต่อมามีคนแนะนำเขาว่าให้เดินสวนทางกับท่านใหม่ ถ้าท่านถามอย่างนั้น จงตอบท่านว่าตีปัสสีก็จะกลายเป็นตีปัสสีดังเดิม เขาได้ทำตามคำแนะนำ ปรากฏว่ามูลหนูกลับเป็นตีปัสสีดังเดิม

ข้อควรจำ

๑. ก่อนบวชท่านเคยบวชเป็นปริพาชก สำเร็จวิชา ๓ เหาะเหินเดินอากาศ และรู้ใจคนอื่นได้
๒. ท่านพบพระศาสดาที่กรุงราชคฤห์ถูก พระศาสดาทำให้ท่านเลื่อมวิชา และเลื่อมลาภ ท่านจึงเข้ามาฟังธรรมแล้วปฏิบัติตามธรรมจนบรรลุพระอรหันต์
๓. ท่านมักพูดกับคนอื่นว่า คนถ้อย เพราะความเคยชิน แต่ไม่เจตนาร้าย
๔. ท่านได้รับการยกย่องว่า **เป็นผู้รักใคร่ของเหล่าเทพยดาทั้งหลาย**

พระกุมารกัสสปเถระ เอตทัคคะ : ในการแสดงธรรมได้อย่างวิจิตร

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า “กัสสปะ” ซึ่งเป็นนามที่ พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงตั้งให้ แต่เวลาที่ท่านบวชใน พระพุทธศาสนา พระศาสดาตรัสถามว่า “กัสสปะ” จึงถูกทูลถามว่า “กัสสปะไหน” จึงตรัสว่า “กุมารกัสสปะ” เพราะท่านบวชมาตั้งแต่ยังเด็ก เป็นบุตรของธิดาเศรษฐี ซึ่งแต่งงานไม่นานก็ขออนุญาตสามีออกบวช โดยไม่รู้ว่าตนเองได้ตั้งครมแล้ว ท่านเกิดในเมืองราชคฤห์ ขณะที่แม่เป็นนางภิกษุณี

ท่านกล่าวธรรมกถาได้อย่างวิจิตรพิศดาร สมบูรณ์ด้วยอุปมาอุปไมย และมีเหตุผลประกอบตลอด เช่น การโต้ตอบกับพระเจ้าปายาสี ผู้ไม่เชื่อว่าโลกอื่นมีจริง เป็นต้น

ข้อควรจำ

๑. มารดาของท่านแต่งงานไม่นานก็ขออนุญาตสามีบวชโดยไม่รู้ว่าตนเองมีครม และตลอด ท่านขณะเป็นนางภิกษุณี
๒. ท่านนำปัญหา ๑๕ ข้อที่เทวดาเพื่อนเก่าในอดีตผูกให้ไปถามพระศาสดา เมื่อฟังแล้วก็นำไปปฏิบัติที่ป่าอัมพวันไม่นานก็บรรลุพระอรหันต์
๓. ท่านเคยแสดงเทศนาอย่างมีไหวพริบกับพระเจ้าปายาสีที่ไม่เชื่อว่านรกสวรรค์ มีจริง
๔. ท่านได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้แสดงธรรมอย่างวิจิตร

พระมหาโกฏิฐิตเถระ เอตทัคคะ : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔

ชีวประวัติและการศึกษา

ที่ได้นามว่า “โกฏิฐิตะ” หรือมหาโกฏิฐิตเถระ เพราะมีความหมายว่าทำให้คนหนีหน้า” เพราะท่านเป็นผู้ฉลาดในศาสตร์ต่าง ๆ ด้วยการเที่ยวทิ่มแทงคนอื่นด้วยหอกคือปากของตนบิดาชื่อว่า “อัสสลายนพราหมณ์” ส่วนมารดาชื่อว่า “จันทวดีพราหมณี” ทั้งสองเป็นชาวเมืองสาวัตถี

เมื่อท่านได้เจริญวัยแล้ว ได้ศึกษาเล่าเรียนจบไตรเพทจนถึงความสำเร็จ ในศิลปะของพราหมณ์ เป็นผู้ฉลาดในเวทศาสตร์ ตักกศาสตร์ นิพนธ์ศาสตร์ และถกฏศาสตร์ดังกล่าวข้างต้น

เมื่อท่านได้บวชแล้วก็ได้ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน และปฏิบัติพิจารณาสังขารด้วยความไม่เที่ยงเป็นทุกข์ เป็นอนัตตาไม่นานก็บรรลุพระอรหันต์พร้อมด้วยความชำนาญในปฏิสัมภิทา ๔ มีความกล้าหาญในการสอบถามปัญหา กับพระเถระหรือแม้แต่พระพุทธองค์ก็ไม่กลัวดังนั้น ท่านจึงได้นามเพิ่มอีกว่า “มหาโกฏิฐิตเถระ”

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นผู้มีการศึกษาสูงจบคัมภีร์ไตรเพท เป็นผู้ฉลาดในเวทศาสตร์ ตักกศาสตร์ นิพนธ์ศาสตร์ และถกฏศาสตร์
๒. ท่านเป็นผู้กล้าหาญในการสอบถามปัญหาธรรมกับพระเถระอื่น รวมทั้งพระศาสดา
๓. ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔

พระโสภิตเถระ เอตทัคคะ : ในทางระลึกชาติก่อนได้

ชีวประวัติและการศึกษา

ท่านเกิดในตระกูลพราหมณ์ เรียนจบศิลปวิทยา ในเมืองสาวัตถี ท่านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะได้ฟังธรรมเทศนาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แล้วจึงทูลขอบวช เพื่อประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

ท่านมีความชำนาญในการเข้าฌานและระลึกชาติได้คล่องแคล่วมากมาย ฉะนั้นท่านจึงได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้เลิศในการระลึกชาติได้ (บุพเพนิวาสานุสสติญาณ) แต่การเผยแผ่ธรรมของท่านไม่ได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า ธรรมของท่านคือ “เราเป็นผู้มีสติมีปัญญา ปราศจากความเพียรอย่างแรงกล้า ระลึกชาติสิ้นห้าร้อยกัปป์เพียงราตรีเดียว เราเจริญสติปัฏฐาน ๔ โพชฌงค์ ๗ มรรคมีองค์ ๘ จึงระลึกชาติตลอดเวลา ๕๐๐ กัปป์เพียงราตรีเดียว”

ข้อควรจำ

๑. ท่านได้รับเอตทัคคะว่าเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้ระลึกชาติได้

พระนันทกเถระ เอตทัคคะ : ในทางสอนนางภิกษุณี

ชีวประวัติและการศึกษา

ท่านเกิดในตระกูลไวศยะ (แพศย์) มีฐานะดีตระกูลหนึ่ง ในเมืองสาวัตถี ท่านเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา เพราะได้ฟังธรรมเทศนาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วจึงทูลขอบวช เพื่อประพฤติ และปฏิบัติตามพระธรรมวินัยต่อไป

ท่านมีความชำนาญ หรือสามารถในการแสดงธรรมใกล้เคียงกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก และนับว่าเป็นยอดธรรมกถึกผู้หนึ่ง จนได้รับความไว้วางใจจากคณะสงฆ์ให้ท่านสอนนางภิกษุณีได้ ซึ่งปรากฏว่านางภิกษุณีเป็นจำนวนมากได้มีความเลื่อมใสศรัทธาและจนได้บรรลุเป็นพระอรหันต์ เพราะได้ฟังธรรมเทศนาของท่าน ฉะนั้น ท่านจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นเลิศ ในทางสอนนางภิกษุณี

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นวรรณะแพศย์ มีฐานะดี
๒. ท่านมีความสามารถแสดงธรรมใกล้เคียงกับพระศาสดา
๓. ท่านได้รับหน้าที่เป็นผู้สอนนางภิกษุณี และได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้เลิศในการสอนนางภิกษุณี

ภิกษุณี

พระมหากัปปีนเถระ *เอตทัตตะ* : เป็นเลิศในการสอนภิกษุนั่นเอง

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า “กัปปีนะ” เป็นกษัตริย์ หลังจากท่านได้ครองราชสมบัติ ในเมืองกุกกุรวดี ในปัจจุบันประเทศ จึงได้พระนามเพิ่มใหม่ว่า “มหากัปปีนะ” ทรงมีพระมเหสีพระนามว่า “อโนชา” ซึ่งเป็นพระธิดาของกษัตริย์สาคละ แห่งแคว้นมัททะ

ท่านบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา บรรลุความเป็นพระอรหันต์ เพราะได้ฟังธรรมชื่อว่า อนุปปทิกกาและอริยสัจ ๔ และท่านมักเปล่งวาจาบ่อยๆ ว่า “สุขหนอ สุขหนอ”

ท่านได้เป็นกำลังช่วยเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีผลงานเป็นที่ยอมรับในด้านความสามารถ ด้วยการแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลายในคราวเดียวกันถึง ๑,๐๐๐ รูป จนบรรลุเป็นพระอรหันต์ ฉะนั้น ท่านจึงได้รับการยกย่อง

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นกษัตริย์ในเมืองกุกกุรวดี มีมเหสีชื่อว่า **อโนมา** เมื่อได้ทราบข่าวจากพ่อค้าชาวเมืองพาราณสีว่าพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลกแล้ว ก็พาบริวาร ๑๐๐๐ คนไปเฝ้า
๒. ท่านมักเปล่งวาจาว่า “สุขหนอ ๆ”
๓. ท่านได้รับการยกย่องว่า **เป็นผู้เลิศในการสอนภิกษุ**

พระสาตเถระ *เอตทัตตะ* : เป็นผู้ฉลาด (ชำนาญ) ในทางเตโชสมาบัติ

ชีวประวัติและการศึกษา

ท่านเกิดในวรรณะพราหมณ์เรียนจบ ศิลปวิทยาในเมืองสาวัตถีท่านได้ฟังธรรมจาก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วเกิดความเลื่อมใสใน พระรัตนตรัย เพราะท่านมีความสนใจในพฤติกรรมกรรมมาสุราของท่านซึ่งมีเรื่องเล่าโดยย่อ ว่าท่านได้ทราบพยานาคนชื่อว่า อัมพตภูรุกะ ให้ลั่นฤทธิ์เมื่อเวลาท่านออกบิณฑบาตประชาชนทั้งหลายเลื่อมใสท่านมากจึงนำเอาสุรามาให้ท่านดื่มท่านก็ได้ฉลองศรัทธาบ้านๆละนิดละหน่อยจนเมาไม่ได้สตินอนหลับไหลอยู่ใกล้กองขยะริมทางเดินพอพระพุทธองค์เสด็จผ่านไปพบเข้า จึงทรงรับสั่งให้พระช่วยกันห้ามท่านกลับวัดแล้วจึงทรงยกเรื่องของท่านเป็นปฐมเหตุในการบัญญัติสิกขาบทห้ามพระดื่มสุราถ้าภิกษุรูปใดดื่มต้องอาบัติปาจิตตีย์

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นวรรณะพราหมณ์ เรียนจบศิลปวิทยา
๒. ท่านเป็นต้นบัญญัติสุราปานสิกขาบท ภิกษุดื่มสุราต้องปาจิตตีย์
๓. ท่านมีฤทธิ์สามารถดำดิน เหาะเหินเดินอากาศได้
๔. ท่านได้รับการยกย่องว่า **เป็นผู้ฉลาด – ในการเข้าเตโชสมาบัติ**

**พระอุปเสนเถระ เอตทัคคะ : อันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้นำมาซึ่งความเลื่อมใสโดยรอบด้าน
ชีวประวัติและการศึกษา**

เดิมชื่อว่า“อุปเสนมาณพ หรือ อุปเสนวังคันตบุตร” บิดาชื่อว่า“วังคันตะ” มารดาชื่อว่า
“นางสารี” อุปเสนมาณพมีพี่ชาย ๒ คน คือ อุปติสสะและจุนทะ น้องชาย ๑ คนคือ เรวตะ
น้องสาว ๓ คนคือนางจาลา นางอุปจารา และนางสุปจารา เกิดที่หมู่บ้านนาลันทา แคว้นมคธ ในวรรณะ
พราหมณ์ ครั้นเติบโตแล้วได้ศึกษาไตรเพท ตามลัทธิพราหมณ์

ท่านได้รับการศึกษาจนจบไตรเพท และได้ออกบวชตามพี่ชาย คือ พระสารีบุตร เพราะได้ฟัง
กิตติศัพท์ของพระพุทธเจ้า และได้ฟังธรรมจนเกิดศรัทธาแล้วจึงได้ขอบวชจากพระพุทธองค์

เมื่อท่านบรรลุประอรหันต์แล้ว ก็ได้สมทานธุดงค์ทั้ง ๑๓ ข้อ ท่านยังเป็นนักเทศนาที่มีชื่อเสียงเป็น
อันมากด้วย จนทำให้ประชาชนทุกชั้นวรรณะมีความเลื่อมใสศรัทธาในตัวท่านมาก และได้บวชตามท่าน
พร้อมทั้งสมทานธุดงค์เป็นวัตรเช่นกัน พระศาสดาทรงอาศัยความที่ท่านเป็นที่เลื่อมใสของคนทุกชั้น
วรรณะนั้น จึงทรงตั้งท่านไว้ในตำแหน่ง**อันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้นำมาซึ่งความเลื่อมใสโดยรอบด้าน**

ข้อควรจำ

๑.ท่านเป็นน้องชายพระสารีบุตร มีพี่ชาย ๓ คน น้องสาว ๒ คน ๒. ท่านศึกษาจบคัมภีร์ไตรเพท

๓. ท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในด้านทำให้ชนทุกชั้นมีความศรัทธาเลื่อมใส

**พระขทิวณियเรวตเถระ เอตทัคคะ : อันเลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ป่าเป็นวัตร
ชีวประวัติและการศึกษา**

พระขทิวณियเรวตเถระ นามเดิม **เรวตะ** แต่เมื่อบวชแล้วท่านพำนักอยู่ในป่าไม้ตะเคียน จึงมีชื่อว่า
ขทิวณियเรวตะ ท่านเป็นน้องชายคนเล็กของท่านอุปติสสะ บิดาชื่อว่า“วังคันตะ” มารดาชื่อว่า“นางสารี” มี
พี่น้องร่วมท้องเดียวกัน ๓ คน คืออุปติสสะ อุปเสนะ และจุนทะ มีน้องสาว ๓ คน คือ นางจาลา นางอุปจา
รา และนางสุปจารา เกิดที่หมู่บ้านนาลันทา แคว้นมคธ ในวรรณะพราหมณ์

ท่านยังมิได้เรียนจบอะไร ก็ถูกบิดามารดาขอรับรองให้แต่งงานตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ เนื่องจากท่านเป็นลูก
ชายคนเล็กของครอบครัว บิดามารดาเกรงว่าท่านจะออกบวชตามพี่ชายนั่นเอง เพราะหวังจะให้ใช้ชีวิตคู่เป็น
เครื่องผูกมัด แต่ก็ทำไม่สำเร็จ เพราะในขณะที่ท่านนั่งยานไปเรือนหอ ก็ได้ขอตัวลงไปถ้ำยอุจจาระปัสสาวะ
แล้วก็ถือโอกาสหนีไปยังสำนักของพระผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร และขอบวชได้อย่างง่ายดาย เพราะพระป่าท่าน
ทราบว่าเป็นน้องชายของท่านพระสารีบุตรนั่นเอง

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นน้องชายคนเล็กของพระสารีบุตร มีพี่ชาย ๓ คน น้องสาว ๓ คน

๒. ท่านถูกบิดามารดาให้แต่งงานตั้งแต่วัยเด็ก เพราะเกรงว่าจะบวชตามพี่ชาย

๓. เมื่อบวชแล้วท่านไปปฏิบัติสมณธรรมอยู่ที่ป่าไม้ตะเคียน และบรรลุนิพพาน ณ ที่นั้น

๔. ท่านแสดงฤทธิ์ในคราวที่พระศาสดาพร้อมด้วยพระสาวก ๕๐๐ รูปเสด็จไปเยี่ยม

๕. ท่านได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้เลิศในด้านอยู่ป่าเป็นวัตร

พระสิวลีเถระ เอตทัคคะ : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีลาภมาก

ชีวประวัติและการศึกษา

บิดาไม่ปรากฏนาม ส่วนมารดาชื่อว่า “พระนางสุปปวาสา” ซึ่งเป็นพระธิดาเจ้าเมืองโกถียะท่านอยู่ในครรภ์มารดาถึง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ในขณะที่อยู่ในพระครรภ์ทำให้พระมารดามีลาภสักการะเกิดขึ้นมากมาย และเมื่อถึงเวลาคลอด พระนางก็คลอดง่ายที่สุด

หลังจากที่ท่านประสูติแล้ว พระมารดาก็ได้ทำบุญมหาทานฉลองตลอด ๗ วัน ในวันที่ ๗ พระสารีบุตรจึงชวนเธอบวชเธอดีใจมากและได้รับอนุญาตจากพระมารดาเป็นอย่างดี ซึ่งชีวิตท่านถือว่าแปลกที่สุด คือเมื่อคลอดแล้วได้เพียง ๗ วัน มารดาก็ทำงานได้เลย ด้วยการนิมนต์พระพุทธรูปเจ้ามาทำบุญ หลังจากนั้น ท่านได้บวชเป็นสามเณรทันที ซึ่งท่านได้ใช้ชีวิตฆราวาสจริงๆ เพียง ๗ วันเท่านั้น เมื่อบวชแล้ว ลาภสักการะทั้งหลายก็เกิดขึ้นมากมายแก่ภิกษุทั้งหลาย ไม่ได้กล่าวถึงบทบาทไว้ชัดเจน เพียงแต่ท่านเป็นพระที่มีลาภสักการะมาก และเป็นที่เคารพนับถือเป็นอย่างมากสำหรับเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย แต่มักจะถูกกล่าวว่าเป็นเพราะบุญเก่า แต่ก็ถือว่าท่านนั้นเป็นผู้ที่มีความสำคัญ เพราะสามารถยังความเลื่อมใสศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ชนทั้งหลายที่ยังไม่ศรัทธา และมีความเลื่อมใสศรัทธามากยิ่งขึ้น สำหรับผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วก็เพราะอาศัยบุญญาธิการของท่านนั่นเอง เพราะเหตุที่ท่านเป็นผู้มีลาภมาก ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนหรือจะไปที่ไหนช่วยให้ภิกษุทั้งหลาย ไม่ขัดสนปัจจัยลาภไปด้วย พระศาสดาจึงทรงตั้งท่านไว้ในเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีลาภมาก

ข้อควรจำ

๑. ท่านอยู่ในครรภ์ ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน แต่เวลาคลอดก็คลอดง่ายที่สุด
๒. ท่านบรรลุประอรหัตตผลในขณะที่ปลงผมเสร็จ
๓. ท่านเป็นผู้มีบุญญาธิการในปางก่อนไว้มาก จึงมีลาภเกิดขึ้นมากมาย
๔. ท่านได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้เลิศในด้านมีลาภมาก

พระวัคคลีเถระ เอตทัคคะ : ในทางเป็นเลิศแห่งภิกษุผู้เป็นสัทธาวิมุตติ

ชีวประวัติและการศึกษา

นามเดิม วัคคลี บิดาและมารดาของท่านไม่ปรากฏนาม เกิดอยู่ในวรรณะพราหมณ์ กรุงสาวัตถี เมื่อโตขึ้น ท่านได้ศึกษาเรียนรู้ จนจบไตรเพท แต่ก็ไม่ได้ปรากฏว่าท่านได้เป็นอาจารย์สอนใคร เพราะตามอุปนิสัยเดิมของท่านเป็นคนที่ไม่รักสวयरักงามมาก

จุดเริ่มต้นในการประพฤติปฏิบัติในทางธรรมของท่านก็เพราะได้เห็น พระวรกายอันสง่างามของ พระพุทธรูปองค์ในขณะ ที่ พระพุทธรูปพร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์เป็นจำนวนมากได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถีและต้องการบวช เพราะอยากจะเห็นพระวรกายของพระพุทธรูปองค์ทุกวัน พระพุทธรูปทรงบวชให้ตามประสงค์

ข้อควรจำ

๑. ท่านบวชเพราะอยากดูพระรูปของพระศาสดา หลังบวชแล้วก็ตามดูแต่พระรูปอย่างไม่ลืมหูลืมตา (ติดในพระรูป)
๒. ท่านได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้เลิศด้านหลุดพ้นด้วยศรัทธา

พระพาหิยทารุจิริยเถระ

เอตทัคคะ : ในทางเป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายตรัสรู้เร็วพลัน

ชีวประวัติและการศึกษา

เดิมชื่อว่า “พาหิยะ” ภายหลังท่านนุ่งเปลือกไม้ จึงได้ชื่อใหม่ว่า “พาหิย-ทารุจิริยะ” แปลว่า พาหิยะผู้มีเปลือกไม้เป็นเครื่องนุ่งห่ม เกิดในตระกูลกุกุมพี (พ่อค้า) ในแคว้นพาหิยรัฐ

ท่านมีอาชีพค้าขายโดยทางเรือที่ท่าสุปปารกะ ในอปรันตชนบทวันหนึ่งทะเลเกิดมรสุมคลื่นซัดเรืออัปปาง ลูกเรือตายหมด ท่านรอดคนเดียว เพราะอาศัยกระดานลอยน้ำเข้าฝั่งโดยที่ร่างกายไม่เหลืออะไร ปกปิดความละอาย จึงได้เอาใบไม้บัง เปลือกไม้บังมานุ่งห่มแล้วจึงเที่ยวขออาหารกิน ประชาชนทั้งหลายเห็นคิดว่าท่านเป็นพระอรหันต์

ท่านหลงเข้าใจว่าท่านเป็นพระอรหันต์ เพราะอยู่อย่างสุขสบายด้วยลาภสักการะที่ผู้เลื่อมใส นำมามอบให้ ต่อมามหาพรหมองค์หนึ่ง ซึ่งเป็นเพื่อนเก่าในอดีตชาติ ได้แปลงร่างลงมาจากพรหมชั้น สุทธาวาสเพื่อเตือนสติท่านว่าไม่ใช่พระอรหันต์ และได้บอกว่าตอนนี้พระพุทธรูปองค์ซึ่งเป็นพระอรหันต์ได้ประทับอยู่ที่วัดพระเชตวัน กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล

จากนั้นท่านจึงทูลขอบวช พระพุทธรูปเจ้ารับสั่งให้ท่านหาบาตรและจีวรมาก่อน ท่านได้ทำตามด้วยการแสตงหา ในขณะนั้นก็ได้ถูกแม่โคลูกอ่อนขวิดเสียชีวิตก่อนกลางทาง จึงนิพพานโดยยังไม่ได้บวชเลย

เพราะพระพาหิยทารุจิริยเถระ ได้บรรลุธรรมเร็วพลัน เพียงฟังพระพุทธรูปพจน์ว่า **ทิฏฐุ เทสิฏฐิมตตํ ภวิสฺสตี** (เมื่อเห็นขอให้เป็นเพียงการเห็น) พระศาสดาจึงทรงตั้งท่านไว้ในเอตทัคคะว่า เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายตรัสรู้เร็วพลัน

ข้อควรจำ

๑. ท่านเกิดในตระกูลกุกุมพี แคว้นพาหิยรัฐ
๒. คราวหนึ่งเดินทางไปค้าขายทางเรือ เกิดเหตุเรืออัปปาง ท่านรอดชีวิตมาได้ไม่มีเครื่องนุ่งห่มจึงนำใบไม้ เปลือกไม้มาปิดบังร่างกาย จนคนคิดกันว่าท่านเป็นพระอรหันต์ และท่านก็เห็นเป็นเช่นนั้นด้วย
๓. มหาพรหม ผู้เป็นเพื่อนเก่าได้มาเตือนสติว่าท่านเข้าใจผิด และแนะนำให้ท่านไปเฝ้าพระศาสดาที่วัดเชตวัน ฟังธรรมแล้วก็บรรลุพระอรหันต์
๔. ท่านถูกวัวแม่ลูกอ่อนขวิด แล้วนิพพานขณะไปแสวงหาบาตรและจีวรท่านได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้ตรัสรู้เร็ว

พระพากลเถระ

เอตทัคคะ : เป็นผู้เลิศกว่าภิกษุทั้งหลายผู้มีโรคภัยไข้เจ็บน้อยที่สุดด้วย

ชีวประวัติและการศึกษา

พากล แปลว่า คนสองตระกูล ไม่ปรากฏนามของบิดามารดา ท่านเป็นบุตรเศรษฐีในเมืองโกสัมพี เมื่อเวลาที่ท่านคลอดออกมาได้ ๕ วัน มีการทำมงคลโกนผมหน้าไฟพร้อมทั้งตั้งชื่อ พี่เลี้ยงนางนมได้พาท่านไปอาบน้ำที่แม่น้ำคงคา ขณะนั้นได้มีปลาใหญ่ตัวหนึ่งมาคาบเอาทารกแล้วกลืนเข้าไปในท้อง แต่เพราะเด็กนั้นเป็นผู้มีบุญ ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า “ปัจฉิมภวิกสัตว์” แปลว่า “ผู้เกิดในภพสุดท้าย” ถ้ายังไม่บรรลुพระอรหันต์ อย่างไรเสียก็จักยังไม่ตาย

ต่อมาปลาได้ถูกชาวประมงจับได้แล้วนำไปขายให้ตระกูลเศรษฐีในเมืองพาราณสี พอผ่าท้องปลาออกมา ก็ได้เจอทารกน้อย เลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม

ฝ่ายบิดามารดาเก่าเมื่อได้ทราบข่าวจึงมาขอบุตรคืน แต่ทั้งสองฝ่ายก็ตกลงกันไม่ได้ จึงถวายฎีกาต่อพระเจ้าพาราณสี พระองค์จึงทรงวินิจฉัยให้ตระกูลทั้งสองสลับเปลี่ยนกันเลี้ยงตระกูลละ ๔ เดือนท่านใช้ชีวิตอยู่ในตระกูลทั้ง ๒ อย่างมีความสุข จนกระทั่งอายุถึง ๘๐ ปี

ท่านพร้อมด้วยบริวารได้ไปฟังพระธรรมเทศนา ในเวลาที่พระพุทธองค์เสด็จไปโปรดชาวเมืองพาราณสี จึงได้ทูลขอบวช ในขณะที่ท่านมีอายุ ๘๐ ปี เมื่อท่านบวชแล้ว ก็ตั้งใจศึกษาและปฏิบัติด้วยความไม่ประมาท มีความพากเพียรพยายามเจริญวิปัสสนากรรมฐานเพียง ๗ วัน ก็ได้บรรลุพระอรหันต์

ท่านได้มีอายุยืนถึง ๑๖๐ ปีคือเป็นฆราวาส ๘๐ ปี และเป็นพระอยู่ ๘๐ ปี ตำนานกล่าวว่าท่านมีอายุยืนยาวนาน เพราะไม่มีโรคภัยไข้เจ็บมาเบียดเบียน โดยไม่ต้องฉนยารักษาโรคเลยที่เป็นเช่นนี้เพราะท่านเคยสร้างเว็จจุกฎิถวายสงฆ์ และได้บริจาคยาให้เป็นทานนั่นเอง

ข้อควรจำ

๑. ท่านเป็นลูกเศรษฐี เมืองโกสัมพี

๒. เมื่ออายุท่านได้ ๕ วัน พี่เลี้ยงนำไปอาบน้ำในแม่น้ำคงคา เกิดเหตุปลาใหญ่กลืนท่านเข้าไปแต่ไม่ตาย เพราะท่านเป็นสัตว์มีภพสุดท้าย(ปัจฉิมภวิกสัตว์) ชาวประมงจับปลาได้จึงนำไปให้เศรษฐี เมืองพาราณสี

๓. ท่านเศรษฐีจึงเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรม ท่านจึงมีสองพ่อผลัดกันเลี้ยงดู

๔. ท่านได้มีโอกาสฟังธรรมและบวชเมื่อตอนอายุ ๘๐ ปี บวชเพียง ๗ วันก็บรรลุพระอรหันต์

๕. ท่านมีอายุยืน ๑๖๐ ปี คือเป็นฆราวาส ๘๐ ปีเป็นพระ ๘๐ ปี และไม่มีโรคภัย เบียดเบียน

ท่านได้รับการยกย่อง **ว่าเป็นผู้มีอาพาธน้อย**

วิชาศาสนพิธี

ธรรมศึกษา ชั้นโท

ศาสนพิธี หมายถึงพิธี,แบบอย่าง หรือแบบแผนที่พึงปฏิบัติในศาสนา บรรดาศาสนาต่างๆ ในโลกมีพิธีปฏิบัติเป็นการเฉพาะตนอยู่สำหรับพุทธศาสนิกชนชาวไทยก็มีการปฏิบัติในพิธีกรรมทางพุทธศาสนา มาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังนั้นในฐานะที่เป็นชาวพุทธควรศึกษาทำความเข้าใจให้ถูกต้องเพื่อที่จะได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการและระเบียบแบบแผนที่ท่านผู้รู้ได้วางไว้

ศาสนพิธีในชั้นนี้ แบ่งออกเป็น ๔ หมวด คือ

๑. **หมวดกุศลพิธี** ว่าด้วยพิธีบำเพ็ญกุศล
๒. **หมวดบุญพิธี** ว่าด้วยพิธีทำบุญ
๓. **หมวดทานพิธี** ว่าด้วยพิธีถวายทาน
๔. **หมวดปกิณณกะ** ว่าด้วยพิธีเบ็ดเตล็ด

กุศลพิธี

กุศล แปลว่า **ความฉลาด,สิ่งที่ตัดความชั่ว** หมายถึง พิธีการทำความดี กุศลพิธีนี้ว่าด้วยการบำเพ็ญกุศลเกี่ยวกับวิธีปฏิบัติในพิธีกรรมวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา มีดังต่อไปนี้

พิธีเข้าพรรษา

การเข้าพรรษา หมายถึง การอยู่ประจำที่ของพระสงฆ์ตลอด ๓ เดือนในฤดูฝน ซึ่งเป็นธรรมเนียมทางพระวินัยที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ระยะเวลาเข้าพรรษาของพระภิกษุ มี ๒ ครั้ง คือ

๑. **ปริมพรรษา** คือการเข้าจำพรรษาแรก กำหนดตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑
๒. **ปัจฉิมพรรษา** คือการเข้าจำพรรษาหลัง กำหนดตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๙ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๒

โดยมากพระสงฆ์ส่วนใหญ่นิยมเข้าปริมพรรษา พอถึงวันเข้าพรรษา พระภิกษุสามเณรที่จำพรรษาในวัดทั้งหมดลงประชุมกันในอุโบสถ นั่งให้เป็นระเบียบเรียบร้อยตามลำดับอาวาสพรรษา เมื่อพร้อมกันแล้วพึงทำกิจไปตามลำดับ

การประกาศวิสสุภณายิกา คือ การชี้แจงให้พระภิกษุและสามเณรทั้งมวลได้ทราบถึงระเบียบปฏิบัติในการจำพรรษา มีสาระสำคัญที่ควรประกาศให้ทราบ คือ ๑. บอกให้ทราบเรื่องการจำพรรษา

๒. แสดงเรื่องที่มาในบาลีวิสสุภณายิกขันธ์กะโดยใจความ
๓. บอกเขตของวัดที่ภิกษุจะต้องรักษาพรรษา หรือ รักษาอรุณให้ชัดเจน
๔. บอกเรื่องการถือเสนาสนะให้ชัดเจนว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร
๕. บอกกติกาในการจำพรรษานอกจากนี้ (ถ้ามี)

การทำสามีจิกรรม เป็นการแสดงออกถึงความเคารพกันระหว่างพระผู้ใหญ่กับพระผู้น้อย เป็นเครื่องแสดงถึงความสามัคคีของหมู่คณะ และเป็นหน้าที่ที่พระภิกษุสามเณรต้องทำตามพระวินัย

การอธิษฐานเข้าพรรษา เมื่อทำกิจกรรมต่าง ๆ แล้ว พระภิกษุสามเณรนั่งคุกเข่า หันหน้าเข้าหาพระประธาน กราบลงพร้อมกัน ๓ ครั้ง จากนั้นเจ้าอาวาสหรือพระเถระผู้เป็นประธานกล่าวนำว่า นะโม ๙ พร้อมกัน ๓ จบ แล้วจึงกล่าวคำอธิษฐานเข้าพรรษาหลังจากกล่าวจบแล้ว ให้กราบลง ๓ หน แล้วเจริญพระพุทธมนต์ตามสมควร

พิธีถือนิสสัย

เป็นธรรมเนียมในพระวินัย ที่ภิกษุผู้ยังอยู่ในเกณฑ์เป็น**พระนวกะ** แปลว่าผู้ใหม่ กล่าวคือ มีพรรษายังไม่พ้น ๕ หรือพ้น ๕ แล้ว แต่ยังไม่สามารถรักษาดนด้วยการประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยได้ถูกต้องดี หมายความว่า เป็นผู้ที่ยังไม่มีความรู้ว่าจะใครควรไม่ควรแก่ภาวะของตน จำเป็นจะต้องถือนิสสัย คือ อยู่ในการปกครองดูแลของพระผู้ใหญ่ในวัดหรือสำนักสงฆ์ที่ตนอาศัยอยู่

พิธีทำสามีจิกรรม

เป็นธรรมเนียมของสงฆ์อย่างหนึ่งที่ภิกษุสามเณรจะพึงทำความชอบต่อกันเพื่อความสามัคคีกันอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข การทำความชอบต่อกันนี้ เรียกว่า **สามีจิกรรม** หมายถึง **การแสดง ความเคารพ การขอขมาโทษกัน การให้อภัยกัน** มักจะทำในโอกาสต่าง ๆ คือ

๑. ในวันเข้าพรรษา
๒. ในวันก่อนและหลังเข้าพรรษา ๗ วัน
๓. ในโอกาสที่จะไปอยู่วัดอื่นหรือที่อื่น

สามีจิกรรม มีอยู่ ๒ แบบ คือ

๑. การทำสามีจิกรรมแบบขอขมาโทษ
๒. การทำสามีจิกรรมแบบถวายสักการะ

พิธีทำวัตรสวดมนต์

การทำวัตร หมายถึง การทำกิจวัตรของพระภิกษุ สามเณร และอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งถือว่าเป็นการกระทำกิจที่จะต้องทำเป็นประจำจนเกิดเป็นวัตรปฏิบัติ เรียกสั้นๆ ว่า **“ทำวัตร”** ในแต่ละวันมีการทำวัตร ๒ เวลา คือ เช้ากับเย็น

พิธีการทำวัตรสวดมนต์ นั้นแบ่งออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. พิธีทำวัตรสวดมนต์สำหรับพระภิกษุสามเณร
๒. พิธีทำวัตรสวดมนต์สำหรับอุบาสกอุบาสิกา
๓. พิธีสวดมนต์ไหว้พระสำหรับนักเรียน

การสวดมนต์ หมายถึง การสาธยายบท พระพุทธรูปต่าง ๆ ที่เป็นส่วนของพระสูตรก็มีที่เป็นส่วนของพระปริตรก็มีที่เป็นส่วนเฉพาะคาถาอันนิยามกำหนดให้นำมาสวดประกอบในการสวดมนต์เป็นประจำ นอกเหนือจากบทสวดทำวัตรก็มี เมื่อเรียกรวมการสวดทั้งสองนี้เข้าด้วยกัน ก็เรียกว่า ทำวัตรสวดมนต์

จุดมุ่งหมายของการทำวัตรสวดมนต์นี้ บัณฑิตถือว่าเป็นอุบายสงบจิตไม่ให้คิดวุ่นวายไปตามอารมณ์ได้ชั่วขณะที่ทำการสวดมนต์ เมื่อทำเป็นประจำ วันละ ๒ เวลา ทั้งเช้าและเย็น เวลาประมาณครั้งละครึ่งชั่วโมง หรือชั่วโมงหนึ่งเป็นอย่างน้อย ก็เท่ากับได้ใช้เวลาสงบจิตได้วันละไม่ต่ำกว่า ๑ ใน ๒๔ ชั่วโมง จิตใจที่ได้สงบแล้ว แม้เป็นเวลาเพียงเล็กน้อย ก็มีผลทำให้เยือกเย็นสุขุมไปหลายชั่วโมง เหมือนถ่านไฟที่ลุกโชน เมื่อจุ่มลงน้ำดับสนิทกว่าจะติดไฟลุกโชนขึ้นใหม่ได้ต้องใช้เวลานาน

พิธีกรรมวันธรรมสวนะ

วันธรรมสวนะ คือ วันกำหนดประชุมฟังธรรม ที่เรียกเป็นคำสามัญทั่วไปว่า “วันพระ” เป็นประเพณีนิยมของพุทธบริษัทที่ได้ถือปฏิบัติสืบเนื่องกันมาแล้วแต่ครั้งพุทธกาล โดยถือว่า การฟังธรรมตามกาลที่กำหนดไว้เป็นประจำย่อมก่อให้เกิดสติปัญญาและสิริมงคลแก่ผู้ฟัง อย่างน้อยก็ได้รับธรรมสวนานิสงส์อยู่เสมอ วันกำหนดฟังธรรมนี้ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ๔ วัน ในเดือนหนึ่ง ๆ คือ **วันขึ้น ๔ ค่ำ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ วันแรม ๘ ค่ำ และวันแรม ๑๕ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ** ของปักษ์ทั้งข้างขึ้นและข้างแรมโดยจันทรคติ วันทั้ง ๔ นี้จึงถือกันว่าเป็นวันกำหนดประชุมฟังธรรมโดยปกติ และเป็นวันนิยมรักษาศีลอุโบสถสำหรับอุบาสกอุบาสิกาผู้ต้องการบำเพ็ญกุศลอีกด้วย

พิธีทำสังฆอุโบสถ

สังฆอุโบสถ เป็นธรรมเนียมของพระภิกษุทุกรูปต้องทำสังฆอุโบสถตามพุทธบัญญัติทุกกึ่งเดือน จะขาดมิได้ ยกเว้นมีเหตุจำเป็นที่มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ **อุโบสถมี ๓ ประเภท** คือ

๑. **สังฆอุโบสถ** คือ อุโบสถกรรมที่พระภิกษุร่วมกัน ทำตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป
๒. **ปาริสุทธอุโบสถ** คือ อุโบสถที่พระภิกษุต่ำกว่า ๔ รูปร่วมกันทำ
๓. **อธิษฐานอุโบสถ** คือ อุโบสถที่พระภิกษุอธิษฐานทำรูปเดียว

พิธีออกพรรษา

ออกพรรษา เป็นคำเรียกที่เข้าใจกันทั่วไป หมายถึง **กาลสิ้นสุดแห่งกำหนดอยู่จำพรรษาของพระภิกษุตามพระวินัยบัญญัติ**

มีพิธีเป็นสังฆกรรมพิเศษโดยเฉพาะเรียกโดยภาษาพระวินัยว่า **ปวารณากรรม** คือ การทำปวารณาของพระภิกษุผู้อยู่ร่วมกันมาตลอด ๓ เดือน บัญญัติให้พระสงฆ์ทำปวารณา คือ ยินดีให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ทุกกรณี ไม่ต้องเกรงกันว่า เป็นผู้ใหญ่หรือผู้น้อย เมื่อใครมีข้อข้องใจใครในเรื่องการรักษาวินัยแล้ว ไม่พึงนิ่งไว้ พึงเปิดเผยชี้แจงกันได้ และในการว่ากล่าวตักเตือนกันตามที่ปวารณานี้ จะถือมาเป็นโทษขุนแคนกันไม่ได้เลย

บุญพิธี

บุญพิธี หมายถึง พิธีการทำบุญทั่ว ๆ ไป หรือในวันสำคัญต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชน

พิธีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ

พิธีทำบุญตักบาตรเทโวโรหณะ คือ การทำบุญเพื่อระลึกถึงวันคล้ายวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลก

วันเทโวโรหณะ หมายถึงวันที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงจากเทวโลกหลังจากที่เสด็จขึ้นไปจำพรรษาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์เพื่อตรัสพระอภิธรรมเทศนาโปรดพระพุทธมารดาจนครบ ๓ เดือนพอออกพรรษาแล้วก็เสด็จกลับมามนุษยโลกโดยเสด็จลงมาทางบันไดแก้วที่ประตูเมืองสังกัสสนคร วันเสด็จลงจากเทวโลกนั้นตรงกับขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ (วันมหาปวารณา) ถือเป็นวันบุญวันกุศลของพุทธบริษัท

วันนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **วันพระเจ้าเปิดโลก** เช้าวันรุ่งขึ้นตรงกับแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ พุทธบริษัทจำนวนมากจึงพร้อมใจกันตักบาตรแด่พระพุทธองค์พร้อมด้วยพระสงฆ์ด้วยภัตตาหาร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเสบียงกรัง (อาหารแห้ง) ของตนๆ ผู้ที่เข้าไม่ถึงจึงเอาข้าวสาเลีห่อเป็นมัดๆ บ้าง ทำเป็นปั้นๆ บ้าง แล้วโยนลงในบาตร จุดนี้เองจึงเป็นเหตุนิยมนำข้าวต้มลูกโยนในการตักบาตรเทโวโรหณะในภายหลัง จนกลายเป็นประเพณีสืบเนื่องมาจนถึงบัดนี้

การเจริญพระพุทธมนต์ หมายถึง การที่พระสงฆ์จำนวนหนึ่งร่วมกันสาธยายมนต์ในพิธีต่าง ๆ งานมงคล เช่น **งานทำบุญวันเกิด ทำบุญแต่งงาน ทำบุญขึ้นบ้านใหม่** เป็นต้น เรียกว่า **เจริญพระพุทธมนต์**

การสวดพระพุทธมนต์ ก็คือ การที่พระสงฆ์สวดมนต์ในงานอวมงคลหรืองานปรารภเหตุเกี่ยวกับการตาย เป็นงาน**ทำบุญหน้าศพ** ซึ่งงานอวมงคลนี้ท่านแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. **งานทำบุญหน้าศพ** เป็นการทำบุญในขณะที่ยังตั้งศพอยู่ ยังไม่ได้เผา มี ๔ ลักษณะ คือ

- ๑.๑ งานทำบุญสัตตมวาร คือ การทำบุญ ๗ วัน
- ๑.๒ ทักขิณานุประทวน คือ การทำบุญก่อนครบ ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน
- ๑.๓ การทำบุญครบ ๕๐ วัน หรือ ๑๐๐ วัน
- ๑.๔ การทำบุญเปิดศพก่อนทำพิธีฌาปนกิจ

๒. **งานทำบุญอัฐิ** เป็นการทำบุญภายหลังจากที่ทำการฌาปนกิจศพแล้ว

- ๒.๑ การทำบุญฉลองอัฐิที่นำมาไว้ที่บ้านหรือวัด
- ๒.๒ การทำบุญ ๗ วัน หลังจากวันฌาปนกิจ
- ๒.๓ การทำบุญอุทิศให้ผู้ตายครบรอบ ๑ ปี

พิธีสวดพระอภิธรรม

งานทำบุญเกี่ยวกับศพ นับตั้งแต่มีการมรณกรรมเกิดขึ้นถึงวันปลงศพด้วยวิธีฌาปนกิจ ซึ่งญาติของผู้มรณะจัดขึ้น และมักนิยมจัดให้มีพิธีสวดพระอภิธรรมประกอบงานทำบุญศพนั้นด้วย พิธีสวดพระอภิธรรมนี้มี ๒ อย่าง คือ **สวดหน้าศพ**อย่างหนึ่ง **สวดหน้าไฟ** อย่างหนึ่ง

พิธีการสวดมาติกา คือ การสวดบทมาติกาของพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ หรือที่เรียกว่า **สัตตปกรณากิธรรม** ซึ่งมีการบังสุกุลเป็นพิธีสุดท้าย เป็นประเพณีที่นิยมจัดให้พระสงฆ์สวดในงานทำบุญหน้าศพมี ๒ ประเภท คือ

๑. สวดในงานหลวง เรียกว่า **สัตตปกรณ**

๒. สวดในงานราษฎร์ธรรมดาทั่วไป เรียกว่า **สวดมาติกา**

โดยจัดเป็นพิธีต่อจากสวดพระพุทธรูปยืนบ้าง ถ้ามีเทศน์ต่อจากสวดพระพุทธรูปยืนก็จัดพิธีสวดมาติกาต่อจากพิธีเทศน์ และจัดให้มีต่อจากพิธีถวายภัตตาหารพระในวันรุ่งขึ้นบ้าง จัดให้มีก่อนพิธีฌาปนกิจบ้าง นับว่าเป็นพิธีทำบุญแทรกอยู่ในงานทำบุญหน้าศพช่วงใดช่วงหนึ่ง จะจัดให้มีในช่วงระยะไหนก็แล้วแต่ความศรัทธาของเจ้าภาพ

พิธีการสวดแจง ในงานฌาปนกิจศพมีประเพณีนิยมของ จะมีเทศน์ธรรมมาสน์เดี่ยว หรือเทศน์ ๓ ธรรมาสน์โดยปูจณ-วิสาขาก็ขึ้นอยู่กับศรัทธาของเจ้าภาพ

พิธีสวดถวายพรพระ ในงานทำบุญถวายภัตตาหารพระ ต่อเนื่องจากพิธีเจริญพระพุทธรูปหรือสวดพระพุทธรูปที่ได้กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นงานวันเดียวหรือ ๒ วัน คือมีสวดมนต์เย็นก่อนหนึ่งวัน แล้วในตอนเช้าของวันใหม่ก็ถวายภัตตาหารพระ ก่อนจะถวายในตอนเช้านิยมสวดถวายพรพระเป็นพิธีสงฆ์

พิธีอนุโมทนากรรมต่างๆ ธรรมเนียมของพระภิกษุสามเณร เมื่อได้รับถวายปัจจัยสี่ ไม่ว่าจะเป็นภัตตาหารหรือทานวัตถุใดๆ ก็ตามจากทายกทายิกา จะต้องทำพิธีอนุโมทนาทานนั้น ไม่ว่าจะได้รับรูปเดียวหรือหลายรูปก็ตาม ต้องอนุโมทนา ทุกครั้ง

พิธีมีพระธรรมเทศนา ในการจัดงานที่มีพิธีต่างๆ บางครั้งจะจัดให้มีพระธรรมเทศนา หรือที่เรียกกันง่ายๆ ว่า มีเทศน์ คือมีการแสดงพระธรรมเทศนาในที่ประชุมตามโอกาสอันสมควร ซึ่งถือว่าเป็นบุญพิธีที่นิยมจัดกันขึ้นมาก และเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ส่วนมากจะนิยมผนวกกันเข้าในโอกาสทำบุญงานต่างๆ มีทั้งในการทำบุญงานมงคลและอวมงคล เช่น งานฉลองครบรอบอายุ ฉลองพระบวชใหม่ และฉลองวัดอุ้มงคลต่างๆ การมีพระธรรมเทศนามี ๒ อย่าง คือ

๑) **เทศน์แบบธรรมดา** โดยผู้เทศน์แสดงรูปเดียว

๒) **เทศน์แบบปูจณวิสาขนา** โดยผู้เทศน์มีตั้งแต่ ๒ รูปขึ้นไป แสดงร่วมกันเป็นธรรมสากัจฉา การเทศน์ที่นิยมทำกันมี ๔ ลักษณะ ดังนี้ ๑. **เทศน์ในงานทำบุญ** คือ เทศน์ในงานมงคล เช่น งานฉลองพระบวชใหม่ เป็นต้น ๒. **เทศน์พิเศษ** คือเทศน์อบรมประชาชนเป็นหมู่คณะ

๓. **เทศน์ตามกาลนิยม** คือ เทศน์ในวันธรรมสวนะ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ๔. **เทศน์มหาชาติ** คือ เทศน์เวสสันดรชาดก

ทานพิธี

พิธีถวายสังฆทาน

สังฆทาน คือ ทานที่ตั้งใจถวายแก่สงฆ์หรือผู้แทนของสงฆ์ไม่จำเพาะเจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง หากถวายโดยเจาะจงเรียกว่า **บุคลิกลทาน** สังฆทานนั้นมีผลมากกว่าบุคลิกลทาน เพราะผู้ถวายมีจิตใจกว้างขวาง ไม่เจาะจงว่าจะเป็นพระภิกษุรูปใด เป็นการแสดงถึงความตั้งใจจะถวายทานด้วยศรัทธาอันเป็นสาธารณะ การถวายสังฆทานมีแบบแผนมาแต่ครั้งพุทธกาลแต่ในครั้งนั้นท่านแบ่งสังฆทานไว้ถึง ๗ ประการ คือ

๑. ถวายแก่หมู่ภิกษุ และภิกษุณี มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธาน
๒. ถวายแก่หมู่ภิกษุ มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธาน
๓. ถวายแก่หมู่ภิกษุณี มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธาน
๔. ถวายแก่หมู่ภิกษุและภิกษุณี ไม่มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธาน
๕. ถวายแก่หมู่ภิกษุ ไม่มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธาน
๖. ถวายแก่หมู่ภิกษุณี ไม่มีพระพุทธรูปเจ้าเป็นประธาน
๗. ร้องขอต่อสงฆ์ให้ส่งใคร่ผู้ใดผู้หนึ่ง ไปรับแล้วถวายแก่ผู้นั้น

พิธีถวายสลากภัต

สลากภัต คือภัตตาหารที่ทายกทายิกาถวายตามสลาก การถวายสลากภัต คือ ทายกทายิกา จัดอาหารคาวหวานและผลไม้ประจำฤดูกาล นำไปรวมกันที่วัด

พิธีตักบาตรข้าวสาร

การถวายข้าวสารเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นใน ยุคหลัง เห็นจะเป็นที่นิยมของนักปราชญ์พวกหนึ่ง ซึ่งเห็นว่าการถวายอาหารที่สุกแล้วเป็นของเก็บไว้ไม่ได้นาน ครั้นเวลามีบริบูรณ์ก็เหลือเฟือ แต่เวลาขาดแคลนก็ไม่พอ จึงคิดถวายสิ่งของประเภทข้าวสารที่เป็นของเก็บไว้ได้นานๆ

พิธีตักบาตรน้ำผึ้ง

การตักบาตรน้ำผึ้ง นับเข้าในเภสัชทาน เป็นกาลทาน ส่วนหนึ่งทำกันในสารทกาล ส่วนมากกำหนดทำในวันพระแรม ๔ ค่ำ เดือน ๑๐ โดย พระบรมพุทธานุญาตมีปฐมเหตุมาแต่ครั้งพุทธกาล คือ ครั้งหนึ่งในระหว่างเดือน ๑๐ ภิกษุทั้งหลายมีกายชุ่มด้วยน้ำฝนเหยียบย่ำเบียดถม เกิดอาพาธฉันทจันทน์อาเจียน กายชุปหอมเศร้าหมองลง พระพุทธองค์ทรงทราบ จึงทรงอนุญาตเภสัชทั้ง ๕ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ให้ภิกษุรับและฉันได้ในเวลาวิกาล เพื่อบรรเทาโรคและบำรุงกำลังจึงเป็นประเพณีที่ทายกทายิกานิยมถวายเภสัชทานขึ้นในกาลนี้มาจนถึงทุกวันนี้

พิธีถวายเสนาสนะ กุฎี วิหาร

เสนาสนะ กุฎี วิหาร เป็นที่อยู่อาศัยของภิกษุสามเณรที่สร้างไว้ในวัดมีกำหนดให้สร้างขึ้นเป็นของสงฆ์ ใครจะถือเป็นการมสิทธิ์ของตนโดยเฉพาะไม่ได้ ถือเพียงอยู่อาศัยใช้สอยได้เฉพาะกาลเท่าที่สงฆ์มอบหมายเท่านั้น

พิธีถวายศาลาโรงธรรม

ศาลาโรงธรรม คือ ศาลาที่แสดงธรรม หรือสวดพระธรรม ใช้เป็นที่สำหรับศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยเป็นต้นก็ได้ เพราะเหตุนี้เองในปัจจุบันจึงมักนิยมเรียกว่า ศาลาการเปรียญ

พิธีถวายผ้าวัสสิกสาฎก

ผ้าวัสสิกสาฎก เป็นผ้าสำหรับใช้ในเวลาอาบน้ำ เรียกว่า ผ้าอาบน้ำฝน หรือผ้าอาบภิกษุจะต้องแสวงหาตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๗ ถึงวันเพ็ญเดือน ๘ แต่ทนายนิยมถวายกันเป็นหมู่ ๆ ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ก่อนเข้าพรรษา ๑ วัน

นางวิสาขาเป็นคนแรกที่ถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์จนกลายเป็นธรรมเนียมมาจนถึงปัจจุบัน

พิธีถวายผ้าจ่านำพรรษา

ผ้าจ่านำพรรษา เป็นผ้าที่ถวายแก่ภิกษุผู้อยู่จำพรรษา ครบ ๓ เดือน มีกำหนดกาลสำหรับถวายคือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เท่านั้น ซึ่งเป็นเขตจิรกาล หากถวายเกินกำหนดนี้ไปไม่นับเป็นผ้าจ่านำพรรษา

พิธีถวายผ้าัจเจกจิร

ผ้าัจเจกจิร เป็นผ้าจ่านำพรรษาที่ทนายกริบถ้วนถวายก่อนกำหนดกาล นิยมถวายก่อนวันออกพรรษา ทรงอนุญาตให้ภิกษุรับได้ภายในกำหนด ๑๐ วัน ก่อนออกพรรษา คือ ตั้งแต่วันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงกลางเดือน ๑๑ พิธีการถวาย ผ้าัจเจกจิรนี้มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล

พิธีถวายผ้าป่า

ผ้าป่า หรือ ผ้าบังสุกุลจิร คือ ผ้าเปื้อนฝุ่นที่ไม่มีเจ้าของหวงแหน ทิ้งอยู่ตามป่าดงบ้าง ป่าช้าบ้าง การทอดผ้าป่านี้ ไม่กำหนดกาล ทอดได้ทุกฤดูกาล

พิธีถวายผ้ากฐิน

ผ้ากฐิน คือ ผ้าที่ถวายตามกาล (กาลทาน) แก่ภิกษุผู้จำพรรษาครบไตรมาสแล้ว ภายในเขตกฐิน ๑ เดือน คือ ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ซึ่งเรียกว่า กฐินกาล คือ ระยะเวลาทอดกฐิน หรือ เทศกาลทอดกฐิน

พิธีถวายรูปเทียนดอกไม้

การถวายรูปเทียนดอกไม้ เพื่อให้พระสงฆ์นำไปบูชาพระอีกต่อหนึ่ง โดยทั่วไปนิยมถวายกันในวันเข้าพรรษา นิยมถวายกัน ๒ แบบ คือ

๑. แบบถวายโดยพระเคนทีละรูป โดยไม่ต้องกล่าวคำถวาย และไม่ต้องอนุโมทนา
๒. แบบนำมาตั้งต่อหน้าพระสงฆ์แล้วกล่าวคำถวาย และพระสงฆ์อนุโมทนา

พิธีลอยกระทงตามประเพณี

การลอยกระทงตามประเพณี เพื่อบูชารอย พระบาทของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งประดิษฐานอยู่ ณ ฝั่งแม่น้ำนัมมทา ในชมพูทวีป นิยมทำกันตั้งแต่กรุงสุโขทัยเป็นราชธานี ลอยกันในวันเพ็ญเดือน ๑๒

พิธีถวายธงเพื่อบูชา

ธงใช้สำหรับยกขึ้นเป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ว่า ที่ตรงนั้นเป็นที่ตั้งวัด ปัจจุบันนี้ เขียนกลางผืนธงเป็นรูปเสมาธรรมจักร เรียกว่า **ธงธรรมจักร** นิยมถวายธงยกขึ้นไว้หน้าวัด ในคราวที่วัดมีการถวายผ้ากฐินเป็นต้น

พิธีถวายเวจกุฎี

เวจกุฎี เป็นที่ถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะของพระภิกษุสามเณร ได้แก่ห้องส้วม ในสมัยโบราณเรียกว่า **ถาน** มีวิธีในการถวายเหมือนพิธีถวายเสนาสนะ กุฎี วิหาร ซึ่งได้กล่าวมาแล้ว

พิธีถวายสะพาน

สะพาน สำหรับใช้เดินข้ามลำธาร คลอง และคู การถวายจะประกอบขึ้นในสถานที่ตั้งสะพานนั้น หรือจะถวายที่ศาลาการเปรียญก็ได้ ถวายต่อหน้าพระสงฆ์เช่นเดียวกับการถวายเสนาสนะอื่น ๆ

ทานทั้ง ๑๖ ชนิดที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ จัดเป็นสังฆทานมีพิธีการถวายที่เหมือนกันบ้างแตกต่างกันบ้าง ทานบางอย่างกำหนดกาลที่จะถวาย บางอย่างไม่กำหนดกาลถวาย เมื่อสรุปแล้วก็จัดเป็นสังฆทานเหมือนกัน

พิธีถวายทานพิเศษ

ทานพิธีพิเศษอีก ๕ อย่าง คือ

๑. พิธีถวายปราสาทผึ้ง
๒. พิธีถวายโรงอุโบสถ
๓. พิธีถวายยานพาหนะ
๔. พิธีถวายคัมภีร์พระไตรปิฎก
๕. พิธีถวายคัมภีร์พระธรรม

ปกิณกพิธี

วิธีสวดมนต์ไหว้พระของนักเรียน

เพื่อเป็นการส่งเสริมจริยศึกษาแก่นักเรียนที่เป็นพุทธศาสนิกชน กระทรวงศึกษาธิการจึงได้วางระเบียบว่าด้วยการสวดมนต์ไหว้พระของนักเรียนที่อยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ โดยได้ปรับปรุงให้รัดกุมเหมาะสมแก่เวลาที่ทางโรงเรียนจัดให้นักเรียนได้สวดมนต์ไหว้พระเป็นประจำ

วิธีไหว้ครูสำหรับนักเรียน

การไหว้ครู เป็นประเพณีอย่างหนึ่งที่นิยมทำกันมาแต่สมัยโบราณ ถือว่าเมื่อจะเริ่มกิจการใดๆ เช่น เริ่มศึกษาเล่าเรียนเป็นต้น ต้องเริ่มไหว้ครูก่อน เรียกว่า **ขึ้นครู** เพื่อกำหนดที่ริเริ่มนั้นๆ จะสำเร็จด้วยดี ในเรื่องการเรียนหนังสือของโรงเรียนต่างๆ นั้น กระทรวงศึกษาธิการก็ได้ทอดทิ้งประเพณีโบราณ ได้วางระเบียบปฏิบัติในการนี้ไว้เพื่อให้โรงเรียนต่างๆ ปฏิบัติเป็นแบบเดียวกัน

วิธีจับด้ายสายสิญจน์

การจับด้ายสายสิญจน์ ต้องจับเส้นสายสิญจน์สาวชักออกให้สัมพันธ์เป็นสายเดียวกัน จากด้ายในเช็ด ออกครั้งแรก ๓ เส้น ถ้าต้องการให้เป็นสายใหญ่ก็จับอีกครั้ง จะกลายเป็น ๙ เส้น ในงานมงคลใช้สายสิญจน์ ๙ เส้น

วิธีบังสุกุลเป็น

การบังสุกุลเป็น หมายถึงบุญกิริยาที่เจ้าภาพประสงค์จะบริจาควัตถุเนื่องด้วยกายตน นิยมทำเมื่อป่วยหนัก ปกติไม่มีทอดผ้าเหมือนบังสุกุลศพ ใช้ผ้าขาวคลุมตัวคนป่วยหรือผู้ต้องการ ใช้สายสิญจน์ผูกผ้าขาวแล้วโยงไปให้พระสงฆ์บังสุกุล

วิธีบอกศักราช

วิธีบอกศักราช คือ บอกวัน เดือน ปี ก่อนเริ่มเทศน์เพื่อให้พุทธบริษัททราบว่าเป็นวัน เดือน และปีอะไร บอกเป็นภาษาบาลีแล้วจึงแปลเป็นภาษาไทย

วิชา อุโบสถศีล ธรรมศึกษาชั้นโท

ศีล

ศีลเป็นเครื่องควบคุมความประพฤติทางกายวาจาให้อยู่ในสภาพปกติเรียบร้อยดีงามพ้นจากการเบียดเบียนซึ่งกันและกันและเป็นที่รองรับกุศลธรรมชั้นสูงยิ่งๆขึ้นไปจนถึงมรรค ผล นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาด้วยเหตุดังกล่าวนี้เองชาวพุทธโดยทั่วไปเมื่อจะบำเพ็ญบุญกุศลอย่างอื่นจึงต้องสมาทานศีลก่อนและก่อนจะสมาทานศีล จะเป็นศีล ๕ ศีล ๘ อุโบสถศีล หรือศีล๑๐ ก็ตามต้องเปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะก่อนทั้งสิ้น

พระรัตนตรัย

พระรัตนตรัย คือ **พระพุทธเจ้า พระธรรมพระสงฆ์** เป็นสิ่งที่มีความสำคัญที่สุดสำหรับผู้นับถือพระพุทธศาสนาทุกคนเพราะเป็นเสมือนประตูที่จะนำบุคคลเข้าสู่พระพุทธศาสนาเนื่องจากผู้ที่เข้ามาสู่พระพุทธศาสนาทั้งที่เป็นมนุษย์หรือเทวดาจะเข้ามาในฐานะภิกษุภิกษุณีอุบาสกหรืออุบาสิกา ก็ตามต้องเปล่งวาจาเพื่อแสดงความเคารพนับถือบูชาและศรัทธาในพระพุทธเจ้าพระธรรมและพระสงฆ์ว่า **พุทธัง สรรณํ คัจฉามิ, ธมฺมํ สรรณํ คัจฉามิ, สงฺฆํ สรรณํ คัจฉามิ** เป็นอันดับแรกเสมอเพราะฉะนั้นพระรัตนตรัยจึงเป็นเรื่องที่พุทธศาสนิกชนควรศึกษาเพื่อความเข้าใจและปฏิบัติได้ถูกต้องตามหัวข้อดังต่อไปนี้

ใครเป็นผู้กล่าวเป็นครั้งแรก

ถามว่า คำว่า **พุทธัง สรรณํ คัจฉามิ ธมฺมํ สรรณํ คัจฉามิ สงฺฆํ สรรณํ คัจฉามิ ฯ ล ฯ** ใครเป็นผู้กล่าวเป็นครั้งแรก?

ตอบว่าพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเป็นครั้งแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันเมืองพาราณสีในโอกาสที่ทรงส่งพระอรหันต์๖๐รูปไปประกาศพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการให้บรรพชาอุปสมบทแก่ผู้ที่ศรัทธาปรารถนาใคร่จะบวชในพระพุทธศาสนาตั้งพระพุทธดำรัสว่า **ผู้มุ่งบรรพชาอุปสมบทอันภิกษุพึงให้ปลงผมและหนวดก่อนแล้วให้นุ่งห่มผ้ากาสายะให้กราบเท้าภิกษุทั้งหลายแล้วพึงสอนให้ว่าตามว่าพุทธัง สรรณํ คัจฉามิ, ธมฺมํ สรรณํ คัจฉามิ, สงฺฆํ สรรณํ คัจฉามิ ฯ ล ฯ** ตติยมฺปิสงฺฆํ สรรณํ คัจฉามิ ฯ

๑. ความหมายของคำว่า พุทธะ ธรรมะ และสังฆะ

คำว่า **พุทธะ** เมื่อกล่าวโดยพยัญชนะแปลว่าผู้รู้และผู้ทรงสอนให้ผู้อื่นรู้ผู้ตื่นและทรงปลุกให้ผู้อื่นตื่นจากความหลับด้วยอำนาจกิเลส, ผู้เบิกบาน คือ เป็นผู้รู้แล้วยังสามารถกำจัดกิเลสให้สิ้นไปจากขันธสันดานได้ด้วย

คำว่า **พุทธะ** เมื่อกล่าวโดยอรรถะ (ความหมาย) หมายถึงบุคคลพิเศษที่มีขันธสันดานอันอบรมด้วยบารมีธรรมมายาวนานอย่างต่ำที่สุด ๔ อสงไขย กับอีก ๑ แสนกัปจนได้บรรลุอนุตตรวิโมกข์อันเป็นเหตุให้เกิดอนาวรรณญาณ(ความรู้อะไรได้ตลอด, สามารถรู้ทุกสิ่งที่ต้องการรู้)หรือได้รู้ยิ่งซึ่งลัทธิจะทั้งหลายอันเป็นปทัฏฐานแห่งสัพพัญญุตญาณ

คำว่า **ธัมมะ** เมื่อกล่าวโดยพยัญชนะแปลว่าสภาพที่ทรงไว้โดยความหมายสูงสุดได้แก่มรรคหรือ วิราคมรรค(นิพพาน) เพราะมรรค หรือ วิราคมรรค ทรงไว้ซึ่งผู้ที่เจริญมรรคและผู้ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานมิให้ตกไปในอบายทั้งหลาย (สัตว์ดิรัจฉาน, เปต, อสุรกาย, สัตว์นรก) และทำให้โปร่งใจอย่างยิ่ง

คำว่า **สังฆะ** แปลว่ากลุ่มบุคคลผู้รวมตัวกัน คำนี้เป็นชื่อของกลุ่มบุคคลกลุ่มหนึ่งผู้รวมตัวกันด้วยคุณเครื่องรวมตัว คือ ทิฏฐิ และศีล สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ว่า

ดูก่อนอานนท์ เธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉนธรรมเหล่าใดที่เราแสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่งสำหรับเธอทั้งหลาย คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ดูก่อนอานนท์ เธอจะไม่เห็นภิกษุแม้สองรูปมีวาทีต่างกัน ในธรรมเหล่านี้เลย

๒. ความหมายของสภาวะ

คำว่า **สภาวะ** หมายถึง การกำจัด, การบีบ, การทำลาย, การนำออก และการดับซึ่งภัยความหวาดสะดุ้งความทุกข์ ทุกคติ และความเศร้าหมองคือ กิเลส หมายความว่าเมื่อบุคคลมีความเคารพนับถือและศรัทธาพระพุทธรูปเจ้าพระธรรมและพระสงฆ์ว่าเป็นสภาวะที่พึงของตนโดยการปฏิบัติตามพระธรรมจนสามารถทำลายกิเลสมีราคะโลก โภคะ หลง เป็นต้นให้หมดไปเสียได้ภัยความหวาดสะดุ้งความทุกข์และทุกตีก็นำกำจัดถูกบีบถูกทำลายหรือถูกนำออกหมดสิ้นไป

พระพุทธเจ้า ชื่อว่า **สภาวะ** เพราะเป็นผู้กำจัดภัยของสัตว์ทั้งหลายด้วยการนำออกจากสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แล้วได้บรรลุซึ่งสิ่งที่เป็นประโยชน์

พระธรรม ชื่อว่า **สภาวะ** เพราะทรงไว้ซึ่งผู้ปฏิบัติตามไม่ให้ตกไปในอบาย คือไม่ให้กลายสภาพเป็นสัตว์ดิรัจฉาน เปต สัตว์นรก และอสุรกาย พร้อมทั้งช่วยให้ผู้ปฏิบัติตามได้รับความปลอดภัยโปร่งใจ

พระสงฆ์ ชื่อว่า **สภาวะ** เพราะเป็นเนืองนิตย์ของโลกหมายความว่าพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบซึ่งได้นามว่า **อริยสงฆ์** ใครได้ถวายทานวัตถุแก่ท่านการถวายนั้นย่อมมีผลและอานิสงส์มากเกิดความรู้เรื่องแผ่ไพศาลเพราะเป็นการสนับสนุนคนดีให้มีความกำลังทำงานแก่สังคม

๓.สรณคมน์

คำว่า **สรณคมน์** แปลว่า การถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะหมายถึงดวงใจที่มีความเลื่อมใสและมีความเคารพในพระรัตนตรัยนั้นว่าพระรัตนตรัยเป็นของเราพระรัตนตรัยเป็นผู้นำทางชีวิตของเรา ซึ่งสามารถนำไปสู่การทำลายกิเลสได้

๔.วิธีถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะ มี ๕ วิธี คือ

๑.การสมาทาน เช่น พาณิชสองพี่น้องนามว่า ตปัสสะและภัลลิกะได้เปล่งวาจาถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าและพระธรรมเป็นสรณะว่า **เอเต มยฺ ภนุเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมญฺ, อูปาสเก โน ภควา ธาเรตุ, อชฺชตคฺเคปาณฺเปเต สรณํ คเต**

แปลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญข้าพระองค์ทั้งสองนี้ขอถึงพระผู้มีพระภาคเจ้าและพระธรรมว่าเป็นสรณะขอพระผู้มีพระภาคเจ้าจงทรงจำข้าพระองค์ทั้งสองว่าเป็นอุบาสกผู้ถึงสรณะด้วยชีวิตตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

๒.การมอບตนเป็นสาวก เช่น พระมหากัสสปเถระเมื่อครั้งเป็นปิณฑิลมาณพได้ออกบวชเพื่ออุทิศพระอรหันต์ทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกได้พบพระพุทธเจ้าซึ่งประทับนั่งสมาธิอยู่ ณ โคนต้นพทุปปตกนิโครธ (เป็นต้นไทรชนิดหนึ่งมี ลำต้นสีขาวใบสีเขียว ผลสีแดง) เข้าใจว่าเป็นพระอรหันต์จึงน้อมกายเข้าไปเฝ้าด้วยความเคารพอย่างสูงสุดพร้อมเปล่งวาจาขอบตัวเป็นสาวกว่า **สตุถา เม ภนุเต ภควา, สวาโกหฺมสมฺมิ** แปลว่าข้าแต่พระองค์ผู้เจริญพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นศาสดาของข้าพระองค์ข้าพระองค์เป็นสาวก

๓.การทຸ່ມเทความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เช่นพรหมายูปราหมณฺใน พรหมายูสูตร มัชฌิมนิกาย กล่าวว่า พรหมายูปราหมณฺ เป็นพราหมณ์ผู้ใหญ่อริยชนาญไตรเวท รู้จักศาสตร์ว่าด้วยคติโลกและมหาปุริสลักษณะ ได้ยินกิตติศัพท์ว่าพระพุทธเจ้าทรงมีมหาปุริสลักษณะครบ ๓๒ ประการจึงส่งอุตรมาณพผู้เป็นศิษย์เอกไปพิสูจน์ความจริง อุตรมาณพรับคำของอาจารย์ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าได้เห็นมหาปุริสลักษณะ ๓๐ ประการหมดแล้วยังเหลืออีก๒ ประการที่ยังไม่เห็นครั้นเขาเห็นมหาปุริสลักษณะครบทั้ง ๓๒ประการและความเป็นไปแห่งอิริยาบถทั้งปวงของพระพุทธเจ้าแล้วจึงกลับไปกราบเรียนให้อาจารย์ทราบครั้นอุตรมาณพพรรณนามหาปุริสลักษณะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจบลง พรหมายูปราหมณฺ ก็ได้ลุกขึ้นยืนห่มผ้าเฉวียงบ่าผินหน้าไปทางทิศที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ประณมมือเปล่งวาจาว่า **นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส** (๓ครั้ง) แปลว่า ข้าพเจ้าขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

๔.การมอบตน เช่นพระโยคีผู้มีศรัทธาเป็นผู้ชวนชวายเป็นการเจริญกรรมฐานก่อนจะสมาทานกรรมฐานต้องกล่าวคำมอบตนต่อพระผู้มิพระภาคเจ้าว่า อิมามหิ ภนุเต ภควา อุตตมารวิ ตุมหากัม ปริจจุขามิ แปลว่า ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้เจริญ ข้าพระองค์ ขอสละอัตตภาพร่างกายนี้แก่พระพุทธรองค์

๕. **ปฏิบัติหน้าที่ของพุทธบริษัท** คือการกำจัดกิเลสจนทำให้ตนบรรลุธรรมเป็นพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ เหมือนพระอริยสาวกบางท่าน ได้ฟังธรรมจากพระพุทธองค์แล้ว ได้ดวงตาเห็นธรรม เป็นต้น **วิธีถึงพระรัตนตรัยว่าเป็นสรณะประการที่ ๕** จัดว่าเป็นวิธีถึงสรณคมน์ขั้นสูงสุดและมีความมั่นคงที่สุด

๕.การขาดสรณคมน์

บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ถึงสรณคมน์มี๒ประเภท คือ

ก.ปุถุชน หมายถึงสามัญชนทั่วไปที่ยังมีกิเลสในชั้นธัมมทาน

ข. พระอริยบุคคล หมายถึง ผู้บรรลุนิพพานทางพระพุทธศาสนาตั้งแต่ชั้นโสดาบันขึ้นไปมีเพียง
ปุถุชนเท่านั้นที่ทำความผิดจนให้ขาด คือ เลิกนับถือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นสรณะ
ของตน

๖.การขาดสรณคมน์นั้นมีสาเหตุ ๓ ประการ คือ

๑.) เพราะความตายการขาดสรณคมน์เพราะความตายเป็นการขาดสรณคมน์ที่ไม่มีโทษคือไม่ทำให้ผู้ขาดสรณคมน์ไปสู่ทุคติภูมิ

๒.) เพราะทำร้ายพระศาสดาการขาดสรณคมน์เพราะการทำร้ายพระศาสดาเป็นการขาดสรณคมน์ที่มีโทษ คือ เป็นเหตุให้ไปเกิดในนรกภูมิ เหมือนพระเวททัตที่คิดทำร้ายพระศาสดาด้วยการสังคายนาข่มขู่ไปลอบปลงพระชนม์กลิ้งศิลาหวังให้ทับพระพุทธรองค์ให้ควาญช้างปล่อยช้างนาฟ้าศิริไปทำร้ายและทำสังฆเภทแยกพระสงฆ์ไปจากพระองค์ ผลแห่งการทำร้ายพระศาสดา ทำให้พระเวททัตต้องตกนรกอเวจี ภายหลังมรณภาพ

๓.) **เพราะไปนับถือศาสนาอื่น** การขาดสรณคมน์เพราะไปนับถือศาสนาอื่นนั้นถึงแม้จะไม่ปรากฏโทษชัดเจนเหมือนการขาดสรณคมน์เพราะการทำร้ายพระศาสดาก็ตามแต่ก็เป็นเรื่องน่ากลัว เพราะเป็นการแสดงให้เห็นว่าเป็นคนที่พร้อมจะทรยศต่อใครก็ได้เป็นคนไม่น่าเชื่อถือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่พร้อมที่จะทำลายใครก็ได้หากตนได้ผลประโยชน์ ส่วนพระอริยบุคคลนั้นจะไม่ยอมเป็นข้าขาดจากสรณคมน์โดยเด็ดขาดแม้จะเป็นเหตุให้ตนสิ้นชีวิตก็ตาม

๓. สรณคมน์เคราะห์หมอง

พฤติกรรมหรือการประพฤติอันเป็นเหตุให้สรณคมน์เคราะห์หมองแต่ยังไม่ถึงการขาดสรณคมน์มีดังต่อไปนี้

-**ความไม่รู้** คือ ไม่ศึกษาเล่าเรียนหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา คิดเอง ปฏิบัติเอง แล้วนำไปสั่งสอนผู้อื่น

-**ความรู้ผิด** คือ เรียนพระปริยัติธรรม แต่ไม่เชื่อถือพระไตรปิฎกและอรรถกถา ตั้งตัวเป็นศาสดาเอาตามความพอใจ

-**ความสงสัย** คือ มีความสงสัยว่าพระพุทธเจ้าพระธรรมและพระสงฆ์ มีจริงหรือเปล่าทำบุญได้บุญจริงหรือเปล่าชาติหน้ามีจริงหรือเปล่านรกสวรรค์มีจริงหรือเปล่า เป็นต้น

-**ความไม่เอื้อเฟื้อ** คือ ไม่ประพฤติต่อพระรัตนตรัยด้วยกายกรรม วาจกรรม และมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตา คือ ความปรารถนาดี เช่น ตัดเคียรพระพุทธรูป ทำลายโบสถ์ พระเจดีย์ ขโมยพระพุทธรูปไปขาย ประพฤติการไม่สมควรเช่น ไปแสดงความรักทางกามราคะบริเวณศาสนสถาน เช่น โบสถ์และพระเจดีย์ เป็นต้นไม่เอื้อเฟื้อต่อพระธรรม คือ คัดค้านพระธรรมว่าไม่สามารถให้คุณให้โทษได้จริง ไม่ศึกษาเล่าเรียนไม่สนใจฟังเมื่อมีการแสดงธรรมตลอดถึงการเหยียบย่ำทำลายหนังสือหรือสิ่งอื่นสิ่งใดที่จารึกหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

-**ไม่เอื้อเฟื้อในพระสงฆ์** คือ ดำว่าพระสงฆ์ยุ่งเหยิงให้แตกแยกกันไม่ทำบุญและยังขัดขวางผู้อื่นไม่ให้ทำบุญ เป็นต้น

๔. พระรัตนตรัยแยกกันไม่ได้

พระรัตนตรัย คือ พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ทั้ง ๓ นี้ แยกจากกันไม่ได้ ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอยู่เสมอพระอรรถกถาจารย์กล่าวอุปมาไว้ ดังนี้

(๑.) **พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนดวงจันทร์** พระธรรมเปรียบเหมือนรัศมีที่มีความสว่าง และเย็นตาเย็นใจของดวงจันทร์ พระสงฆ์เปรียบเหมือนสัตว์โลกที่ได้รับความสุขสดชื่นจากแสงจันทร์นั้น ชื่อนี้จะเห็นได้ชัดเจนว่าถ้าแสงจันทร์ไม่มีแม้ดวงจันทร์คงไม่มีใครเห็นดวงจันทร์ว่าอยู่ตรงไหนหรือถ้ามีทั้งดวงจันทร์และแสงจันทร์แต่ไม่มีสัตว์โลกก็คงไม่มีใครได้เห็นดวงจันทร์และได้รับผลประโยชน์จากดวงจันทร์ ดวงจันทร์กับแสงจันทร์จึงมีค่าเท่ากับไม่มีนั่นเอง

พระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ก็เช่นเดียวกันเพราะหากมีแต่พระพุทธเจ้าไม่มีพระธรรมก็คงเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้คงเป็นเจ้าชายสิทธัตถะธรรมดาเหมือนเดิมหรือถ้ามีพระพุทธเจ้าและพระธรรมแต่ไม่มีพระสงฆ์ก็ไม่มีใครเชื่อว่าเจ้าชายสิทธัตถะเป็นพระพุทธเจ้าเพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ จึงต้องเกี่ยวเนื่องกันอยู่เสมอเกิดอะไรกับอีกส่วนหนึ่งก็กระทบไปอีก ๒ ส่วนด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

(๒.) **พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนดวงอาทิตย์** พระธรรมเปรียบเหมือนแสงสว่างและความร้อนของดวงอาทิตย์ พระสงฆ์เปรียบเหมือนสัตว์โลกที่ได้รับความสว่างและไอุ่นจากดวงอาทิตย์

(๓.) **พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนก้อนเมฆ** พระธรรมเปรียบเหมือนน้ำฝนอันเกิดจากก้อนเมฆ พระสงฆ์เปรียบเหมือนโลกพร้อมทั้งแมกไม้และกอหญ้าที่ได้รับความชุ่มชื้นจากน้ำฝน

(๔.) **พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนสารถิผู้ชาญฉลาด** พระธรรมเปรียบเหมือนอุบายวิธีสำหรับฝึกม้าพระสงฆ์เปรียบเหมือนม้าที่ได้รับการฝึกหัดไว้ดีแล้ว

(๕.) **พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนผู้ชี้ทาง** พระธรรมเปรียบเหมือนหนทางที่ถูกตรงและมีความปลอดภัยพระสงฆ์เปรียบเหมือนคนเดินทางผู้ถึงที่หมายแล้ว

(๖.) **พระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนผู้ชุ่มมัทธพย์** พระธรรมเปรียบเหมือนชุ่มมัทธพย์พระสงฆ์เปรียบเหมือนคนที่ได้รับมัทธพย์สมบัติไปใช้อย่างมีความสุข

๙. ผู้เข้าไปหาพระรัตนตรัยด้วยอกุศลจิตย่อมเกิดโทษ

พระมหาโมคคัลลานเถระพระอัครสาวกเบื้องซ้ายได้กล่าวกับมารที่เข้าไปหาพระพุทธเจ้าด้วยประสงค์ร้าย เช่นครั้งเสด็จออกผนวชก็ไปห้ามโดยอ้างว่าจักรัตนะจะเกิดขึ้นภายในเจ็ดวันท่านจะได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิอยู่แล้วจะไปวชทำไมเมื่อตรัสรู้แล้วก็ได้ไปทูลขอให้ปริณิพพานแต่พระพุทธองค์ทรงห้ามปรามมารว่าขอให้บริษัทของเราได้รู้ปริยัติ ปฏิบัติ ได้เข้าใจธรรม สามารถนำไปใช้ได้เสียก่อน เมื่อนั้นเราจึงจะนิพพานต่อจากนั้นพระยามารก็ติดตามรังควานทั้งพระศาสดาและพระสาวกอยู่ตลอดเวลา แม้พระมหาโมคคัลลานเถระก็ถูกรังควานด้วย ครั้งหนึ่ง พระเถระจึงได้กล่าวกับมารว่า “ไฟไม่ได้ตั้งใจเลยว่าเราจะเผาไหม้คนโง่คนโง่ต่างหากที่เข้าไปหาไฟที่กำลังลุกโชนเขาเข้าไปหาไฟให้เผาไหม้ตัวเขาเอง ดูก่อนมารผู้ใจบาปโง่ท่านจึงเข้าไปหาพระตถาคตเหมือนคนโง่ เข้าไปหาไฟเล่า คนโง่เข้าไปหาพระตถาคตแทนที่จะได้บุญกลับได้บาปซ้ำยังสำคัญผิดว่าไม่เห็นจะบาปอะไร (น่ำสงสารจริง ๆ)”

๑๐. พระรัตนตรัยเป็นสรณะที่ปลอดภัย

ผู้ที่มีจิตใจศรัทธาเลื่อมใสและเคารพนับถือบูชาเชื่อมั่นพระธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วปฏิบัติตามแม้ด้วยชีวิตไม่ยอมให้สรวงคมน้ชาตไปยอมได้รับผลที่น่าปรารถนาดังพระพุทธดำรัสว่า

ชนเหล่าใดเหล่าหนึ่งถึงพระพุทธเจ้าเป็นสรณะ ชนเหล่านั้นจะกายมมนุษย์ไปแล้ว จักไม่เข้าถึงอบายภูมิ จักทำหมู่เทพให้บริบูรณ์(ได้ไปเกิดในสวรรค์) บุคคลใดถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นที่พึ่ง แล้วเห็นอริยสัจ ๔ คือเห็นทุกข์ เหตุให้ทุกข์เกิด ความดับทุกข์ และมรรค มีองค์ ๘ อันประเสริฐ ซึ่งทำให้ถึงความดับทุกข์ ด้วยปัญญาอันชอบสรณะ นั้นของบุคคลนั้นเป็นสรณะที่ปลอดภัยเป็นสรณะอันสูงสุดเขาอาศัยสรณะนั้น ย่อมพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวนี้เป็นหลักคำประกันจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ว่าผู้ที่ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะแล้วปลอดภัยพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงได้นั้นต้องเห็นอริยสัจ ๔ ไม่ใช่ถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ว่าเป็นสรณะแล้วยังกราบไหว้อ้อนวอนขอพรสิ่งอื่น เช่น แม่น้ำ ภูเขา ต้นไม้ เทพเจ้า เป็นต้น อันนอกเหนือไปจากพระรัตนตรัยไม่ปฏิบัติตามอริยสัจ ๔ ถ้าอย่างนี้จะมาโทษพระพุทธเจ้า พระธรรมและพระสงฆ์ ว่า พึ่งอะไรไม่ได้ ย่อมไม่ยุติธรรมสำหรับพระรัตนตรัย

การที่ได้พบพระรัตนตรัยอันเป็นสรณะที่ให้ความปลอดภัยซึ่งทำลายความทุกข์ได้จริงแล้วไม่ยอมรับนับถือไม่ปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนก็เท่ากับคนผู้ปฏิเสธลี้รีเข้ามาหาตนสมกับที่พระมหากษัตริย์ได้กล่าวไว้ว่า

ผู้ที่ได้พบพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วปล่อยโอกาสนั้นให้ผ่านไปโดยไม่สนใจศึกษาและปฏิบัติตามโอวาทของพระองค์ผู้นั้นเป็นคนไม่มีบุญเหมือนกับคนที่ใช้มือและเท้าปิดป้องลี้รีที่เข้ามาหาตนถึงที่นอนแล้วขับไล่ไล่ส่งออกไป

อุโบสถศีล

อุโบสถ เป็นเรื่องของกุศลกรรมที่สำคัญประการหนึ่งของคฤหัสถ์ แปลว่า **การเข้าจำ** เพื่อหยุดการทำงานของฆราวาส เช่น การทำนา ทำไร่ เป็นต้น ไว้ชั่วคราวแล้วมาทำกิจกรรมทางศาสนาเป็นการขัดเกลาจิตใจอย่างหยาบให้เบาบางลงและเป็นทางแห่งความสงบระงับอันเป็นความสุขสูงสุดในพระพุทธศาสนา เพราะฉะนั้น พุทธศาสนิกชนที่เป็นฆราวาส จึงนิยมเอาใจใส่หาโอกาสประพฤติปฏิบัติตามสมควร

อุโบสถนั้น ปฏิบัติกันมาก่อนพุทธกาล ปรากฏที่มาใน **อรรถกถาคัมภีร์ชาดก อัญญกนิบาต** และใน **อุโบสถขันธกะ** ดังนี้

ใน **อรรถกถาคัมภีร์ชาดก** มีใจความว่าสมัยหนึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่วัดเชตวัน ทรงเรียกคนรักษาอุโบสถมาแล้ว ตรัสว่า **พวกเธอทั้งหลายทำความดีแล้วที่รักษาอุโบสถพวกเธอผู้รักษาอุโบสถควรให้ทานรักษาศีลไม่ควรทำความโกรธควรเจริญเมตตาภาวนาควรอยู่จำอุโบสถให้ครบเวลาเพราะว่าบัณฑิตในปางก่อนอาศัยอุโบสถเพียงกึ่งเดียวยังได้ยศใหญ่มาแล้ว** พระพุทธองค์จึงได้นำเรื่องในอดีตมาเล่าให้อุบาสกและอุบาสิกาเหล่านั้นฟังว่า

ในอดีตกาล มีเศรษฐีคนหนึ่ง มีทรัพย์และบริวารมาก มีจิตใจสะอาดชอบทำบุญบริจาคทานภรรยาบุตร ธิดา บริวารชนแม้กระทั่งคนเลี้ยงวัวของเศรษฐีนั้นล้วนเป็นผู้รักษาอุโบสถเดือนละ ๖ วันขณะนั้น พระโพธิสัตว์เกิดในครอบครัวคนขัดสนมีอาชีพรับจ้างเป็นอยู่อย่างอดคัดัดสนเขาไปยังบ้านของเศรษฐีเพื่อขอทำงานเศรษฐีบอกว่าทุกคนในบ้านนี้เป็นผู้รักษาศีลถ้าเธอรักษาศีลได้ก็ทำงานที่นี้ได้แต่เศรษฐีลืมบอกวิธีรักษาศีลแก่เขา

พระโพธิสัตว์ เป็นคนว่าง่าย ทำงานแบบถวายชีวิตไม่คำนึงถึงความยากลำบากตื่นก่อนนอนที่หลังเสมออยู่มาวันหนึ่งในเมืองมิมหรสพเศรษฐีเรียกสาวใช้มาสั่งว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถเธอจงหุงอาหารให้คนงานแต่เช้าตรู่เมื่อรับประทานอาหารกันแล้วจะได้รักษาอุโบสถฝ่ายพระโพธิสัตว์ตื่นนอนแล้วได้ออกไปทำงานแต่เช้าตรู่ไม่มีใครบอกว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถคนทั้งหมดรับประทานอาหารเช้าแล้วต่างก็รักษาอุโบสถแม้เศรษฐีพร้อมภรรยาและบุตรธิดาก็ได้อธิษฐานอุโบสถไปยังที่อยู่ของตนแล้วนั่งนึกถึงศีล

พระโพธิสัตว์ทำงานตลอดวัน จวบจนพระอาทิตย์ตกดินจึงได้กลับมาเมื่อแม่ครัวนำอาหารมาให้รู้สึกแปลกใจจึงถามว่าวันอื่นๆเวลานี้มีเสียงดังวันนี้คนเหล่านั้นไปไหนกันหมดครั้นทราบที่ทุกคนสมทานอุโบสถต่างอยู่ใน ที่ของตนจึงคิดว่าเราคนเดียวไม่มีศีลในท่ามกลางของผู้มีศีลจะอยู่ได้อย่างไรเราจะอธิษฐานอุโบสถในตอนนี้จะได้หรือไม่หนอจึงเข้าไปถามเศรษฐีท่านเศรษฐีบอกว่าเมื่อรักษาอุโบสถตอนนี้ จะได้อุโบสถกรรมเพียงครึ่งเดียวเพราะไม่ได้อธิษฐานแต่เช้าพระโพธิสัตว์บอกว่า “ครึ่งเดียวก็ได้

ขอรับ”จึงสมათานศีลและอธิษฐานอุโบสถกับเศรษฐีแล้วเข้าไปยังที่อยู่ของตนนอนนิ่งถึงศีลในปัจฉิมยามหิวอาหารจนเป็นลมเพราะยังมิได้รับประทานอาหารเลยตลอดทั้งวันเศรษฐีนำเอาเภสัชต่างๆมาให้ก็ไม่ยอมรับประทานยอมเสียชีวิตแต่ไม่ยอมเสียศีลในขณะที่ใกล้จะเสียชีวิตพระเจ้าพาราณสีเสด็จประทักษิณพระนครมาถึงที่นั่นเขาได้เห็นสิริแห่งพระราชกิจปรารณาราชสมบัติครั้นสิ้นชีวิตแล้วได้ถือปฏิสนธิในพระครรภ์ของอัครมเหสีเพราะผลแห่งอุโบสถกรรมกึ่งหนึ่งครั้งประสูติแล้วทรงได้รับการขนานพระนามว่า“อุทัยกุมาร”

ในอุโบสถชั้นธกะ มหาวรรค วินัยปิฎก กล่าวถึงการถือศีลอุโบสถในสมัยพุทธกาลว่าสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่ภูเขาคิชฌกูฏพวกปริพาชกผู้นับถือลัทธิอื่นประชุมกล่าวธรรมในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และวัน ๘ ค่ำ คนจำนวนมากไปฟังธรรมของพวกเขาคิดถึงความรักความเลื่อมใสและเป็นพวกกับปริพาชกเหล่านั้น

พระเจ้าพิมพิสาร ได้ทรงทราบเรื่องนั้นแล้วทรงเกิดความคิดขึ้นว่าแม้พระสงฆ์ก็สมควรจะประชุมกันในวันเช่นนั้นบ้างจึงเสด็จเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้ากราบทูลเรื่องนั้นให้ทราบแล้วเสด็จกลับพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เธอทั้งหลายประชุมพร้อมกัน ในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ ภิกษุทั้งหลายได้ประชุมกันตามพุทธดำรัส แต่นั่งอยู่เฉย ๆ ชาวบ้านมาเพื่อจะฟังธรรมก็ไม่พูดด้วยจึงถูกติเตียนข้อนขอว่าเหมือนพวกสุกรไปพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบเรื่องนั้นแล้วจึงตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายมาแล้วตรัสว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตให้เธอทั้งหลายประชุมกันกล่าวธรรมในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ ภิกษุทั้งหลายได้ทำตามนั้นแล้ว

จากเรื่องดังกล่าวย่อมเป็นเครื่องแสดงว่าอุโบสถนั้นมีปฏิบัติกันมาก่อนแล้วและเป็นชื่อของวันที่เจ้าลัทธินั้นๆกำหนดไว้เพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมตามลัทธิของตนด้วยการงดอาหารครั้นต่อมาเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จอุบัติขึ้นแล้วจึงทรงบัญญัติอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ พร้อมทั้งสรณคมน์ด้วยเหตุนี้อุโบสถจึงมี ๒ อย่างคือ

๑.อุโบสถนอกพุทธกาล ได้แก่การเข้าจำด้วยการงดอาหารตั้งแต่เที่ยงวันไปแล้วในวันที่กำหนดไว้ ดังคำที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ในอรรถกถาคังคมาลชาดกอัฐกนิบาตว่าบุตรและภรรยาที่ดีบิรवारชนก็ดีของเศรษฐีนั้นโดยที่สุดแม้คนเลี้ยงโคในเรือนนั้นทั้งหมดล้วนเข้าจำอุโบสถเดือนละ ๖ วัน

๒. อุโบสถในสมัยพุทธกาล ได้แก่ อุโบสถที่เป็นพุทธบัญญัติอันประกอบด้วยสรณคมน์ และองค์ ๘ มีปาณาติปาตา เวรมณี เป็นต้น ซึ่งพระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า ศีล ๘ มีอันสูงส่งมากกว่าสรณคมน์ เพราะตั้งอยู่ในสรณคมน์ก่อนแล้วจึงรักษาศีล

อุโบสถศีลมี ๓ ประเภท คือ

๑. **ปกติอุโบสถ** ได้แก่อุโบสถที่รักษากันตามปกติเฉพาะวันหนึ่งคืนหนึ่งอย่างที่อุบาสกอุบาสิการักษากันอยู่ในปัจจุบันมีเดือนละ ๔ วันคือ วันขึ้น ๘ ค่ำ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ วันแรม ๘ ค่ำ วันแรม๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ

๒. **ปฐาครอุโบสถ** ได้แก่อุโบสถที่รักษาเป็นพิเศษกว่าปกติ คือ รักษาคราวละ ๓ วัน ได้แก่วันรับ วันรักษา และวันส่ง เช่น เมื่อจะรับอุโบสถวัน ๘ ค่ำ ต้องรับและรักษามาแต่วัน ๗ ค่ำ ตลอดไปจนถึงวัน ๙ ค่ำ เมื่อได้อรุณใหม่ของวัน ๑๐ ค่ำจึงหยุดรักษา

๓. **ปาฏิหาริย์อุโบสถ** ได้แก่ อุโบสถที่รักษาดลอด ๔ เดือนในฤดูฝน คือตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำเดือน ๘ จนถึงวันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ ซึ่งปาฏิหาริย์อุโบสถนี้ถือตามคตินิยมของชาวชมพูทวีปในสมัยนั้นคล้ายกับเรื่องบัญญัติการจำพรรษาของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

รักษาอุโบสถเพื่อการช่มกิเลส

อุโบสถนี้เป็นวงศ์ของโบราณบัณฑิตท่านเหล่านั้นได้เข้าจำอุโบสถเพื่อช่มกิเลสมีราคะเป็นต้นสมดังที่พระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวไว้ **ในอรรถกถาปัญจอุโบสถชาดกว่า**

ครั้งหนึ่ง พระพุทธเจ้าประทับนั่งบนพุทธอาสน์ท่ามกลางบริษัท ๔ ในธรรมสภาทรงทอดพระเนตรดูบริษัทด้วยพระทัยอ่อนโยนทรงทราบว่าวันนี้เทศนาจะเกิดขึ้น เพราะอาศัยถ้อยคำของอุบาสกทั้งหลาย จึงตรัสเรียกพวกเขามาถามว่าเธอทั้งหลายกำลังรักษาอุโบสถกันอยู่หรือไม่? เมื่อพวกเขาทูลตอบว่า พระพุทธเจ้าข้า จึงตรัสต่อไปว่าพวกเธอทำดีแล้ว เพราะว่าอุโบสถนี้ เป็นวงศ์แห่งโบราณบัณฑิตด้วยว่าโบราณบัณฑิตทั้งหลายได้อยู่จำอุโบสถเพื่อช่มกิเลสมีราคะ เป็นต้น อุบาสกเหล่านั้นทูลวิงวอนแล้ว จึงได้นำเรื่องในอดีตมาตรัสว่า

ในอดีตกาล มีสถานที่อันเป็นป่านารี نرمย์ยิ่งแห่งหนึ่งระหว่างแคว้นทั้ง ๓ มีแคว้นมคธเป็นต้น พระโพธิสัตว์เกิดในตระกูลพราหมณ์มหาศาลในแคว้นมคธ ครั้นเจริญวัยแล้ว ละกามออกไปยังป่านั้นสร้างอาศรมบวชเป็นฤๅษี ในที่ไม่ห่างจากอาศรมของฤๅษีนั้น มีนกพิราบสองตัวผัวเมียอาศัยอยู่ที่ป่าไผ่แห่งหนึ่ง ฝูงตัวหนึ่งอยู่ที่จอมปลวก สุนัขจิ้งจอกอยู่ที่พุ่มไม้ หมียู่ที่พุ่มไม้อีกแห่งหนึ่งสัตว์ทั้ง ๔ นั้น เข้าไปหาพระฤๅษีแล้วฟังธรรมตามเวลาอันสมควร

ครั้นต่อมาวันหนึ่ง นกพิราบสองตัวผัวเมียออกจากรังไปหาอาหารเหยี่ยวได้เฝ้าเหาลูกน้อยซึ่งบินตามหลังไปแล้วจิกกินทั้งที่ลูกนกส่งเสียงร้องนกพิราบเสียใจมากคิดว่าความรักนี้ทำให้เราทุกข์ใจเสียเกินจึงไปยังสำนักดาบสสมาทานอุโบสถแล้วนอนอยู่ ณ ที่สมควรแห่งหนึ่ง

ฝ่ายงู ออกจากที่อยู่ไปหากิน ได้ไปยังทางสัญจรของฝูงโคเพราะกลัวเสียงเท้าโคจึงหลบเข้าไปยังจอมปลวกแห่งหนึ่ง ครั้นนั้น โคอุสสะซึ่งเป็นโคมงคลของนายบ้าน เข้าไปเอาสีข้างงูจอมปลวก ได้เหยียบงูนั้น งูโกรธจัดจึงกัดโคอุสสะนั้นถึงแก่ความตายพวกชาวบ้าน เมื่อทราบข่าวว่าโคตาย จึงพากันมาบูชาด้วยดอกไม้เป็นต้น ชุดหลุมแล้วกลับไปคิดว่า **เราฆ่าโคนี้ เพราะความโกรธ** ทำให้คนเป็นจำนวนมากต้องเศร้าโศกเสียใจถ้าเรายังข่มความโกรธไม่ได้จะไม่ออกไปหากินจึงไปยังอาศรมของฤาษี **สมათานอุโบสถเพื่อข่มความโกรธ**

ฝ่ายสุนัขจิ้งจอก ออกไปหากินพบซากช้างเข้าไปภายในท้องช้างช้างนั้นได้ยุบลงสุนัขจิ้งจอกจึงออกมาข้างนอกไม่ได้ติดอยู่ในท้องช้างเสียหลายวันได้รับความทุกข์ทรมานมากต่อมาวันหนึ่งฝนตกอย่างหนักทำให้น้ำของช้างเน่าจึงสามารถออกมาจากท้องช้างได้พลันเกิดความคิดว่าเพราะความโลภเราจึงประสบความทุกข์นี้ถ้ายังข่มความโลภไม่ได้จะไม่ออกไปหากินไปยังอาศรมของพระฤาษี **สมათานอุโบสถ** เพื่อข่มความโลภ

ฝ่ายหมีเกิดความโลภจัด ออกจากป่าไปยังหมู่บ้านชายแดน ณ แคว้นมัลละพวกชาวบ้านบอกต่อกันว่าหมีเข้ามายังหมู่บ้านต่างถือนูและท่อนไม้เป็นต้นออกไปล้อมพุ่มไม้ที่หมีนั้นหนีเข้าไปช่วยกันทุบตีจนหมีศีรษะแตกเลือดไหลอาบหมิ่นนั้นคิดว่าความทุกข์นี้เกิดขึ้นแก่เราเพราะความโลภจัดถ้าเรายังข่มความโลภไม่ได้จะไม่ออกไปหากินจึงไปยังอาศรมของพระฤาษี **ขอสมათานอุโบสถเพื่อข่มความโลภ**

แม้ฤาษีเองก็ตกอยู่ใต้อำนาจของมานะ ถือตัวเพราะอาศัยชาติตระกูลจึงไม่สามารถทำสมาธิให้เกิดขึ้นได้ ครั้นนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าองค์หนึ่งทราบว่ฤาษีเป็นผู้ถือตัวคิดว่าผู้ที่ไม่ใช่คนธรรมดา เป็นพุทธางกูรจะได้บรรลุสัพพัญญุตญาณในภพนี้เราจักทำการข่มมานะของผู้นี้แล้วทำให้เขาได้ฌานสมบัติในขณะที่ฤาษีกำลังนอนในบรรณศาลาจึงมาจากป่าหิมพานต์นั่งบนแผ่นหินของฤาษีฤาษีทราบว่าพระปัจเจกพุทธเจ้านั่งบนอาสนะของตนมีความโกรธเข้าไปหา ชี้น้ำ พร้อมทั้งด่าขึ้นว่าเจ้าสมณะไลน์ถ้อยกาฬิกณี จงฉิบหาย เจ้ามานั่งบนแผ่นหินที่นั่นของข้าทำไมกัน

พระปัจเจกพุทธเจ้ากล่าวกับฤาษีว่าท่านสัตบุรุษทำไมจึงถือตัวนักเล่า? อาตมาบรรลุปัจเจกพุทธญาณแล้วท่านก็จะเป็นพุทธสัพพัญญูในภพนี้ท่านเป็นหน่อเนื้อพุทธะบำเพ็ญความดีมาแล้วเมื่อเวลาผ่านไปเท่านี้จะเป็นพระพุทธรูปเจ้าทรงพระนามว่าสิทธัตถะ ได้ให้โอวาทว่าท่านเป็นผู้ถือตัว หยาบคาย ร้ายกาจเพื่ออะไร พฤติกรรมเช่นนี้ไม่สมควรแก่ท่านเลย ฤาษีนั้น ก็ยังไม่ไหว้ท่าน และไม่ถามว่าตนเองจะได้เป็นพระพุทธรูปเมื่อไร พระปัจเจกพุทธเจ้าพูดกับเขาว่าท่านไม่รู้หรือกว่าเราก็มีชาติสูงและมีคุณใหญ่เหมือนกัน ถ้าแท้จริงก็หาะให้ได้เหมือนเราสีได้หาะขึ้นไปในอากาศโปรยฝุ่นที่เท้าของตนลงบนมวยผมของฤาษีแล้วจึงกลับไปยังป่าหิมพานต์

ถาฐีเกิดความสลดใจ หลังจากพระปัจเจกพุทธเจ้าไปแล้่ว คิดว่า พระสมณะนี้มีร่างกายหนักแต่เหาะไปเหมือนปุยนุ่นที่ถูกลมพัดเราไม่ให้ว่านไม่ถามท่านด้วยความเยอหยิ่งเพราะชาติขึ้นชื่อว่าชาติขึ้นวรรณะจะทำอะไรได้การประพฤติศีลเท่านั้นเป็นคุณใหญ่ในโลกนี้แต่มานะนี้ของเราเมื่อเจริญขึ้นมีแต่จะนำไปสู่นรกถ้าเรายังข่มมานะนี้ไม่ได้จะไม่ไปหาผลาผลจึงเข้าสู่บรรณศาลา**สมาทานอุบาสถเพื่อข่มมานะ**

เรื่องปัญจอุบาสถชาตกนี้ แสดงให้เห็นว่าความทุกข์และภัยอันตรายที่เกิดขึ้นกับมนุษย์เป็นส่วนตัวหรือสังคมก็ตาม มักเกิดขึ้น เพราะความขาดศีลธรรมการแก้ไขความทุกข์และภัยอันตรายนั้นควรแก้ด้วยศีลธรรมไม่ควรแก้ด้วยกิเลส หรือด้วยอบายมุข เช่น เสพลึงเสพติด และเที่ยวเตร่เสเพล เป็นต้นเพราะจะเป็นการเพิ่มปัญหาให้มากและกว้างขวางออกไปอีกการเข้าจำอุบาสถสงบจิตใจจะทำให้เกิดปัญญามองเห็นวิธีแก้ไขปัญหาที่ถูกต้องได้

สิกขาบทอุโบสถศีล

อุโบสถศีลนั้น มี ๘ สิกขาบท คือ

๑.ปาณาติปาตาเวรมณีสิกขาปทํ สมาธิยามิ

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากฆ่าสัตว์ด้วยตนเองและใช้ผู้อื่นให้ฆ่า

สิกขาบทนี้มีองค์ ๕ คือ ๑.สัตว์มีชีวิต

๒.รู้ว่าสัตว์มีชีวิต

๓.จิตคิดจะฆ่า

๔.พยายามฆ่า

๕.สัตว์ตายด้วยความพยายามนั้น

๒.อทินนาทานา เวรมณีสิกขาปทํสมาธิยามิ

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากลักขโมยของเขาด้วยตนเอง และใช้ผู้อื่นให้ลักขโมย

สิกขาบทนี้มีองค์ ๕ คือ ๑.ของมีเจ้าของหวง

๒.รู้ว่าเจ้าของหวง

๓.จิตคิดจะลัก

๔.พยายามลัก

๕.นำของมาด้วยความพยายาม

๓.อพฺรหฺมจริยา เวรมณีสิกขาปทํ สมาธิยามิ

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากการประพฤติอสังฆกรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์

สิกขาบทนี้มีองค์ ๔ คือ

๑.อสังฆาจริยวัตร คือวัตรที่จะพึงประพฤติล่วง(มรรคทั้ง ๓ ปาก,ทวารหนัก,ทวารเบา)

๒.จิตคิดจะเสพในอสังฆาจริยวัตรนั้น

๓.ความพยายามในการเสพ

๔.มีความยินดี

๔.มุสาวาทา เวรมณีสิกขาปทํ สมาธิยามิ

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากพูดเท็จคำไม่จริงล่อลวงอำพรางผู้อื่น

การแสดงความจริงทางกายหรือทางวาจาก็ตามโดยมีเจตนาเพื่อให้ผู้อื่นเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงจัดเป็นมุสาวาท

สิกขาบทนี้มีองค์ ๔ คือ

๑.เรื่องไม่จริง

๒.จิตคิดจะพูดให้ผิด

๓.พยายามพูดออกไป

๔.คนอื่นเข้าใจเนื้อความนั้น

๕.สุราเมรยมชฺชปมาทญฺฐานาเวรมณีสิกขาปทํสมาธิยามิ

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากเหตุเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท คือ ต้มกินซึ่งน้ำเมา คือ สุราและเมรัยและเครื่องดองที่เป็นของทำใจให้คลั่งไคล้ต่าง ๆ น้ำเมาที่เป็นแต่เพียงของดองเช่นน้ำตาลเมา ชนิดต่าง ๆ ชื่อว่า **เมรัย** เมรัยนั้นที่เขานำไปกลั่นให้เข้มข้นขึ้นไปอีก เช่น เหล้าชนิดต่าง ๆ ชื่อว่า **สุรา** สุรา เมรัยนี้ทำให้ผู้ดื่มเมาเสียสติสามารถทำความชั่วได้ทุกอย่างจึงได้ชื่อว่าเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

สิกขาบทนี้มีองค์ ๔ คือ

- ๑.ของทำให้เมา มีสุราเป็นต้น
- ๒.จิตใคร่จะดื่ม
- ๓.พยายามดื่ม
- ๔.ดื่มให้ล่องลำคอเข้าไป

๖.วิกาลโภชนา เวรมณีสิกขาปทํสมาธิยามิ

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล คือ ตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึง เวลาอรุณขึ้นใหม่ กาลที่ผู้รักษาอุโบสถศีลจะบริโภคอาหารได้ คือ ตั้งแต่อรุณขึ้นมาแล้วจนเที่ยง เรียกว่า **กาล** ส่วนตั้งแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงก่อนอรุณขึ้น เรียกว่า **วิกาล** จะบริโภคอาหารในเวลานี้ไม่ได้

สิกขาบทนี้มีองค์ ๔ คือ

- ๑.เวลาดังแต่เที่ยงแล้วไปจนถึงก่อนอรุณขึ้น
- ๒.ของเคี้ยวของกินสงเคราะห์เข้าในอาหาร
- ๓.พยายามกลืนกิน
- ๔.กลืนให้ล่องลำคอเข้าไปด้วยความพยายามนั้น

๗.นจฺจตีวาทิตวิสุทฺทสฺสนา มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑทวิภูสณญฺฐานา เวรมณีสิกขาปทํสมาธิยามิ

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากพื้อนรำขบร้อมประโคนเครื่องประโคนต่าง ๆ การเล่นอันเป็น ข้าศึกแก่กุศลและอุปาทาทัดทรงประดับตกแต่งซึ่งร่างกายด้วยระเบียบดอกไม้และของหอมเครื่องทา เครื่องย้อมผัดผิวต่าง ๆ การดูที่ชื่อว่าเป็นข้าศึกศัตรูนั้นเพราะขัดแย้งต่อหลักคำสอนทางศาสนา การพื้อน รำการขบร้อมหรือการติดสีตีเป่าจะทำด้วยตนเองหรือใช้ให้ผู้อื่นทำก็ตาม ถ้าเป็นข้าศึกแก่กุศลจัดเป็น ความผิดในสิกขาบทนี้ทั้งสิ้น

สิกขาบทนี้มีองค์ ๓ คือ

- ๑.การเล่นมีพื้อนรำขบร้อม เป็นต้น
- ๒.ไปเพื่อจะดูหรือฟัง
- ๓.ดูหรือฟัง

๘. อัจจาสยนมมหาสยนา เวมณีสิกขาบท สมาธิยามิ

ข้าพเจ้าสมาทานสิกขาบท คือ เว้นจากการนั่งนอนบนเตียงตั้งที่มีเท้าสูงเกินประมาณและที่นั่งที่นอนอันใหญ่และเครื่องปูลาดอันงามวิจิตรต่าง ๆ การห้ามนั่งและนอนบนที่นั่งหรือนอนอันเกินขนาดอันได้ชื่อว่า **อัจจาสยนะ** และเครื่องปูลาดที่ไม่สมควรอันได้ชื่อว่า **มหาสยนะ** นั้นเพื่อประสงค์ไม่ให้ เป็นของโอ้อวดและช่วยยวณให้เกิดระคะความกำหนดยนิดีพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นผู้เว้นจากที่นั่งที่นอนสูงและที่นั่งที่นอนใหญ่

สิกขาบทนี้มีองค์ ๓ คือ

๑. ที่นั่งที่นอนสูงใหญ่
๒. รู้ว่าที่นั่งที่นอนสูงใหญ่
๓. นั่งหรือนอนลง

คำกล่าวอาราธนาอุโบสถศีล

มย ภาณุเต ติสเรน สห อฏฺฐุคสมนุหาคตฺ อุโปสถํ ยาจาม (ว่า ๓ จบ)
เสร็จแล้วพึงตั้งใจรับสรณคมน์และอุโบสถศีลโดยเคารพโดยว่าตามคำที่พระสงฆ์บอกดังนี้

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส (ว่า ๓ จบ)

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ . ๔ลข. ตติยมฺปิ สงฺขมํ สรณํ คจฺฉามิ ๕ เมื่อพระสงฆ์ว่า **ติสเรนคมน์ นิฏฐิตํ** พึงรับพร้อมกันว่า **อาม ภาณุเต** ต่อจากนั้นพึงรับอุโบสถศีลทั้ง ๘ ข้อ ดังกล่าวไว้แล้วข้างต้นต่อไป เมื่อรับศีลจบแล้วพึงกล่าวตามพระสงฆ์ว่า

อิมํ อฏฺฐุคสมนุหาคตํ, พุทฺธปุณฺณุตฺตํ อุโปสถํ, อิมญจ รตฺตี อิมญจ ทิวสํ, สมฺมเทว อภิรฺกฺขิตุ สมาธิยามิ ข้าพเจ้าสมาทานอุโบสถ, ที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติไว้, อันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนี้, เพื่อจะรักษาไว้ให้ดีไม่ให้ขาดไม่ให้ทำลาย, ตลอดวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ณ เวลารับนี้

พระสงฆ์บอกต่อว่า **อิมานิ อฏฺฐุ สิกขาบทานิ อชฺเชกํ อุโปสถวเสน สาธุกํ รกฺขิตพฺพานิ** ให้รับพร้อมกับว่า **อาม ภาณุเต** และพระสงฆ์จะบอกอานิสงส์ของศีลต่อไป ดังนี้

สีเลน สุขตฺติ ยนฺติ, สีเลน โภคสมฺปทา, สีเลนนิพฺพุตฺติ ยนฺติ, ตสฺมา สีสํ วิโสธเย ๕ จ บ
พิธีสมาทานอุโบสถศีลเพียงเท่านี้ต่อจากนั้นพึงตั้งใจฟังพระธรรมเทศนาหรือมนสิการกรรมฐานต่อไป เมื่อรักษาครบเวลาวันหนึ่งกับคืนหนึ่งแล้วการสมาทานก็สิ้นสุดลง

อุโบสถศีลมีผลน้อยและมีผลมาก

การบำเพ็ญบุญกุศลในพระพุทธศาสนาแบ่งออกได้เป็น ๓ ระดับ คือ

๑. อย่างต่ำ ๒. อย่างกลาง ๓. อย่างสูง

การทำบุญด้วยฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาอย่างต่ำจัดเป็นบุญอย่างต่ำ

การทำบุญด้วยฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาอย่างกลางจัดเป็นบุญอย่างกลาง

การทำบุญด้วยฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาอย่างสูง จัดเป็นบุญอย่างสูง

การทำบุญเพราะต้องการชื่อเสียง จัดเป็นบุญอย่างต่ำ

การทำบุญเพราะต้องการผลบุญ จัดเป็นบุญอย่างกลาง

การทำบุญเพราะสำคัญว่าเป็นสิ่งควรทำ จัดเป็นบุญอย่างสูง

แม้การสมาทานรักษาศีลอุโบสถศีลก็เช่นเดียวกันอรรถาธิบายของผู้สมาทานย่อมแตกต่างกันไปทำให้ได้ผลไม่เหมือนกันผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสแก่นางวิสาขาในอุโบสถสูตร ดิกนิบาต อังคุตตรนิกายว่า **ดูก่อนวิสาขา อุโบสถมี ๓ อย่าง คือ**

๑. โคบาลกอุโบสถ หมายถึง อุโบสถที่อุบาสกอุบาสิการักษามีอาการเหมือนคนเลี้ยงโคทรงอธิบายว่าคนเลี้ยงโคมอบโคทั้งหลายให้เจ้าของในเวลาเย็นแล้วคำนึงอย่างนี้ว่าวันนี้โคเที่ยวหากินในที่โน้นๆ ตีมน้ำในที่โน้นๆ ที่นี้พຽ່งนี้โคจักเที่ยวหากินในที่โน้นๆ จักตีมน้ำในที่โน้นๆ ฉนั้นใดคนรักษาศีลอุโบสถบางคนก็ฉนั้นเหมือนกันคำนึงไปอย่างนี้ว่าวันนี้เราเที่ยวกินขาทนียะสิ่งนี้ๆ บริโภคโภชนียะสิ่งนี้ๆ ที่นี้พຽ่งนี้เราจักเที่ยวกินขาทนียะสิ่งนี้ๆ จักบริโภคโภชนียะสิ่งนี้ๆ คนรักษาศีลอุโบสถผู้นั้นมีใจไปกับความยากใช้วันให้หมดไปด้วยความอยากนั้นการรักษาศีลอุโบสถเช่นนี้ย่อมไม่มีผลมากไม่มีอานิสงส์มากดังเรื่องของ **คนถือศีลไปเกิดเป็นเปรตแต่คนตกเบ็ดได้ขึ้นสวรรค์** ว่าในวันอุโบสถมีคนกลุ่มหนึ่งไปถือศีลอยู่บนศาลาวัดส่วนคนอีกคนหนึ่งไปนั่งตกปลาอยู่ที่ฝั่งคลองตรงข้ามศาลาวันนั้นปลากินเบ็ดศีลคนตกเบ็ดวัดเอาๆ ได้ปลามากคนถือศีลอยู่บนศาลามองไปที่คนตกปลาก็เกิดความโลภอยากได้ปลานึกว่าทำไมวันนี้ต้องเป็นวันอุโบสถถ้าไม่เช่นนั้นคงได้ปลากับเขาบ้างจิตใจคิดถึงแต่ปลาไม่เป็นอันคิดถึงศีลคิดถึงกรรมฐานและฟังธรรมเลยฝ่ายคนตกปลามองไปบนศาลาเห็นคนหนุ่มสาวห่มขาวถือศีลกันแต่ตัวเองต้องมานั่งตกปลาไม่รู้จักรว่าวันโกนวันพระเกิดหิริโอตตปะกลับไปถึงบ้านหยุดการทำบาปเกิดสัมปัตตวิริตขึ้นมาใจเลยสบายส่วนคนถือศีล ร้อนรนไปด้วยความโลภเร่งวันเร่งเวลาใจจึงมีแต่ความทุกข์ **คนขึ้นสวรรค์คือคนที่ใจมีความสุขคนตกนรกคือคนที่ใจมีแต่ความทุกข์** ดังคำพูดที่ว่าสวรรค์อยู่ในอกนรกอยู่ในใจการปฏิบัติธรรมอย่างนี้ย่อมไม่เกิดประโยชน์อะไรเพราะจิตใจไม่ได้เข้าถึงธรรมเลย

๒.นิคัณฐอุโบสถ หมายถึงอุโบสถของนักบวชนอกพระพุทธศาสนาทรงอธิบายว่าครั้นถึงวันอุโบสถนิคณธ์จะเรียกพวกสาวกมาสอนว่าสุเจ้าจงเปลื้องผ้าออกให้หมดแล้วประกาศตนอย่างนี้ว่าข้าพเจ้าไม่เกี่ยวข้องกับใครๆในที่ไหนๆและความกังวลในสิ่งอะไรๆและในที่ไหนๆก็ไม่มีแต่ความจริงไม่ได้เป็นเช่นนั้นพวกเขายังรู้จักญาติพี่น้องพวกพ้องของเขาและญาติพี่น้องพวกพ้องของเขาก็รู้จักเขาและเขาก็ยังต้องรับอาหารจากคนอื่นอยู่ดังนั้นสิ่งที่นิคณธ์สอนนั้นจึงไม่เป็นความจริงได้คนรักษาอุโบสถก็เช่นเดียวกันบางคนหลงอาจารย์หลงสำนักทิ้งพ่อแม่ทิ้งลูกจนขาดความกตัญญูกตเวทีและไม่ทำหน้าที่ของบุพพการีทำให้เกิดปัญหาทางครอบครัวการถือศีลหรือการปฏิบัติธรรมอย่างนี้ย่อมไม่เกิดผลดีแต่อย่างใดเพราะเป็นความประพฤติที่เลวร้ายเลวทรามหรือทำลายระบบศีลธรรมนั่นเอง

๓.อริยอุโบสถ หมายถึงอุโบสถที่อุบาสกอุบาสิการักษาประเสริฐพิเศษโดยข้อปฏิบัติทรงอธิบายว่าจิตของมนุษย์ที่เศร้าหมองด้วยอำนาจกิเลสนี้สามารถชำระล้างให้สะอาดได้ด้วยความเพียรเหมือนศีระะที่เปื้อนทำให้สะอาดได้ด้วยเครื่องสรงน้ำชำระร่างกายที่เปื้อนทำให้สะอาดได้ด้วยเครื่องชำระล้างร่างกายผ้าที่สกปรกฟอกให้สะอาดได้ด้วยเครื่องซักผ้าแฉ่งที่มัวหมองทำให้ใสได้ด้วยน้ำมันทองคำที่หมองคล้ำทำให้สุกปลั่งได้ด้วยเครื่องมือของช่างทองและสิ่งที่จะทำจิตอันเศร้าหมองให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้วได้สิ่งที่จะทำจิตอันเศร้าหมองให้บริสุทธิ์ผ่องแผ้วได้นั้นคือ

๑.พุทธานุสสติ ระลึกถึงคุณความดีของพระพุทธเจ้า

๒.ธัมมานุสสติ ระลึกถึงคุณความดีของพระธรรม

๓.สังฆานุสสติ ระลึกถึงคุณความดีของพระสงฆ์

๔.สีลानุสสติ ระลึกถึงศีลของตน

๕.เทวตานุสสติ ระลึกถึงความดีทำให้เป็นเทวดามีศรัทธาศีลสุตะจาคะและปัญญาเป็นต้น

เมื่อผู้รักษาอุโบสถระลึกถึงอนุสสติทั้ง ๕ นี้ ชื่อว่าประพฤติพรหมอุโบสถธัมมอุโบสถสีลอุโบสถและเทวตาอุโบสถจิตของเธอปรารถนาพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์ศีลและเทวดาย่อมผ่องใสความปราโมทย์ย่อมเกิดขึ้นเธอย่อมละอุปกิเลสได้การทำจิตที่เศร้าหมองให้ผ่องแผ้วย่อมมีได้ด้วยความเพียรอย่างนี้แล

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสต่อไปว่าดูก่อนวิสาขาอริยสาวกนั้นแลย่อมพิจารณาเห็นด้วยตนเองอย่างนี้ว่าพระอรหันต์ทั้งหลาย ละปาณาติบาตแล้วเป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาตวางท่อนไม้วางคัสตรา มีความละอายบาปมีความเอ็นดูเกื้อกูลอนุเคราะห์สรรพสัตว์อยู่ตลอดชีพแม้เราในวันนี้ก็เป็นเช่นนั้นตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้ ด้วยองค์อุโบสถนี้เราได้ชื่อว่าปฏิบัติตามพระอรหันต์ทั้งหลายอย่างหนึ่งและอุโบสถก็จักเป็นอันเรารักษาแล้วอย่างหนึ่ง

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละอหินนาทานแล้วเว้นขาดจากอหินนาทานถือเอาแต่ของที่เขาให้หวังแต่ของที่เขาให้มีตนอันไม่เป็นขโมยเป็นผู้เป็นอยู่สะอาดตลอดชีพแม้เราในวันนี้ก็เป็นเช่นนั้นตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้ด้วยองค์อุโบสถนี้เราเชื่อว่าปฏิบัติตามพระอรหันต์ทั้งหลายอย่างหนึ่งและอุโบสถก็จักเป็นอันเรารักษาแล้วอย่างหนึ่ง

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละอพรหมจรรย์แล้ว เป็นพรหมจารีเว้นจากเมถุนอันเป็นธรรมของชาวบ้านตลอดชีพแม้เราในวันนี้ก็เป็นเช่นนั้น ตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้ด้วยองค์อุโบสถนี้เราเชื่อว่าปฏิบัติตามพระอรหันต์ทั้งหลายอย่างหนึ่งและอุโบสถก็จักเป็นอันเรารักษาแล้วอย่างหนึ่ง

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละมุสาวาทแล้วเป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาทพูดแต่คำจริงพูดจริงเสมอมีถ้อยคำมั่นคงเป็นที่วางใจได้ไม่ลวงโลกตลอดชีพแม้เราในวันนี้ก็เป็นเช่นนั้น ตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้ด้วยองค์อุโบสถนี้เราเชื่อว่าปฏิบัติตามพระอรหันต์ทั้งหลายอย่างหนึ่งและอุโบสถก็จักเป็นอันเรารักษาแล้วอย่างหนึ่ง

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละการดื่มน้ำเมาคือสุราเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทแล้วเป็นผู้เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมาตลอดชีพแม้เราในวันนี้ก็เป็นเช่นนั้นตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้ด้วยองค์อุโบสถนี้เราได้เชื่อว่าปฏิบัติตามพระอรหันต์ทั้งหลายอย่างหนึ่งและอุโบสถก็จักเป็นอันเรารักษาแล้วอย่างหนึ่ง

พระอรหันต์ทั้งหลาย บริโภคอาหารครั้งเดียวงดอาหารในราตรีเว้นจากการบริโภคในเวลาวิกาลตลอดชีพแม้เราในวันนี้ก็เป็นเช่นนั้นตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้เราได้เชื่อว่าปฏิบัติตามพระอรหันต์ทั้งหลายอย่างหนึ่งและอุโบสถก็จักเป็นอันเรารักษาแล้วอย่างหนึ่ง

พระอรหันต์ทั้งหลาย เว้นขาดจากการฟ้อนรำการขับร้องการประโคมดนตรีดูการเล่นการประดับตกแต่งกายด้วยดอกไม้ของหอมและเครื่องทาผิวอันเป็นฐานแต่งตัวตลอดชีพแม้เราในวันนี้ก็เป็นเช่นนั้นตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้ด้วยองค์อุโบสถนี้เราได้เชื่อว่าปฏิบัติตามพระอรหันต์ทั้งหลายและอุโบสถก็จักเป็นอันเรารักษาแล้วอย่างหนึ่ง

พระอรหันต์ทั้งหลาย ละที่นอนสูงที่นอนใหญ่แล้วเป็นผู้เว้นขาดจากที่นอนสูงที่นอนใหญ่ใช้ที่นอนต่ำบนเตียงบ้างบนเครื่องลาดทำด้วยหญ้าบ้างตลอดชีพแม้เราในวันนี้ก็เป็นเช่นนั้นตลอดคืนหนึ่งและวันหนึ่งนี้ด้วยองค์อุโบสถนี้เราได้เชื่อว่าปฏิบัติตามพระอรหันต์ทั้งหลายอย่างหนึ่งและอุโบสถก็จักเป็นอันเรารักษาแล้วอย่างหนึ่ง

อานิสงส์ของอุโบสถศีล

ศีลทุกประเภทที่บุคคลรักษาด้วยจิตศรัทธาด้วยการสมาทานหรือการงดเว้นเฉพาะหน้าที่ตามย่อมมีผลมากมีอานิสงส์มากมีความรู้เรื่องมากมีความเจริญแผ่ไพศาลมากเพราะศีลนั้นสามารถสร้างสวรรค์สร้างความเสมอภาคและสร้างความปลอดภัยให้แก่มนุษย์ได้

ศีลสร้างสวรรค์แก่มนุษย์ ศีลสามารถสร้างสวรรค์แก่มนุษย์ได้พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องนี้แก่นางวิสาขาว่า “ดูก่อนวิสาขา อุโบสถประกอบด้วยองค์ ๘ ประการอันบุคคลเข้าจำแล้วย่อมมีอานิสงส์มากมีความรู้เรื่องมากมีความเจริญแผ่ไพศาลมากดูก่อนวิสาขา การที่สตรีหรือนุรุษบางคนในโลกนี้เข้าจำอุโบสถอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการหลังจากเขาแตกกายทำลายชั้นแล้วพึงได้อยู่ร่วมกับชาวสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกษณดาวดึงส์ชั้นยามาชั้นดุสิตชั้นนิมมานรดีและชั้นปรนิมมิตวสวัตดีชั้นนั้นย่อมเป็นไปได้แน่นอน”

ศีลนั้นสร้างความเสมอภาคแก่มนุษย์ได้ ศีลสร้างความเสมอภาคแก่มนุษย์ได้พระพุทธเจ้าได้ตรัสเรื่องนี้กับวาเสฏฐะว่า “ดูก่อนวาเสฏฐะแม้ถ้ากษัตริย์ทั้งหลายพราหมณ์ทั้งหลายแพศย์ทั้งหลายและศูทรทั้งหลายพึงเข้าจำอุโบสถศีลอันประกอบด้วยองค์ ๘ ประการการเข้าจำนั้นพึงเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่กษัตริย์แก่พราหมณ์แก่แพศย์และแก่ศูทรทั้งหลายเหล่านั้นชั่วกาลนาน”

ศีลสร้างความปลอดภัยแก่มนุษย์ ศีลสร้างความปลอดภัยแก่มนุษย์ได้พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้ในอภิสันทสูตรว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลายอริยสาวกในศาสนานี้ละปาณาติบาตเป็นผู้เว้นจากปาณาติบาต ละอทินนาทาน ละกาเมสุมิฉฉาจาร เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิฉฉาจาร ละมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท ละสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานเป็นผู้เว้นจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน **ชื่อว่าเขาได้ให้ความไม่มีภัยความไม่มีเวรและความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์ทั้งหลายหาประมาณมิได้ตัวเขาเองก็ย่อมมีส่วน(ได้รับ)ความไม่มีภัยความไม่มีเวรและความไม่ถูกเบียดเบียนด้วย**ดูก่อนภิกษุทั้งหลายทานทั้งห้านี้เป็นมหาทานรู้กันว่าเป็นเลิศ(กว่าทานทั้งหลาย)รู้กันมานานรู้กันว่าเป็นวงศ์(ของอริยะ)เป็นของเก่าอันสมณพราหมณ์ผู้เป็นวิญญูชนไม่คัดค้านไม่ลบหลู่

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานแม่กองธรรมสนามหลวง. **คู่มือหลักสูตรธรรมศึกษาชั้นโท**. จังหวัดนครปฐม : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย. ๒๕๕๐

กองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **คู่มือธรรมศึกษาชั้นเอก**, พ.ศ. ๒๕๕๓/

กองศาสนศึกษา กรมการศาสนา. **คู่มือการศึกษาธรรมศึกษาชั้นตรี**. จัดพิมพ์เผยแพร่ปี
พัฒนาการศึกษาสงฆ์ ๒๕๕๓๓/, ๒๕๓๓, โรงพิมพ์การศาสนา, พ.ศ. ๒๕๓๓/, กรุงเทพฯ

คณะกรรมการอิสระว่าด้วยการส่งเสริมหลักนิติธรรมแห่งชาติ (คอ.นธ.). **หลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนาเพื่อสนับสนุนหลักนิติธรรม** จัดพิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. ๒๕๕๕

คณะสงฆ์และรัฐบาล. **หลักสูตรธรรมศึกษา ชั้นโท ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช ๒๕๕๓**.
พิมพ์ครั้งที่ ๑ โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, กรุงเทพฯ

พระอดิคุณ ชิตวโร (เอียดดี), โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย จ.ปทุมธานี, **คู่มือ
เตรียมสอบธรรมศึกษาชั้นตรี ระดับประถมศึกษา**, บริษัท สุขุมวิทการพิมพ์ จำกัด, กรุงเทพฯ

นงุติ ปัญญาสมา อาภา.
แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี



สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๒๐๒ ถนนช้างเผือก ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๓๐๐

โทรศัพท์/โทรสาร: ๐-๕๓๘๘-๕๘๖๐, ๐-๕๓๘๘-๕๘๘๓

www.culture.cmru.ac.th www.facebook.com/ilacmru ilacmru@gmail.com

